

Fakulteta za pravo in poslovne vede
Podiplomski študijski program Poslovne vede II

Rebeka Jene

ZAGOTAVLJANJE TRAJNOSTNEGA RAZVOJA V CELOVITIH TRGOVINSKIH
SPORAZUMIH »NOVE GENERACIJE« MED EVROPSKO UNIJO IN NJENIMI
DRŽAVAMI ČLANICAMI TER AZIJSKIMI DRŽAVAMI

Magistrska naloga

Mentor: doc. dr. Simona Drenik Bavdek

Ljubljana, 2021

Zahvala

Zahvaljujem se svoji mentorici doc. dr. Simoni Drenik Bavdek za nasvete in podporo pri izdelavi magistrske naloge.

Seznam kratic

ASEAN – Zveza držav Jugovzhodne Azije

BDP – bruto domači proizvod

CETA – Celoviti gospodarski in trgovinski sporazum (CETA) med Kanado na eni strani ter Evropsko unijo in njenimi državami članicami na drugi strani

CITES – Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora/ Konvencija o mednarodni trgovini z ogroženimi vrstami favne in flore

COP – United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) Conference of the Parties/Konferenca pogodbenic Okvirne konvencije Združenih narodov o spremembi podnebja

Covid-19 – Koronavirusna bolezen 2019 – nalezljiva bolezen, ki jo povzroča virus SARS-CoV-2

CPV – Communist Party of Vietnam/Komunistična partija Vietnama

DČ – država članica

ESAE – Evropska skupnost za atomsko energijo

EK- Evropska komisija

EU – Evropska unija

EUKFTA – Celoviti trgovinski sporazum med Evropsko unijo in njenimi državami članicami ter Republiko Korejo

EUSFTA – Celoviti trgovinski sporazum med Evropsko unijo in njenimi državami članicami ter Singapurjem

EUSIPA – Sporazum med Evropsko unijo in Singapurjem v zaščiti investicij

EUJEPa – Sporazum o gospodarskem partnerstvu med Evropsko unijo in njenimi državami članicami ter Japonsko

EVFTA - Celoviti trgovinski sporazum med Evropsko unijo in njenimi državami članicami ter Vietnamom

FTA – Free Trade Agreement/Sporazum o prosti trgovini

GATS – General agreement on Trade and Services/Splošni sporazum o trgovini in storitvah

GATT – General Agreement on Tariffs and Trade/Splošni carinski in trgovinski sporazum

GSP – Generalised scheme of preferences/Splošna shema preferenc

HIV – human immunodeficiency virus/virus humane imunske pomanjkljivosti je povzročitelj aidsa

IUCN – International Union for the Conservation of Nature/Mednarodna zveza za ohranjanje narave

MEA – Mednarodni okoljski sporazumi

Mercosur – Mercado Común del Sur/skupni južni trg držav Argentine, Brazilije, Paragvaja in Urugvaja (članstvo Venezuele je od decembra 2016 zamrznjeno)

MOD – Mednarodna organizacija dela/ILO – International Labour Organization

MOP – Meeting of parties/sestaneke pogodbenic

NAFTA – North American Trade Agreement/Severno-ameriški trgovinski sporazum

OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development/Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj

OZN – Organizacija združenih narodov

PCA – Partnership and Cooperation Agreement/Sporazum o partnerstvu in sodelovanju

PDEU – Pogodba o delovanju Evropske unije

PES – Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti

PEU – Pogodba o Evropski uniji

REDD – Reduced Emissions from Deforestation and Forest Degradation oz. (REDD+)/Program zmanjševanja emisij, povzročenih s strani propadanja gozdov in njihove degradacije

RS – Republika Slovenija

SEU – Sodišče Evropske unije

SIA – Social Impact Assessment Framework/Okvir za preučitev socialnih vplivov

SPS – WTO Agreement on Application of Sanitary and Phytosanitary Measures/Sporazum o uporabi sanitarnih in fitosanitarnih ukrepov, ki je sestavni del Marakeškega sporazuma o ustanovitvi Svetovne trgovinske organizacije

STO – Svetovna trgovinska organizacija

TBT–WTO Agreement on Technical Barriers to Trade/Sporazum o tehničnih ovirah v trgovini, ki je sestavni del Marakeškega sporazuma o ustanovitvi Svetovne trgovinske organizacije

TRIPS – The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights/Sporazum o trgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine

TTIP – Transatlantsko trgovinsko in investicijsko partnerstvo med Evropsko unijo in Združenimi državami Amerike

UCLG – United Cities and Local Governments/Združena mesta in lokalne oblasti

UNCLOS – Konvencija Združenih narodov o pomorskem mednarodnem pravu

UNCTAD – United Nations Conference on Trade and Development/Konferenca Združenih narodov o trgovini in razvoju

UNEP – UN Environment Programme/Program Združenih narodov za okolje

UNESCO – Educational, Scientific and Cultural Organization/Organizacija združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo

UNFCCC – United Nations Framework Convention on Climate Change/Okvirna konvencija Združenih narodov o spremembi podnebja

VGCL – The Vietnam General Confederation of Labour/Splošna vietnamska konfederacija za delo

WCC – World Council of Churches/Svetovni svet Cerkev

WEF – World Economic Forum/Svetovni gospodarski forum

WMO – World Meteorological Organisation /Svetovna meteorološka organizacija

WTO – World Trade Organization/Svetovna trgovinska organizacija (STO)

ZDA – Združene države Amerike

ZN – Združeni narodi

Kazalo vsebine

1.	Uvod.....	9
1.1	Opis problema.....	9
1.2	Namen in cilji raziskave	10
1.3	Hipoteze.....	11
1.4	Metode raziskovanja.....	11
1.5	Omejitve raziskave	12
2.	Celoviti trgovinski sporazumi, ki jih sklepa Evropska unija	13
2.1	Definicija in lastnosti.....	13
2.1.1	T. i. mešani sporazumi	15
2.2	Pravna ureditev sporazumov v pravu EU	16
2.3	Zgodovina razvoja celovitih trgovinskih sporazumov	18
2.3.1	Kratek zgodovinski pregled razvoja proste trgovine.....	18
2.3.2	Ureditev v EU pred Lizbonsko pogodbo.....	20
2.3.3	Ureditev, ki jo je prinesla Lizbonska pogodba.....	21
2.3.4	Vpliv Lizbonske pogodbe na nadaljnje politike Komisije	22
2.4	Nastanek trgovinskih sporazumov »nove generacije«	25
2.4.1	Sporazum o prosti trgovini med EU in Singapurjem (EUSFTA)	26
2.4.2	Celoviti gospodarski in trgovinski sporazum med EU in Kanado (CETA).....	27
2.4.3	Sklep.....	29
3.	Trajnostni razvoj	30
3.1	Opredelitev in splošne lastnosti trajnostnega razvoja.....	30
3.1.1	Stebri trajnostnega razvoja	31
3.1.2	Načela trajnostnega razvoja	32
3.2	Zgodovina trajnostnega razvoja.....	33
3.2.1	Stockholmska konferenca Združenih narodov o človeškem okolju kot mejnik.....	34
3.2.2	Prva konferenca o podnebnih spremembah WMO in UNEP v Ženevi (1979) ter Svetovna strategija IUCN (1980).....	34
3.2.3	Vrh Zemlje I (1992) in II (1997)	35
3.2.4	Pomembnejše konference po letu 1997.....	36

3.3	Cilji na področju trajnostnega razvoja v prihodnosti oziroma Agenda 2030...	41
3.3.1	Načini doseganja ciljev	43
3.3.2	Nadzor izvajanja ciljev trajnostnega razvoja (68.–91. točka).....	43
3.3.3	Slovenija in Agenda 2030.....	45
3.4	Mednarodna trgovina in njen vpliv na trajnostni razvoj	46
4.	Vključevanje trajnostnega razvoja v celovite trgovinske sporazume, ki jih sklepa EU	48
4.1	Zgodovina vključevanja klavzul trajnostnega razvoja v politike EU	48
4.2	Vključevanje jedrnih klavzul trajnostnega razvoja	49
4.2.1	Problematika nadzora izvajanja klavzul trajnostnega razvoja.....	50
4.3	Vključevanje delavskih ureditev oziroma klavzul v celovite trgovinske sporazume	51
4.4	Vključevanje naravovarstvenih ureditev/klavzul v celovite trgovinske sporazume	53
4.5	Merjenje učinkovitosti trajnostno razvojnih klavzul v okviru celovitih sporazumov	56
4.6	Sistem reševanja sporov in sankcioniranje kršitev v okviru klavzul trajnostnega razvoja	57
4.7	Razvoj trajnostno razvojne politike EU v zvezi z azijskimi državami	58
5.	Klavzule trajnostnega razvoja v celovitih trgovinskih sporazumih med Evropsko unijo in Azijskimi državami	60
5.1	Zgodovina in prihodnost sporazumov ter trajnostnega razvoja med EU in azijskimi državami	60
5.2	Ratifikacije mednarodnih pogodb, ki vključujejo standarde trajnostnega razvoja s strani držav ASEAN-a	61
5.2.1	Ratifikacije MOD standardov	61
5.2.2	Ratifikacije pomembnejših mednarodnih okoljskih sporazumov.....	62
5.3	Primeri zagotavljanja trajnostnega razvoja v celovitih sporazumih med EU in njenimi članicami na eni strani ter posameznimi azijskimi državami na drugi strani.....	62
5.3.1	Zagotavljanje trajnostnega razvoja v okviru celovitega trgovinskega sporazuma med Evropsko unijo in njenimi državami članicami ter Vietnamom (EVFTA).....	63

5.3.2	Zagotavljanje trajnostnega razvoja v okviru celovitega trgovinskega sporazuma med Evropsko unijo in njenimi državami članicami ter Singapurjem	68
5.3.3	Zagotavljanje trajnostnega razvoja v okviru celovitega trgovinskega sporazuma med Evropsko unijo in njenimi državami članicami ter Republiko Korejo	71
5.3.4	Zagotavljanje trajnostnega razvoja v okviru sporazuma o gospodarskem partnerstvu med Evropsko unijo in njenimi državami članicami ter Japonsko	74
5.4	Primerjava določb o trajnostnem razvoju v štirih sklenjenih sporazumih med EU in azijskimi državami.....	78
5.4.1	Cilji in nameni	78
5.4.2	Delavske klavzule	78
5.4.3	Okoljske klavzule	79
6.	Zaključek.....	85
7.	Reference.....	89
8.	Povzetek	101
9.	Abstract	Error! Bookmark not defined.

1. Uvod

1.1 Opis problema

Pričujoča magistrska naloga se ukvarja s problematiko zagotavljanja trajnostnega razvoja v celovitih trgovinskih sporazumih »nove generacije« med Evropsko unijo (v nadaljevanju: EU) in njenimi državami članicami ter azijskimi državami. Za potrebe razrešitve te problematike smo najprej v okviru prvega dela magistrske naloge raziskali lastnosti, pravno ureditev in zgodovino razvoja celovitih trgovinskih sporazumov (pred Lizbonsko pogodbo in po njeni uveljavitvi) in opredelili lastnosti celovitih trgovinskih sporazumov »nove generacije«, ki jih sklepa EU. A ker se v tej magistrski nalogi pravzaprav posvečamo vprašanju vključevanja klavzul trajnostnega razvoja v celovite trgovinske sporazume, ki jih sprejema EU, in njihovi implementaciji, smo v drugem delu želeli pred tem raziskati, kaj trajnostni razvoj sploh je in kako je pravno urejen, kar smo storili s pomočjo opredelitve splošnih lastnosti trajnostnega razvoja, prek preučitve zgodovine razvoja pojma trajnostni razvoj. S pomočjo preučitve dokumenta Agenda 2030 smo preučili cilje, ki si jih vodilni akterji postavljajo v okviru trajnostnega razvoja za prihodnost in orodja za doseganje teh ciljev (Justinek et al. 2015 15–39).

Za potrebe razumevanja lastnosti vključevanja klavzul trajnostnega razvoja v trgovinske sporazume med EU in njenimi državami članicami ter azijskimi državami, smo najprej raziskali, kako so te klavzule vključene v celovite trgovinske sporazume na splošno. V ta namen smo preučili pravne okvirje na področju socialnih klavzul Mednarodne organizacije dela (v nadaljevanju: MOD) in na področju okoljskih klavzul, sprejetih na temelju pravnih okvirjev Svetovne trgovinske organizacije (v nadaljevanju: STO) in mednarodnih okoljskih sporazumov (v nadaljevanju: MEA). Preučili smo, kakšna je bila zgodovina vključevanja teh klavzul in kakšne težave se pojavljajo pri implementaciji klavzul trajnostnega razvoja v celovite trgovinske sporazume. Posvetili smo se tudi načinom merjenja učinkovitosti implementacije klavzul in sankcioniranja kršitev klavzul trajnostnega razvoja v okviru celovitih trgovinskih sporazumov in lastnosti sistema reševanja sporov na tem področju ter preučili razvoj trajnostno razvojne politike med EU

in azijskimi državami. V zadnjem delu raziskave smo se posvetili obravnavi zgodovine in prihodnosti sporazumov med EU in azijskimi državami (sprejem standardov), prikazali načine implementacij klavzul trajnostnega razvoja na primerih naslednjih že sprejetih sporazumov: Celovitega trgovinskega sporazuma med Evropsko unijo in njenimi državami članicami ter Vietnamom (v nadaljevanju: EVFTA), Celovitega trgovinskega sporazuma med Evropsko unijo in njenimi državami članicami ter Singapurjem (v nadaljevanju: EUSFTA), Celovitega trgovinskega sporazuma med Evropsko unijo in njenimi državami članicami ter Republiko Korejo (v nadaljevanju: EUKFTA) in Sporazuma o gospodarskem partnerstvu med Evropsko unijo in njenimi državami članicami ter Japonsko (v nadaljevanju: EUJEPA). Na koncu smo primerjali razlike med njihovimi določbami na področjih klavzul trajnostnega razvoja, predvsem delavskih in okoljskih klavzul.

1.2 Namen in cilji raziskave

Osnovni namen raziskave je vpogled v to, kako celoviti trgovinski sporazumi »nove generacije« med EU in njenimi državami članicami ter posameznimi azijskimi državami zagotavljajo uresničevanje standardov trajnostnega razvoja.

V skladu z namenom raziskave in prej omenjene problematike smo si zastavili naslednje cilje:

1. Pregled razpoložljive referenčne spletne, knjižne literature in pravne literature, ki se navezuje na prosto trgovino, zgodovino razvoja trgovinskih sporazumov, njihove pravne ureditve (pred Lizbonsko in po Lizbonski pogodbi).
2. Pregled razpoložljive referenčne spletne in knjižne literature, ki se nanaša na trajnostni razvoj, razvoj pomena pojma trajnostnega razvoja skozi zgodovino, filozofski pomen pojma trajnostni razvoj in seveda lastnosti implementiranja klavzul trajnostnega razvoja v celovite oziroma mešane trgovinske sporazume, tako na splošno kot tudi na primerih sporazumov z azijskimi državami.
3. Preučitev pravne literature, povezane s standardi, sporazumi in konvencijami na področju trajnostnega razvoja.

4. Preučitev referenčne literature, ki opisuje prihodnje cilje na področju trajnostnega razvoja.
5. Preučitev pravne literature, ki se nanaša na posamezne sporazume med EU in njenimi državami članicami ter in azijskimi državami s posebnim poudarkom na poglavjih, ki vsebujejo uredbe klavzul trajnostnega razvoja.

1.3 Hipoteze

Predvidene temeljne hipoteze raziskave so naslednje:

1. Trajnostni razvoj se je v celovite trgovinske sporazume, ki jih sklepajo EU in njene države članice s tretjimi državami, začel implementirati oziroma vključevati v času pojava sekundarnih celovitih trgovinskih sporazumov, tj. v trgovinskih sporazumih druge generacije, sklenjenih po letu 2006.
2. Klavzule trajnostnega razvoja so vključene v vse izmed ratificiranih celovitih trgovinskih sporazumov med EU in njenimi članicami ter azijskimi državami.
3. Klavzule trajnostnega razvoja v trgovinskih sporazumih spodbujajo države k izboljšanju trajnostnega razvoja znotraj držav pogodbenic samih in v trgovanju med pogodbenicami.

1.4 Metode raziskovanja

Glede na namen raziskave je temeljni pristop opisni in vključuje naslednje raziskovalne metode:

1. analitično metodo raziskovanja: omogočila nam je presojo zbranih informacij in ali je neka informacija sploh pomembna za našo raziskavo, z njo smo našli tudi pomembne podatke, s pomočjo katerih si bomo ustvarili idejo o temah, ki jih raziskujemo (Iyer 2020);
2. kompilacijo: na temelju te metode smo povzemali že obstoječe rezultate znanstveno-raziskovalnega dela različnih avtorjev s področij trajnostnega razvoja in celovitih trgovinskih sporazumov (Kovač et al. 2016, 13);

3. dedukcijo: na temelju te metode smo prišli do konkretnih posamičnih zaključkov na temelju posamičnih stališč (Kovač et al. 2016, 13);
4. deskripcijo: ta metoda se posveča opisu lastnosti raziskovalne teme, vendar brez pojasnjevanja in znanstvenega tolmačenja (Iyer 2020);
5. komparativno metodo: na temelju te metode smo primerjali podobna oziroma enaka dejstva s področja trajnostnega razvoja in trgovinskih sporazumov ter ugotavljali njihove podobnosti in razlike (Iyer 2020);
6. normativno-dogmatsko metodo: to metodo smo uporabili, ker smo raziskovali besedila pravnih norm, povezanih s celovitimi trgovinskimi sporazumi.

1.5 Omejitve raziskave

Pričujoča magistrska naloga je, kot je razvidno iz zgoraj omenjenih metod, deskriptivno delo, ki se primarno nanaša na področje mednarodnega prava.

Pri raziskovanju smo se omejili na pravne vire in literaturo, ki zadevajo trajnostni razvoj ter celovite trgovinske sporazume med EU in Azijo, ki so že ratificirani, pri preučevanju pravnih virov s tega področja smo se omejili na javno dostopne mednarodne pravne vire.

Večina pravne literature s področja ureditve klavzul trajnostnega razvoja (MEA-ji in določbe MOD) ni (uradno) prevedena v slovenski jezik, zato je večina teh določb v slovenščino iz angleščine prevedla avtorica te magistrske naloge.

2. Celoviti trgovinski sporazumi, ki jih sklepa Evropska unija

2.1 Definicija in lastnosti

Celoviti trgovinski sporazum lahko opredelimo kot sporazum, ki se sprejme v primeru, da se dve ali več držav sporazumejo o pogojih trgovanja med seboj. Če celoviti trgovinski sporazum sprejmeta dve državi, je to dvostranski oziroma bilateralni sporazum. V primeru, da je držav podpisnic več, je celoviti trgovinski sporazum večstranski ali multilateralni. (Amadeo 2021a) Vsi celoviti trgovinski sporazumi so mednarodne pogodbe, sklenjeni skladno z mednarodnim pravom in domačim pravom, ki določa postopek njihove sklenitve in uveljavitve (ratifikacije). (Svetličič 2016, 93–94)

Za mednarodno trgovino so značilne carine in druge necarinske omejitve, ki pomenijo oviro v trgovanju. (Amadeo 2021a) Trgovinski sporazumi imajo za cilj znižanje oziroma ukinitvev trgovinskih omejitev med državami. Med ovire trgovanja med državami štejemo: carine, kvote in necarinske ovire. (Barone 2020) Carine so davek, ki se obračuna na blago, ki prečka državno mejo, kvote so vrednostna ali fizična opredelitev blaga, ki prečka mejo, medtem ko so nekatere izmed necarinskih ovir davek na dodano vrednost in drugi neposredni davki. (Ahtik in Mencinger 2012, 82–85)

Poudarimo, da je EU pridobivala zmožnost sprejemanja celovitih trgovinskih sporazumov postopoma. Ta zmožnost EU izvira iz postopne politične oziroma gospodarske integracije, ki je sestavljena iz različnih faz, ki so, če jih povzamemo po Ballasau, El Agraueu in Pilipoviču, naslednje: območje preferenčne trgovine,¹ območje proste trgovine,² Carinska unija (skupne zunanje carine, odprava vseh omejitev med državami), Skupni trg,³ ekonomska in denarna unija (fiksirani devizni tečaji itd.) ter

¹ Osnova tega je, da države članice uživajo status države z največjimi ugodnostmi in je bilo značilno, da so se znotraj njega sklepali preferenčni sporazumi med EU in državami v razvoju ter tudi sosednjimi državami. (Ahtik in Mencinger 2012, 90–91)

² V okviru tega območja se opustijo količinske omejitve in uvozne dajatve med državami članicami, med njimi velja tudi prosti pretok blaga. (Ahtik in Mencinger 2012, 90–91)

³ Uvedba načela prostega pretoka blaga, storitev in kapitala in dela (Ahtik in Mencinger 2012, 99)

politična unija,⁴ (Ahtik in Mencinger 2012, 90–91) Le-te so pripeljale, kot poudarjajo tudi Meunier, Nicoladis in Woolcock, do sprejetja Skupne trgovinske politike EU, katere poglobljena značilnost je, da daje EU moč, da lahko v svetovnem merilu deluje neodvisno. Ta moč je zelo pomembna v odnosih EU s potencialnimi partnerji iz tretjih držav. (D'Erman 2020, 1)

Poudariti je treba tudi dejstvo, da poleg EU sklepa celovite prostotrgovinske sporazume tudi več drugih entitet oziroma držav, na primer Združene države Amerike (v nadaljevanju: ZDA). (Barone 2020) Eden izmed pomembnejših sporazumov, ki so ga sprejele ZDA, je bil sporazum NAFTA (Severnoameriški prostotrgovinski sporazum), ki je bil sklenjen med Kanado, ZDA in Mehiko. Vendar ta sporazum ni več v veljavi, saj ga je 1. julija 2020 zamenjal Sporazum med ZDA, Mehiko in Kanado, ki je na novo opredelil trgovinske odnose med omenjenimi državami. (Amadeo 2021a)

Poudariti je tudi treba, da imajo celoviti trgovinski sporazumi na družbeni ravni tako podpornike kot nasprotnike. Sklepanje tovrstnih sporazumov večinoma podpirajo ekonomisti, ki verjamejo, da je prosta trgovina na splošno koristna za napredovanje ekonomije. Enako velja tudi za člane finančnih trgov, za katere so celoviti trgovinski sporazumi orodja, ki investitorjem omogočajo lažji prodor na mednarodne trge in lažji dostop do finančnih produktov itd. (Barone 2020)

Pretežno negativen odnos do celovitih trgovinskih sporazumov gojijo določeni posamezniki znotraj družbe, predvsem delavci in njihova združenja. Le-ti namreč menijo, da celoviti trgovinski sporazumi povzročajo izgubo dobro plačanih delovnih mest za domače delavce (npr. zaradi manjših stroškov dela v drugih državah). (Barone 2020)

Zadnje čase se glede na splošno ozračje v EU pojavlja vprašanje, ali bo v prihodnosti res smiselno, da EU obdrži v veliki meri izključno pristojnost sprejemanja celovitih trgovinskih sporazumov ali bi bilo bolje, da bi si EU pri sprejemanju le-teh delila večjo odgovornost s svojimi državami članicami. Vzrok pojava tega vprašanja je predvsem ta, da je bil sporazum med Kanado in EU (v nadaljevanju: CETA) sprejet kot »mešani

⁴ Le-ta je bila značilna za države, kot je ZDA, za tako unijo so značilne poenotene institucije. (Ahtik in Mencinger 2012, 113)

sporazum«. Kamen spotike glede pristojnosti je bilo tudi sprejetje EUSFTA. (D'Erman 2020, 1–2)

V nadaljevanju bomo zato najprej predstavili značilnosti t. i. mešanih sporazumov, ki jih sklepa EU. V razdelkih 2.4.1 in 2.4.2 spodaj bomo predstavili tudi dva primera t. i. »mešanih« sporazumov, ki sta hkrati trgovinska sporazuma EU »nove generacije«. Ta dva sporazuma dokazujeta, da je EU tudi ob delitvi pristojnosti z državami članicami zmožna doseči skupne interese prek sklenitve bolj poglobljenih trgovinskih sporazumov s tretjimi državami. (D'Erman 2020, 11)

2.1.1 T. i. mešani sporazumi

»Mešani sporazumi« so sporazumi v deljeni pristojnosti med EU in njenimi državami članicami ter so mednarodne pogodbe (v nadaljevanju mednarodna pogodba, pogodba ali sporazum) med EU in njenimi državami članicami na eni strani ter tretjimi državami ali mednarodnimi organizacijami na drugi strani. (Svetličič, 2016, 94) Skladno s 4. členom Pogodbe o delovanju EU (v nadaljevanju: PDEU) se deljene pristojnosti med EU in državami članicami nanašajo na naslednja glavna področja: »notranji trg, socialno politiko glede vidikov iz PDEU, ekonomsko, socialno in teritorialno kohezijo, kmetijstvo in ribištvo, razen ohranjanja morskih bioloških virov, okolje, varstvo potrošnikov, promet, vseevropsko omrežje, energijo, območje svobode, varnosti in pravice ter skupno skrb za varnost na področju javnega zdravja glede vidikov iz PDEU«. (EU 2012, čl. 4)

V primeru »mešanih sporazumov« Svet EU (v nadaljevanju: Svet) s sklepom odloči o podpisu in morda tudi o začasni uporabi tistega dela mešanega sporazuma, ki je v izključni pristojnosti EU (oziroma tudi Evropske skupnosti za atomsko energijo – ESAE). Sklep Sveta o sklenitvi sporazuma se sprejme pozneje, po opravljenih notranje pravnih ratifikacijah v državah članicah. To pomeni, da sporazum začne veljati šele po tem, ko ga ratificirajo tudi vse države članice, pred tem se (le) začasno uporabljajo – lahko tudi več let – določbe iz izključne pristojnosti EU. (Svetličič 2016, 103)

2.2 Pravna ureditev sporazumov v pravu EU

Celoviti trgovinski sporazumi so mednarodne pogodbe in jih lahko razumemo kot del skupne trgovinske politike EU. (Hojnik 2010, 689)

Vsebinsko 206. člen PDEU ureja postopno zmanjševanje carin in necarinskih omejitev v okviru celovitih trgovinskih sporazumov. (EU 2012, čl. 206) Sporazumi se sprejmejo na temelju 207(4). člena Pogodbe o delovanju Evropske unije (v nadaljevanju: PDEU), ki je pravzaprav nekdanji člen 133 Pogodbe o Evropskih skupnostih (v nadaljevanju: PES), katerega ključne vsebinske spremembe so se zgodile v okviru Pogodbe iz Nice. (Hojnik 2010, 689) V 207(4). členu je tako določeno, da je Svet tisti, ki ima pooblastila, da sklepa sporazume na področjih gospodarskih vidikov intelektualne lastnine in trgovine s storitvami in tujih neposrednih naložb, in sicer na temelju kvalificirane večine. (EU 2012, čl. 207(4))

Po obstoječi ureditvi je pristojnost EU za sprejemanje multilateralnih sporazumov sicer omejena na tista področja, ki jih določa 207(1). člen PDEU (EU 2012, čl. 207(1)). Medtem člen 207(3) PDEU ureja, da mora biti za potrebe pogajanj z mednarodnimi organizacijami in s tretjimi državami ter sklenitve sporazumov z njimi postopkovno uporabljen 218. člen PDEU. (EU 2012, čl. 207(3)) To pomeni, da morata vse sporazume potrditi tudi Evropski parlament in Svet. (Ahtik in Mencinger 2012, 72)

V členu 207(3) PDEU je urejeno tudi, da mora Evropska komisija (v nadaljevanju: Komisija) priporočila za začetek potrebnih pogajanj predložiti najprej Svetu. Svet je tisti, ki Komisijo pooblasti, da lahko začne pogajanja. Pomembno je omeniti, da se pri pogajanjih Komisija posvetuje s posebnim odborom, ki ga ustanovi Svet, ki ji pomaga pri izpolnitvi nalog in pogajalskih smernic, ki jih je nanjo naslovil Svet. Komisija mora o napredku v pogajanjih redno poročati tako posebnemu odboru Sveta kot Evropskemu parlamentu. (EU 2012, čl. 207(3)) V členu 207(4) PDEU je dodatno določeno, da je za sklenitev sporazuma praviloma potrebna »le« kvalificirana večina (in ne več soglasje), medtem ko je za določena področja in za področja deljene pristojnosti ohranjeno soglasno odločanje Sveta. (EU 2012, čl. 207(4))

Postopek sprejemanja sporazumov je opredeljen v členu 216(1), v katerem PDEU določa, da se, le-ti sklepajo med EU in eno ali več tretjih držav, lahko tudi z eno ali več mednarodnimi organizacijami, ampak le pod pogojem, da je sklenitev le-teh predpisana oziroma potrebna za izpolnjenje Pogodb, ali kadar je sprejem takega sporazuma predpisan v le-teh ali v kakšnem drugem izmed pravno zavezujočih aktov EU. Ta člen PDEU ureja tudi, da se lahko celoviti trgovinski sporazum sprejme tudi, kadar lahko neki sporazum vpliva na spremembo področja uporabe pravil ali vpliva nanje. (EU 2012, čl. 216(1)). Člen 216 (2) PDEU izrecno določa, da so Sporazumi, ki jih sklene EU, zavezujoči za njene institucije in države članice. (EU 2012, čl. 216(2))

Postopek sprejemanja sporazumov je v PDEU urejen v 218. in 219. členu. Člen 218(2) PDEU določa, da pooblastilo za odobritev začetka pogajanja, določitev smernic za pogajanja, sklenitev sporazuma in odobritev podpisa pripada Svetu. (EU 2012, čl. 218(2)) Člen 218(3) določa, da je v primeru, da se sporazum pretežno ali izključno nanaša na skupno zunanjo in varnostno politiko, Komisija dolžna, prek visokega predstavnika EU za zunanje zadeve in varnostno politiko Svetu predložiti svoja priporočila. Le-ta nato sprejme sklep o odobritvi začetka pogajanj o sporazumu in hkrati tudi odloča o imenovanju bodisi vodje pogajalske skupine ali pogajalca (odvisno od predmeta sporazuma). (EU 2012, čl. 218(3)) Pogajalcu Svet lahko določi pogajalske smernice. Svet določi tudi posebni odbor, v posvetovanju s katerim se vodijo pogajanja, kot je določeno v 218(4). členu PDEU. (EU 2012, čl. 218(4)). 218(5). člen PDEU nadalje ureja odobritev o začasni uporabi sporazuma, ki mora biti dana s sklepom Sveta pred sklenitvijo sporazuma. (EU 2012, čl. 218(5)) Člen 218(6) PDEU nadalje določa, da Svet lahko sprejme odločitev o sklenitvi sporazuma (svet) na predlog pogajalca po odobritvi Evropskega parlamenta ali po posvetovanju z Evropskim parlamentom. Če Evropski parlament mnenja ne poda v roku, lahko Svet odloči brez tega. Med sporazume, ki jih mora Evropski parlament predhodno odobriti, po 218(6). členu PDEU spadajo npr. pridružitveni sporazumi, sporazumi o pristopu EU k Evropski konvenciji o varstvu človekovih pravic, sporazumi, ki imajo potencial povzročanja znatnih proračunskih posledic. (EU 2012, čl. 218(6))

Kakšna večina je potrebna za sprejem določene vrste sporazuma, je določeno v 218(8). členu PDEU. Ta določa, da je treba v celotnem postopku sprejemanja sporazumov za

odločanje uporabljati kvalificirano večino. Samo s soglasjem se lahko sprejmejo le pridružitveni sporazumi in pristop k Evropski konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin s strani EU. (EU 2012, čl. 218(8))

Poudariti velja še 218(11). člen PDEU, ki določa, da lahko država članica, Evropski parlament, Svet ali Komisija pridobijo mnenje Sodišča glede združljivosti predvidenega sporazuma s Pogodbama in da če je mnenje odklonilno, lahko predvideni sporazum začne veljati le, če se spremeni ali če se spremeni Pogodba. (EU 2012, čl. 218(11))

2.3 Zgodovina razvoja celovitih trgovinskih sporazumov

2.3.1 Kratek zgodovinski pregled razvoja proste trgovine

Razvoj celovitih trgovinskih sporazumov, ki jih sklepa EU, se sklada z razvojem svobodne trgovine. Za boljše razumevanje razvoja celovitih trgovinskih sporazumov v povezavi s svobodno trgovino bomo zgodovinski pregled začeli z doktrino merkantalizma (16. do 18. stoletje) (Johnston 2019) Merkantelizem je bil ekonomska teorija, ki je zagovarjala potrebnost državnega nadzora mednarodne trgovine zaradi povečanja državne moči in njenega bogastva. (Amadeo 2021b) V okviru merkantalizma je igral pomembno vlogo trgovinski presežek, ki ga je merkantelistična država dosegla tako, da je na uvoz uvedla carine in kvote ter zavračala sprejem uvozne politike, medtem ko je spodbujala izvozno gospodarsko politiko. Iz zapisanega je razvidno, da je imel merkantelizem nekatere lastnosti protekcionizma, saj so takratni trgovci in gospodarstveniki, zaradi interesa prekašanja tujih trgovcev, podpirali državo pri nadzoru gospodarstva. (Johnston 2019) Iz tega lahko sklepamo, da je merkantilizem nasprotoval sklepanju celovitih trgovinskih sporazumov.

Miselnost Smitha in Ricarda je bila ena izmed pomembnejših razlogov za padec merkantalizma. Le-ta se je začel leta 1776 z objavo Smithovega dela Bogastvo narodov. Smith je v tem delu opozarjal, da postavljanje gospodarstva pred ljudstvo, kar je določila država, ne bo moglo dolgo delovati. V tem časovnem okviru sta se takrat začela razvijati

tudi kapitalizem in demokracija. Posledica padca te doktrine je bila, da so nekatere države začele nuditi protekcijem šibkejših podjetij, pred konkurenco s pomočjo uvedbe carin in kvot. (Johnston 2019)

Začetki trgovinskih sporazumov segajo torej v čas Davida Ricarda in Adama Smitha, ki sta zagovarjala idejo o delitvi dela in teorijo primerjalnih prednosti, ki poudarja, da ima vsaka država neko konkurenčno prednost. (Johnston 2019)

Največja podpornica svobodne trgovine je bila takrat Velika Britanija. Le-ta je s sprejemom Zakona o vzajemnosti dajatev (angl. Reciprocity of Duties Act) leta 1823 postavila pomemben mejnik v razvoju trgovinskih sporazumov. Ta zakon je Veliki Britaniji namreč omogočil, da je s pomočjo bilateralnih sporazumov vzajemno ukinila uvozne carine s tistimi državami, s katerimi jih je sklenila. V razvoju bilateralnih sporazumov so bile pomembne tudi nekatere druge ureditve, zakoni in opustitve nekaterih zakonov. Mednje je spadal tudi sporazum Cobden-Chavalier, sklenjen med Veliko Britanijo in Francijo, ki je poleg uvedbe izenačitve carin vseboval tudi protidiskriminacijsko klavzulo in klavzulo obravnave držav z največjimi ugodnostmi priznavanja največjih ugodnosti. Ta sporazum je bil eden izmed povodov za razvoj podobnih sporazumov tudi drugje po svetu in je prispeval k zagonu svobodne trgovine. (Johnston 2019) Iz tega lahko zaključimo, da je razvoj celovitih trgovinskih sporazumov močno povezan z razvojem svobodne trgovine.

Finančna kriza med leti 1873 in 1877 je pomenila zaton svobodne trgovine in ponovni razcvet protekcijem. Velike podpornice protekcijem so bile Francija, Italija in Nemčija ter ZDA (zaostrovanje carinskih politik). Pri razvoju svobodne trgovine je vztrajala le Velika Britanija. Ideja svobodne trgovine je bila spet zatrta zaradi uničenja trgovinskih povezav med državami zaradi prve svetovne vojne. (Johnston 2019)

Velika depresija leta 1929 je povzročila nov val protekcijem. (Johnston 2019) Merkantilizem so ponovno obudili avtoritarni režimi v 30-ih in 40-ih letih 20. stoletja. Za njihovo gospodarstvo sta bila značilna plansko gospodarstvo in popoln nadzor države nad gospodarstvom. (Amadeo 2021b)

Pomemben mejnik za razvoj svobodne trgovine in celovitih trgovinskih sporazumov je bil sporazum iz Bretton Woodsa (1944), s katerim sta bila ustanovljena Svetovna banka in Mednarodni denarni sklad. (Johnston 2019) Predvidena je bila tudi ustanovitev Mednarodne trgovinske organizacije, ki ni bila nikoli ustanovljena ter jo je kasneje nadomestil Splošni sporazum o tarifah in trgovini (v nadaljevanju: GATT) iz leta 1948, ki je omogočil sprejem regionaliziranih trgovinskih sporazumov, nato še Svetovna trgovinska organizacija (STO), ustanovljena leta 1995. Ta je v okvir celovitih trgovinskih sporazumov poleg blaga vključila tudi storitve, investicije in zasebno lastnino. Poleg sporazumov, ki so jih sklepale predhodnice EU, je eden izmed pomembnejših mejnikov v razvoju trgovinskih sporazumov tudi sprejem sporazuma NAFTA iz leta 1990, ki so mu začeli kasneje slediti drugi podobni sporazumi. (Johnston 2019)

2.3.2 Ureditev v EU pred Lizbonsko pogodbo

Za razvoj mednarodnih trgovinskih sporazumov ima največ zaslug Evropska skupnost za premog in jeklo (Pariška pogodba), ustanovljena leta 1951. Le-ta je omogočila sprejetje več regionalnih prostotrgovinskih sporazumov z južno- in centralno-ameriškimi državami ter Afriko. Sporazumi z vzhodnoevropskimi državami in srednjeevropskimi državami so se začeli sprejemati šele po razpadu Sovjetske zveze v 90-ih letih prejšnjega stoletja. (Johnston 2019)

Za takratno politiko EU je bila vse do sprejetja Lizbonske pogodbe glede pogajanj in sprejemanja celovitih trgovinskih sporazumov ter ustvarjanja trgovinske politike značilna okrnjena vloga Evropskega parlamenta (Van der Loo in Hahn 2020, 1–2). Svet in Komisija sta imela pri odločanju glede sprejemanja trgovinskih sporazumov in trgovinske zakonodaje »duopol«. Značilno je bilo tudi, da je EU takrat videla trgovinsko politiko le kot eno izmed svojih zunanjih politik. Celoviti trgovinski sporazumi so se v tistem času sprejemali le za področje trgovine z izdelki in storitvami. Tak pristop je bil drugačen od trgovinske politike STO, ki je že od svojega nastanka podpirala idejo o multilateralnem sistemu in ponujala zaščito, poleg izdelkom in storitvam, tudi pravicam zaščite investicij in pravicam iz naslova zaščite intelektualne lastnine. (Van der Loo in Hahn 2020, 1–2)

2.3.3 Ureditev, ki jo je prinesla Lizbonska pogodba

Lizbonska pogodba je začela veljati 1. decembra 2009. Bila je pravzaprav podpisana že 13. decembra 2007. (Pucher et al. 2019, 11) jo je najprej na referendumu zavrnila Irska, in sicer 12. junija 2008, zato se je postopek njene uveljavitve zavlekel. Ugotovimo lahko, da je bila sprejeta v času prvega mandata predsednika Evropske komisije José Manuela Barossa (2004–2009). (Euroactiv 2009)

V okviru Lizbonske pogodbe je EU pomembno uredila skupno trgovinsko politiko, kot je razvidno iz 207. člena PDEU. (Van der Loo in Hahn 2020, 2) Spremenila in povečala je obseg pristojnosti EU, še posebej na področju investicij. (Van der Loo in Hahn 2020, 2) Spremenila je tudi sistem odločanja in sprejemanja pravnih aktov (Pucher et al. 2019, 7), kar smo že predstavili v razdelku 2.2.

Evropski parlament je dobil pravico do sodelovanja pri zaključnem sprejetju sporazumov, kar hkrati preprečuje Svetu sprejetje sporazumov brez predhodne odobritve oziroma posvetovanja z Evropskim parlamentom. Lizbonska pogodba je Evropskemu parlamentu dala torej moč odločanja in je tako postal eden izmed zakonodajnih organov. (Van der Loo in Hahn 2020, 2) To je pomenilo veliko spremembo, saj je imel Evropski parlament pred Lizbonsko pogodbo le pravico do zavrnitve in odobritve podpore pravni ureditvi, vendar mogel sodelovati pri spreminjanju vsebine. (Pucher et al. 2019, 17)

EU je sprejem Lizbonske pogodbe omogočil tudi povečanje zmožnosti delovanja na področju trgovine z multilateralnim trgovinskim sistemom. (Van der Loo in Hahn 2020, 2) Ta sprememba je omogočila večjo transparentnost EU glede sodelovanja s tretjimi državami in mednarodnimi organizacijami ter pri zaščiti okolja. (Štěrbová 2010, 11) Lizbonska pogodba je dodatno opredelila tudi naloge nacionalnih parlamentov in vlad držav članic ter Evropskega parlamenta ter uredila položaj držav članic v pogajanjih z mednarodnimi organizacijami in o celovitih sporazumih. (Štěrbová 2010, 2) Lizbonska pogodba je državam članicam EU tako odvzela pravico do samostojnega sprejemanja mednarodnih sporazumov, ki niso v skladu s pravno ureditvijo EU oziroma, ki se nanašajo na področja v izključni pristojnosti EU. (Pavy 2021, 2)

Po sprejetju Lizbonske pogodbe so se posledično znotraj EU pojavila tako zunanja kot notranja trenja. Notranja trenja so se pojavila zaradi zaskrbljenosti nekaterih članov Evropskega parlamenta, nacionalnih parlamentov držav članic, civilne družbe in drugih, da bodo celoviti trgovinski sporazumi povzročili rušenje demokracije, delavskih in okoljskih standardov. Te napetosti so dosegle svoj vrh z wallonskim vetom v Belgiji na sporazum CETA s Kanado in pomisleki glede pogajanj o TTIP z ZDA. (Van der Loo in Hahn 2020, 2)

Težave za zunanjo politiko EU glede mednarodne trgovine je ob tem med drugim predstavljal spodleteli poskus reforme politike STO, za kar so bili v velikem obsegu krivi geopolitični odnosi s Trumpovo administracijo, ki je vodil v razpad mehanizma reševanja sporov po razpadu pritožbenega organa v STO. K razpadu le-tega je prispevala tudi Kitajska s svojo agresivno trgovinsko politiko. (Van der Loo in Hahn 2020, 2)

Kljub omenjenim negativnim trendom je Lizbonska pogodba prinesla nastanek »nove generacije« celovitih trgovinskih sporazumov. Lizbonska pogodba je uredila vrste pristojnosti, pri čemer je za »novo generacijo« celovitih trgovinskih sporazumov potrebno razločevanje med izključno pristojnostjo EU in deljeno pristojnostjo med EU in državami članicami. (Pavy 2021, 2)

2.3.4 Vpliv Lizbonske pogodbe na nadaljnje politike Komisije

Komisija pod Barossom je želela s pomočjo Strategije »Trgovina, rast in svetovne zadeve (angl. Trade, Growth and World Affairs' strategy) iziti iz krize tudi s pomočjo odločnejše trgovinske politike. (Van der Loo in Hahn 2020, 3–4) Cilj trgovinske politike EU je bila ureditev področij, kot so: pravice intelektualne lastnine, trgovina in trajnostni razvoj, zakon o konkurenci, javna naročila, energetska politika, investicijska politika, povečanje liberalizacije trgovine z dobrinami in storitvami v okviru celovitih trgovinskih sporazumov »nove generacije«. (Van der Loo in Hahn 2020, 3–4) Vendar cilja večjih uredb na tem področju Komisija ni mogla sprejeti, in sicer zaradi finančno-gospodarske krize. (Keating 2014)

Komisija je dosegla sklenitev nekaterih celovitih trgovinskih sporazumov (npr. s Kanado in Republiko Korejo), vendar se je neuspešno pogajala z afriškimi in latinsko-ameriškimi državami ter ZDA. V pogajanjih o sporazumu o Transatlantskem trgovinskem in investicijskem partnerstvu z ZDA (angl. Transatlantic Trade and Investment Partnership; v nadaljevanju: TTIP) je – zanimivo – prišlo do nevoljnosti sodelovanja tako na strani ZDA (pod Trumpovo administracijo) kot nekaterih držav članic EU. (Gardner 2014)

V tem času se je pomen Evropskega parlamenta ob sklicevanju na Lizbonsko pogodbo še povečal, saj morata Komisija in Svet le-tega redno obveščati o poteku pogajanj ter mu morata pošiljati osnutke uredb in sporazumov v pregled ter upoštevati komentarje Evropskega parlamenta in mu omogočiti dostop do pogajalskih besedil. (Van der Loo in Hahn 2020, 4–5)

Komisija z Junckerjem na čelu se je morala spopasti tudi z v medijih publiciranim nasprotovanjem sprejetju širokih sporazumov, kot sta bila CETA in TTIP. Nasprotniki le-teh so namreč trdili, da investitorjem dovoljujeta zaobidenje splošnega sodnega sistema v sporih med investitorji in državo, saj se lahko tuji investitorji pritožijo neposredno na investicijski tribunal. Hkrati za »novo generacijo« celovitih trgovinskih sporazumov nasprotniki trdijo, da so namenjeni le koristi tujih investitorjev in lobistov. Še posebej so poudarjali težave v zvezi z zaščito potrošnikov in okolja. To je povzročilo, da se je Komisija odločila, da bo v prihodnosti obveščala javnost o stanju klavzul, objavljala stanje klavzul celovitih trgovinskih sporazumov in napredovanju posameznih pogajanj. (Van der Loo in Hahn 2020, 7–8)

Pri sklepanju sporazumov z azijskimi državami je EU v zadnjih letih uspešno sklenila sporazum z Japonsko (EUJEPa) leta 2019, Singapurjem (EUSFTA) leta 2018 in Vietnamom (EVFTA) leta 2019, medtem ko je bila neuspešna pri sklepanju sporazumov z Mjanmarom, Indonezijo, Filipini, Tajsko (vojaška invazija) in Turčijo (slaba politična situacija). (Van der Loo in Hahn 2020,7–8)

Zaradi veta na sporazum CETA so bili od leta 2016 dalje aktualni pogovori o potrebi sprejemanja »mešanih sporazumov«, saj so številni dvomili o njihovi praktičnosti, predvsem zato, ker je za njihovo uveljavitev potrebno, da jih sprejmejo tako EU kot tudi

vse države članice. (Van der Loo in Hahn 2020, 10) Komisija se je na temelju mnenja Sodišča EU št. 2/15 odločila za ločitev sprejemanja trgovinskih sporazumov in investicijskih sporazumov. Prva »ločena« sporazuma sta bila sprejeta s Singapurjem in Vietnamom. (Van der Loo in Hahn 2020, 10–11)

Komisija pod Ursulo Von der Leyen (v letih 2019 do 2024) si je v okviru svojega mandata med drugim zastavila, da bo ponovno vzpostavila učinkovit multilateralni sistem, tudi s pomočjo spodbujanja reform STO na področjih, kot sta poenostavljanje investiranja in dajanje subvencije v ribištvo. Kot posledica pandemije koronavirusne bolezni Covid-19 se je pojavila tudi potreba tesnejšega sodelovanja med STO in Komisijo. (Van der Loo in Hahn 2020, 16)

Komisija se bo v prihodnosti morala posvetiti tudi spremembam v geopolitičnih odnosih s tretjimi državami, kot so ZDA in Kitajska. V primeru ZDA bo morala Komisija izboljšati odnos, ki se je skrhal v času Trumpove administracije, kar bo storila tako, da bo z ZDA poskušala sklepati najprej le najpreprostejše sporazume. Medtem se bo EU morala za učinkovit gospodarski odnos s Kitajsko pri sprejemih sporazumov prilagajati agresivni gospodarski politiki le-te. (Van der Loo in Hahn 2020, 17–18) Poleg tega si Komisija tekom svojega mandata želi sprejeti še nekaj dodatnih celovitih trgovinskih sporazumov (npr. s Tunizijo in Novo Zelandijo) in na tem področju izboljšati transparentnost do civilne družbe. (Van der Loo in Hahn 2020, 19)

Za potrebe izboljšanja trajnostnega razvoja želi Komisija postaviti pogoje za zniževanje carin, povečati nadzor implementacij klavzul trajnostnega razvoja v celovitih trgovinskih sporazumih ter vpeljati obveznosti podjetij za upoštevanje okoljskih in delovnih meril. (Van der Loo in Hahn 2020, 20–21)

Poudariti velja Zeleni dogovor, s katerim želi EU vzpostaviti carine na tiste izdelke, ki vsebujejo preveč ogljikovega dioksida, in mehanizem mejnih vrednosti ogljikovega dioksida (angl. carbon border adjustment mechanism) (Van der Loo in Hahn 2020, 20–21) V okviru Zelenega dogovora Komisija želi tudi, da bi postala EU podnebno nevtralna najkasneje do leta 2050, kar se je namenila doseči s pomočjo izboljšanja meril na področju obnovljivih virov energije, emisijskih standardov za motorna vozila, trgovanja z

emisijami in biodiverzitate itd. V okviru tega dogovora želi EU spodbuditi tudi podjetja k trajnostni proizvodnji in porabi virov ter hkrati tudi preprečiti nadaljnje uničenje biodiverzitate zaradi pretirane sečnje in emisij ogljikovega dioksida. (Erbach et al. 2021, 5–6)

Na področju delavske politike Komisija želi povečati podporo delavcem s pomočjo izboljšanja politik socialne varnosti, uravnovešenjem minimalnih plač, izboljšanjem politike zaposlovanja, politik varnosti pri delu. Za konec omenimo, da Komisija želi izboljšati tudi svojo migracijsko politiko in digitalizirati učni proces. (Erbach et al. 2021, 5–6)

2.4 Nastanek trgovinskih sporazumov »nove generacije«

Nastanek trgovinskih sporazumov »nove generacije« je večplasten. D'Erman, Ladi in Tsarouhas ter Smith trdijo, da »novo generacijo« celovitih trgovinskih sporazumov EU načeloma sprejema, zato da se nadomesti izpad prihodka od trgovine zaradi meril, ki jih je postavila STO. Avtorji Bongart, Torres, Nocolides in Hornik trdijo, da sporazumi omogočajo odločanje na regionalni in državni ravni, še posebej, kadar gre za vprašanje fiskalne politike. Jones in Ziolonka poudarjata, da bi usmeritev politike EU v to smer lahko imela bodisi pozitiven izid, pri čemer bi sedanja politika spodbudila države članice k ponotranjenju vrednot EU, če je delitev v njenem okviru nediskriminatorna, v nasprotnem primeru bi lahko pomenila razpad trenutne trgovinske politike EU. (D'Erman 2020, 8–9)

V nadaljevanju sta predstavljena dva primera tovrstnih sporazumov »nove generacije«, in sicer sporazum med EU in Singapurjem ter med EU in Kanado. Oba sporazuma sta bila v celoti izpogajana po uveljavitvi Lizbonske pogodbe, medtem ko je o njiju odločalo tudi Sodišče EU, saj so bila prav prek omenjenih dveh sporazumov poudarjena nekatera pomembna vprašanja nove ureditve, predvsem glede delitve pristojnosti med EU in državami članicami ter tudi glede skladnosti mehanizma reševanja sporov s PEU in PDEU, torej temeljnima pogodbama EU. Mnenja SEU o obeh sporazumih je pravno

gledano ključno zaznamovalo nadaljnjo usodo sporazumov v luči razumevanje novosti, ki jih je prinesla Lizbonska pogodba.

2.4.1 Sporazum o prosti trgovini med EU in Singapurjem (EUSFTA)

Sporazum vsebuje tako določbe glede proste trgovine kot glede zaščite investicij. Pogajanja o prvotnem sporazumu so bila zaključena leta 2014, vendar je nato o sporazumu odločalo SEU. Po tem mnenju SEU, katerega bistvo bo predstavljeno v nadaljevanju, sta bila 19. oktobra leta 2018 podpisana dva sporazuma, in sicer EUSFTA in EUSIPA (Sporazum med EU in Singapurjem v zaščiti investicij, ki je bil sprejet kot samostojen sporazum na temelju določb, ki so bile vključene v prvotno izpogajani EUSFTA). EUSFTA je po potrditvi v Svetu EU 9. novembra 2019 začel veljati 21. novembra 2019, medtem ko EUSIPA še ne velja, saj ga morajo potrditi (ratifikacija) s strani vseh držav članic. (EK 2021b)

EUSFTA je prvi sporazum, ki je bil sklenjen s katero od držav iz skupine držav ASEAN⁵ in je hkrati eden izmed prvih sporazumov »nove generacije« celovitih trgovinskih sporazumov. Mednje ga štejemo, ker je prvi sporazum, ki je bil v celoti izpogajan po uveljavitvi Lizbonske pogodbe in ker je vseboval tudi vsa tista področja, ki niso del izključne pristojnosti EU. Te klavzule se nanašajo predvsem na investicije, intelektualno lastnino in javna naročila. (D'Erman 2020, 7)

Po zaključku pogajanj je Komisija na Sodišče EU naslovila vprašanje, katere določbe sporazuma spadajo v izključno pristojnost EU, katere v deljeno pristojnost in ali katere določbe spadajo v izključno pristojnost držav članic. (D'Erman 2020, 8) Sodišče je v mnenju 2/15 o Sporazumu o prosti trgovini med EU in Singapurjem z dnem 16. maja 2017 odločilo, da konkretni prostotrgovinski sporazum spada v izključno pristojnosti EU, razen določb, ki spadajo v pristojnost, ki si jo delita EU in države članice, konkretno (SEU 2017, tč. 305):

⁵ Zveza držav Jugovzhodne Azije

- določbe glede zaščite naložb v delu, v katerem se nanašajo na naložbe med EU in tretjo državo, ki niso neposredne;
- določbe glede reševanja sporov med vlagatelji in državo;
- druge določbe v delu, ki se nanašajo na področje zaščite naložb, ki niso neposredne in ki spadajo v pristojnost, ki si jo delijo EU in njene države članice. (SEU 2017, tč. 305)

V obravnavanem primeru se je namreč predlog za izdajo mnenja nanašal na vprašanje, ali lahko predvideni sporazum podpiše in sklene EU sama ali ga, nasprotno, morajo podpisati in skleniti tako EU kot vsaka od njenih držav članic (tako imenovani »mešani« sporazum). (SEU 2017, tč. 29) Navedeno mnenje Sodišča EU lahko posplošimo na razumevanje, da so prostotrgovinski sporazumi, če vsebujejo določbe o naložbah, ki niso neposredne in če vsebujejo določbe glede reševanja sporov med vlagatelji in državo, mešani sporazumi. (SEU 2017, tč. 29) Posledično sta bila nato, kot že omenjeno, s Singapurjem sklenjena dva ločena sporazuma, in sicer EUSFTA, ki je v celoti v izključni pristojnosti EU, in drugi EUSIPA, ki se nanaša na zaščito investicij ter ki je v deljeni pristojnosti med EU in njenimi državami članicami. EUSFTA tako ni celovit sporazum, saj je bila zaščita investicij izključena iz prvotnega osnutka in je našla svoje mesto v ločenem sporazumu. (EK 2021b) Omenjeno mnenje SEU je torej odločilno vplivalo na prihodnost FTA-jev, ki jih sklepa EU.

2.4.2 Celoviti gospodarski in trgovinski sporazum med EU in Kanado (CETA)

CETA (Celoviti gospodarski in trgovinski sporazum med EU in njenimi državami članicami ter Kanado) je bil pogojno sprejet 21. septembra 2017. (EK 2020b) CETA je prvi primer »nove generacije« celovitih sporazumov, ki jih sklepa EU. Značilno zanj je, da zmanjšuje ovire na področjih, ki so pod nacionalno pristojnostjo (licence, okoljske ureditve itd.), in hkrati zmanjšuje ovire tudi na tistih področjih, ki dolgo niso bila del mednarodne pristojnosti oziroma zanimanja prostotrgovinskih sporazumov (investicije, javna naročila, reševanje investicijskih sporov). (D'Erman 2020, 5)

Že ob začetku pogajanj o sporazumu se je za zelo problematičnega izkazal namen takratnega predsednika Evropske komisije Junkerja, ki je želel prepričati, da je sporazum v izključni pristojnosti EU, kar bi omogočalo njegov sprejem brez soglasja držav članic, kar je bilo vir obsojanja s strani nasprotnikov sporazuma, ki so verjeli, da je to znak, da EU želi sporazum na hitro sprejeti. Vse prej omenjeno je služilo kot povod za proteste v Wallonii, v katerih so protestirali proti konkurenci, ki bi jo lahko povzročili kanadski kmetje. (D'Erman 2020, 6)

Tako so se tudi pri CETA pojavili pomisleki glede njegove skladnosti s temeljnima pogodbama EU. Vprašanje legitimnosti in legalnosti sporazuma je poleg številnih organizacij civilne družbe v EU med državami poudarila predvsem Belgija, in sicer zaradi klavzul na področjih nekaterih dobrin (mleko, govedina itd.), javnih naročil patentiranja farmacevtskih izdelkov in predvsem novih določb glede reševanja investicijskih sporov prek ustanovitve bilateralnega dvostopenjskega arbitražnega sodišča. V tem primeru je bilo postavljeno vprašanje Sodišču EU glede skladnosti sporazuma s temeljnima pogodbama EU, kot sta bili spremenjeni z Lizbonsko pogodbo kot tudi glede vprašanja pristojnosti med EU in državami članicami. (D'Erman 2020, 5–6)

Sodišče EU je v mnenju št. 1/17 z dnem 30. aprila 2019 ugotovilo, da sporazum vsebuje sestavine, ki so v deljeni pristojnosti EU in držav članic (v nadaljevanju: DČ), kar torej pomeni, da mora EU pred uveljavitvijo sporazuma dobiti soglasje od vseh držav članic. (D'Erman 2020, 6) Belgija je na Sodišče EU predložila vprašanje: »Ali je oddelek F ("Reševanje naložbenih sporov med vlagatelji in državami") poglavja osem ("Naložbe") Celovitega gospodarskega in trgovinskega sporazuma med Kanado na eni strani ter Evropsko unijo in njenimi državami članicami na drugi strani, podpisanega v Bruslju 30. oktobra 2016, združljiv s Pogodbama, vključno s temeljnimi pravicami?« (SEU 2019, odst. 245) Sodišče EU je zaključilo, da je Oddelek F poglavja osem CETA združljiv s primarnim pravom EU (SEU 2019, odst. 245), kar je omogočilo nadaljevanje postopkov uveljavitve sporazuma. To pomeni, da je za njegovo polno uveljavitev potrebno soglasje (nacionalnih parlamentov) držav članic EU. Sporazum še ni uveljavljen, saj ga še niso ratificirale vse države članice. Vendar se večina njegovih določb – tj. v delu, ki je v izključni pristojnosti EU – začasno uporablja od leta 2017 dalje. (EK 2020b)

2.4.3 Sklep

Zaradi preteklih kriz in današnje politizacije EU se lahko vprašamo, ali »mešani sporazumi« lahko pomenijo razpad politike EU na področju trgovine, kot smo jo poznali. Poraja se namreč vprašanje, ali so trenutna vprašanja prej omenjenih novih tem res lahko povod, da mora v prihodnosti EU dopustiti večjo vpletenost držav v svojo trgovinsko politiko (D'Erman 2020, 2–3) V 3. členu PDEU je namreč določeno, da ima EU izključno pristojnost na področjih, kot so skupna trgovinska politika, carinska unija itd., (EU 2019, čl. 3) medtem ko 4. člen PDEU določa, da si EU deli pristojnost z DČ na področjih, kot so promet, okolje, varstvo potrošnikov itd. (EU 2019, čl. 4) Vsekakor sta omenjeni mnenji SEU načrtali pravni okvir nadaljnjega sklepanja teh sporazumov ter delitve pristojnosti med EU in državami članicami.

Vsekakor ima EU na področju trgovinskih sporazumov še veliko prostora za izboljšanje pri zagotavljanju transparentnosti, pri sprejemanju ustreznih smernic in pogajanjih v okviru le-teh s strani Komisije ter glede vključevanja civilne družbe, držav članic in Evropskega parlamenta. Po mnenju Van der Loo in Hahn bi bilo verjetno dobro tudi, če bi se Evropski parlament neposredno vključil v pogajanja o teh sporazumih. (Van der Loo in Hahn 2020, 19–20)

Nazadnje omenimo, da se je Komisija zavezala, da bo s pomočjo celovitih trgovinskih sporazumov v prihodnosti poskušala voditi tako trgovinsko politiko, ki bo prispevala k pospeševanju trajnostnega razvoja. (Van der Loo in Hahn, 2020, 20–21)

3. Trajnostni razvoj

3.1 Opredelitev in splošne lastnosti trajnostnega razvoja

Pojem je sestavljen iz besed trajnost in razvoj. Za razumevanje pomena besede trajnost moramo najprej opredeliti tudi pomen razvoja. Peet trdi, da za ljudi razvoj pomeni izboljšanje zmožnosti, prilagoditve spremembam v okolju, strukturah in je zmožnost inovativnega doseganja ciljev. Povezavo razvoja s trajnostjo lahko razberemo iz trditve Reyesa, da je trajnost sestavni del družbe, če ta družba svoje potrebe izpolnjuje s produkti trajnostne porabe naravnih virov. (Mensah 2019, 4)

Trajnostni razvoj je prva natančneje opredelila Svetovna komisija za okolje in razvoj leta 1987 v Brundtlandu. Opredelitev je bila naslednja: »Oblika razvoja ali napredka, ki zadovoljuje potrebe sedanjosti, ne da bi ogrožala prihodnje generacije pri zadovoljevanju njihovih potreb«. (Bertoncelj et al. 2015, 16) Težava te opredelitve je po mnenju Littela in Greena v tem, da trdi, da država s svojo organizacijo družbe in tehnologije omejuje naravo in hkrati vrednoti potrebe po osnovnih človeških potrebah. (Bertoncelj et al. 2015, 172)

Širša opredelitev trajnostnega razvoja je naslednja:» Trajnostni razvoj pomeni povečanje blagostanja, in sicer odgovorno in uravnoteženo dviganje materialnega, socialnega in okoljskega blagostanja sedanje generacije, brez ogrožanja eksistenčnih pogojev prihodnjih generacij in celotnega ekosistema.« (Bertoncelj et al. 2015, 16–17)

Težava omenjenih opredelitev trajnostnega razvoja je po mnenju Spagenberga, da opredeljujejo trajnostni razvoj na nejasen način, kar pripelje do tega, da ga razumejo države v razvoju predvsem kot orodje zmanjševanja revščine, medtem ko ga razvite države povezujejo predvsem z ekologijo (Baker 2018, 16)

V sodobnem svetu je zato nujno celovito razumevanje trajnostnega razvoja, ob upoštevanju vseh stebrov in načel, kot so se razvijala skozi čas in so bila navsezadnje na neki način kodificirana v okviru Združenih narodov.

3.1.1 Stebri trajnostnega razvoja

Taylor kot stebre trajnosti ločuje ekonomsko trajnost, družbeno trajnost in okoljsko trajnost:

- Ekonomska trajnost

Ta vrsta trajnosti zahteva po mnenju Loba, Pietraga in Apperta ekonomski sistem, ki je zmožen brez okrnitve zmožnosti zadovoljitve potreb zanamcev zadovoljevati potrebe ljudi danes. V okviru te trajnosti se je treba zavedati, da kot poudarja Dernbach, viri niso neusahljivi v nasprotju z obnovljivostjo človeških potreb po dobrinah. (Mensah 2019, 9)

- Družbena trajnost

Družbena trajnost predstavlja drugi steber trajnosti, ki po Dalyju vključuje kulturno identiteto, dostopnost, sodelovanje, opolnomočenje, institucionalno stabilnost itd. neke države. Farazmand ta pojem opredeljuje kot razmerje med onesnaževanjem okolja in reševanjem socialnih težav. Kot poudarjata Littig in Grießler, se v njenem okviru rešujejo socialne težave s pomočjo socialnih organizacij. Medtem Saith meni, da ta oblika zahteva razvoj družbe, posameznikov in kulture za doseg miru, enakosti med spoloma ipd. Gray in Guo poudarjata, da je za doseg socialne trajnosti potrebno dobro poznavanje družbe s strani vladavine prava, človekovih pravic, enakosti med spoloma ipd. (Mensah 2019, 9–10) Smith vidi trajnostni razvoj kot gospodarsko dejavnost, ki mora biti sestavljena iz kakovostne in pravične rasti. (Bertoncelj et al. 2015, 16)

- Okoljska trajnost

Brodhag in Taliere okoljsko trajnost opredeljujeta kot zmožnost narave, da podpira človekov razvoj. Pomembna dela te trajnosti sta odpornost narave in integriteta ekosistema. (Mensah 2019, 10) Po Smithu lahko povzamemo, da je okolje sestavljeno iz humanih sestavin, družbeno-političnih sestavin in biofizikalnih sestavin. (Bertoncelj et al. 2015, 16) Medtem Diensdorf in Evers

menita, da je v okviru okoljske trajnosti pomembno, da se odpadki odstranjujejo hitreje, kot jih narava lahko predela. Upoštevati je treba tudi hitrost obnovitvene zmožnosti narave pri načrtovanju obstoječega ekosistema. (Mensah 2019, 10)

– Kultura

Kulturo je Organizacija za izobraževanje, znanost in kulturo oziroma (angl. Educational, Scientific and Cultural Organization; v nadaljevanju: UNESCO) na konferenci v Stockholmu označila za pomembno sestavino trajnostnega razvoja. Poudarila je pomen medsebojne odvisnosti med kulturo in drugimi stebri trajnostnega razvoja. V četrti steber trajnostnega razvoja je tako kulturo v svoji deklaraciji uvrstila Organizacija za mesta in lokalne vlade oziroma UCLG (angl. United Cities and Local Governments) (Bertoncelj et. al. 2015, 180).

3.1.2 Načela trajnostnega razvoja

Za razumevanje trajnostnega razvoja je treba upoštevati tudi naslednja tri načela trajnostnega razvoja:

– Ohranjanje ekosistema

Življenje brez ekosistema in biodiverzitete ne more obstajati, zato ga je treba ohranjati. Obseg naravnih virov je namreč, kot poudarjata Kanie in Biermann, omejen, medtem ko želje prebivalstva niso, zato je treba te želje zadovoljevati tako, da je za naravo poraba virov še vzdržna. Ekosistem lahko torej ščitimo s tem, da pridobivamo energijo iz obnovljivih virov, kot sta vetrna in solarna energija, ter omejujemo porabo neobnovljivih virov energije. (Mensah 2019, 14)

– Omejevanje rasti prebivalstva

Za trajnostni razvoj je po mnenju Taylorja pomembno tudi načelo omejevanja rasti prebivalstva, saj zaradi velikega števila ljudi, živečih na Zemlji, primanjkuje naravnih virov. (Mensah 2019, 14) To načelo sloni na Malthusovi populacijski teoriji, ki pravi, kot sta zapisala Rostow in Rostow, da bodo sčasoma potrebe prebivalstva presegle količino neobnovljivih virov, prisotnih v naravi, saj prebivalstvo in viri naraščajo z različnimi hitrostmi. (Mensah 2019, 7)

- Dobro upravljanje kadrov
Wang na primer verjame, da lahko le znanje in zmožnost ljudi pripeljeta do učinkovitega trajnostnega razvoja. Kot bomo omenili v okviru Agende 2030, se trajnostni razvoj lahko doseže le s sodelovanjem med različnimi deli družbe. (Mensah 2019, 14)
- Primerna kultura
Za učinkovito izvajanje trajnostnega razvoja so potrebne tudi progresivne navade in ustrezna politična kultura. Le progresivna kultura namreč lahko dosega cilje, zastavljene v okviru trajnostnega razvoja. (Mensah 2019, 14)

3.2 Zgodovina trajnostnega razvoja

Gozdarstvo je bilo prva panoga, ki je zaradi prekomerne porabe virov postala trajnostna panoga. Hans Carl von Carlowitz je namreč že na začetku 18. stoletja zaradi prekomerne porabe lesa za rudnike srebra začel iskati možnosti trajnostne sečnje gozdov za industrijsko rabo. Za izobrazbo o trajnostnem razvoju v tej panogi je poskrbel Hartig, ki je bil ustanovitelj prve gozdarske šole. (Mlinar 2014, 165–166) Zametkom zavedanja potrebnosti trajnostnega razvoja lahko sledimo, kot sta zapisala Rostow in Rostow, v leto 1789, ko je Malthous predstavil svojo populacijsko teorijo. medtem ko Dixon, Fallonian in Coomer trdijo, da je pojem trajnostnega razvoja pravzaprav produkt gospodarske problematike, torej problematike relativne redkosti dobrin oziroma virov. (Mensah 2019, 6–7)

Nastanek prvih organizacij za varovanje okolja lahko pripišemo Aldu Leopoldu, saj je s svojim delom v ospredje zanimanja postavila biotsko skupnost in ne človeka kot gospodarja narave. Prva organizacija za varovanje okolja je bila Agencija za zaščito okolja, ustanovljena leta 1970 v ZDA. (Mlinar 2014, 167) V 60-ih letih prejšnjega stoletja je Hardin opozarjal, da bruto domači proizvod oziroma BDP ni primeren kazalnik trajnosti razvoja, saj ne vzame v zakup cene rasti. (Mlinar 2014, 169)

Svetovni svet Cerkev (v nadaljevanju: WCC) je bil med prvimi, ki je povezal pojma trajnosti in okoljevarstva, kar je bil tudi povod za ustanovitev Okoljskega programa OZN.

Članica WCC – Margaret Mead je dosegla, da se je začelo govoriti o težavah družbene in okoljske trajnosti. Poudarjala je, da je v okviru družbene trajnosti zelo pomembno sodelovanje družbe pri gospodarskem razvoju. (Mlinar 2014, 173–174)

3.2.1 Stockholmska konferenca Združenih narodov o človeškem okolju kot mejnik

Stockholmska konferenca Združenih narodov o človeškem okolju (1972) je bila prva konferenca, na kateri je bilo govora o okoljskih težavah. Zapuščina te konference je pojav pojma »sorazvoj«, ki je poudaril pomembnost trajnostnega razvoja. (Mlinar 2014, 172) Dernbach in Paxton menita, da je bila tudi prva konferenca, ki je navdihnila širše sprejetje pojma trajnostnega razvoja. (Mensah 2019, 7)

Konferenca je bila sklicana zaradi švedskega nezadovoljstva z onesnaževanjem in vse večje revščine v nerazvitem svetu (prevelika poraba naravnih virov). (Mlinar 2014, 172) V istem letu se je odvil v ZDA tudi prvi dogodek na področju narave, ki je prav tako imel določen vpliv in je opozarjal na degradacijo okolja. (Blewitt 2008, 14)

Da so bila v 70-ih letih merila naravne ozaveščenosti pomanjkljiva, je pokazala raziskava Global 2000, ki je dokazala obstoj težav na področju biodiverzitete in obnovljivih virov. (Mlinar 2014, 172)

3.2.2 Prva konferenca o podnebnih spremembah WMO in UNEP v Ženevi (1979) ter Svetovna strategija IUCN (1980)

Prva konferenca o podnebnih spremembah je bila leta 1979 v Ženevi in jo je sklicala Svetovna meteorološka organizacija (WMO). Bila je povod za nastanek Medvladne konference o podnebnih spremembah (angl. Intergovernmental Panel on Climate Change) leta 1988, ki jo snoval Okoljski program ZN (angl. UN environment programme) (UNEP). Le-ta je preiskovala vpliv podnebnih sprememb na družbo. (Mlinar 2014, 188)

V okviru Svetovne strategije Mednarodne zveza za ohranitev narave in naravnih virov (v nadaljevanju: IUCN) je bil prvič uradno omenjen pojem trajnostnega razvoja in je bil opredeljen kot: »Modifikacija biosfere in uporaba človeških, finančnih ter živih in neživih virov, da bi ustregli človeškim potrebam in izboljšali kakovost človeškega življenja.« (Mlinar 2014, 174)

Cilj Svetovne strategije za ohranitev je bila odprava neenakosti, vendar pri tem ni bila navedena nujnost sprememb z vidika politike in gospodarstva za doseg trajnostnega razvoja. (Mlinar 2014, 175–176)

3.2.3 Vrh Zemlje I (1992) in II (1997)

V okviru Vrha Zemlje (angl. Earth Summit I) 1992 je bilo predlaganih kar nekaj sporazumov, vendar jih je bilo le malo tudi uspešno sprejetih. Globalna konvencija o podnebnih spremembah je določila, da imajo države suverenost pri opravljanju biodiverzitet. Vendar ni postavila konkretnih ciljev oziroma standardov na področju biodiverzitet. Ta konvencija ni bila sprejeta, saj je Brazilija dala veto nanjo. (Mlinar 2014, 182–183)

Spodletel je tudi sprejem Listine Zemlje, saj se je v svojih členih preveč posvečal temu, da je človek središče narave in je dajal suverenost državam pri porabi virov. Medtem je bila Agenda 21 sprejeta, čeprav je bila neobvezujoča in ni vsebovala strogih priporočil glede problematike prekomerne rasti prebivalstva. Vendar je Agenda 21 hkrati dajala preveč pomena posameznikom in zanemarjala pomen nevladnih organizacij pri doseganju trajnostnega razvoja. (Mlinar 2014, 182–183)

Po Grubbu lahko povzamemo tudi tiste ureditve, ki so bile uspešno sprejete, in le-te so bile: Izjava o načelih gozdarstva (angl. Non-binding Statement on Forest principles), Rio deklaracija o okolju in razvoju (angl. Rio Declaration on environment and Development), Konvencija o biodiverziteti (angl. Convention on Biological Diversity) in Okvirna konvencija o podnebnih spremembah (angl. Framework Convention o Climate Change). (Blewitt 2008, 16)

Istega leta je bila v Riu na Konferenci ZN o okolju in razvoju sprejeta Okvirna konvencija ZN o podnebnih spremembah (v nadaljevanju: UNFCCC), ki je bila kot dodatek leta 1997 sprejetega Kjotskega protokola. Članice konvencije so bodisi del Aneksa I, v katerega spadajo države članice Organizacije za gospodarsko sodelovanje (angl. Organisation for Economic Co-operation and Development) (v nadaljevanju: OECD) in države v razvoju, bodisi del Aneksa II, v katerem so le države članice OECD, ki bi morale pomagati nerazvitim državam iz Aneksa I in hkrati tudi same zmanjševati svoje izpuste. (Mlinar 2014, 187–188)

Pet let po konferenci v Riu se je zgodila v New Yorku konferenca Vrh Zemlje II (1997). Na njej so države članice Združenih narodov ugotovile, da so se razmere od konference v Riu poslabšale, saj so izpusti ogljika v ozračje poskočili za 5 %, hkrati je povzročala težave tudi STO, ki je nasprotovala vsem sprejetim načrtom na področju okolja ter bila pripravljena upoštevati le minimalne delavske standarde. (Mlinar 2014, 185)

3.2.4 Pomembnejše konference po letu 1997

Po letu 1997 je prišlo do več mednarodnih konferenc, ki so obravnavale izzive in težave trajnostnega razvoja, predvsem v povezavi z okoljskim vidikom:

- Konferenca v Dohi (2001)

Ta konferenca je bila pri sprejemanju kakršnih koli reform zelo neuspešna, saj je zašla v več sporov s STO na področju ohranjanja socialnosti držav in ohranjanju visokih okoljskih standardov v proizvodnji, v njenem okviru je bilo nemogoče sprejeti kakršne koli zaveze na področju trajnostnega razvoja. (Mlinar 2014, 186).

- Johannesburgska konferenca (2002)

Deset let po Riu leta 2002 je johannesburški konferenci uspelo urediti le omejevanje ribolova in zaščito območij oceanov, saj so ZDA zavračale vse druge predloge, med katerim so še najbolj nasprotovali pogovorom o povečanju uporabe obnovljivih virov energije itd. (Mlinar 2014, 186)

- Vrh Zemlje 2012 v Riu oziroma konferenca Rio+20
Ob dvajseti obletnici Ria so se na konferenci Rio+20 ukvarjali s potrebo po izboljšanju koordinacije pri doseganju ciljev trajnostnega razvoja in o cilju premagovanja revščine s pomočjo zelene ekonomije. (Mlinar 2014, 186)
- Konference podpisnic UNFCCC in Kjotski protokol
Med bolj znane ureditve trajnostnega razvoja štejemo Kjotski protokol. (Mlinar 2014, 187) Kot že omenjeno se je pot do le-tega začela v UNFCCC, in sicer leta 1992 v Riu. Za Kjotski protokol je pomembna delitev držav na Aneксе, ki jo je leta 1992 določila UNFCCC. (Mlinar 2014, 187)
 - Prva konferenca podpisnic UNFCCC v Berlinu oziroma COP- 1 (1995)
Na tej konferenci je bil predstavljen osnutek protokola, ki je načrtoval, da se bodo izpusti ogljikovega dioksida do leta 2040 zmanjšali za kar 60 %. Vendar je bila težava ta, da je pet let po konferenci v Riu le Nemčiji (tranzicija) in Veliki Britaniji (zaprtje podjetij) uspelo zmanjšati izpuste ogljikovega dioksida. Težava te konference je bila, da ni dala časovnih omejitev za izpolnitev obvez. (Mlinar 2014, 189)
 - Tretja konferenca podpisnic UNFCCC oziroma COP- 3 v Kjotu (1997)
V okviru COP-3 je bil soglasno sprejet Kjotski protokol, ki je države obvezal, k zmanjšanju izpustov toplogrednih plinov na raven izpustov za 5,2 % nižjo, kot je bila raven izpustov leta 1990, in sicer do obdobja med leti 2008 in 2012. ZDA so želele na področju zmanjšanja emisij, čim milejša merila, saj se je namenila s pomočjo trgovanja z izpusti zaslužiti na račun držav, ki ne bile zmožne doseči predpisanih emisij, tako, da bi le-te odkupovala. S tega naslova je namreč načrtovala zaslužiti z odkupovanjem emisij tistih držav, ki niso mogle doseči meril. (Mlinar 2014, 190–191)
Kjotski protokol je vseboval tri mehanizme za olajšanje ciljev zmanjšanja emisij, in sicer: Združeno uresničevanje, pri katerem je omogočeno, da ena država drugi državi znotraj Aneksov plača drugi državi za odkup njenih izpustov. Sledi mu Mehanizem čistega razvoja, ki državam obeh aneksov dovoli, da s pomočjo različnih relevantnih projektov pomagajo drugi državi zmanjšati izpuste. Zadnji mehanizem je trgovanje z izpusti, ki velikokrat ne služi svojemu namenu spodbujanja držav k uvedbi okolju prijaznejših rešitev, ampak spodbuja le k prodaji emisij. (Mlinar 2014, 191–192)

- Šesta konferenca podpisnic UNFCCC oziroma COP-6 v Haagu (2000) in Berlinu (2001)

Ta konferenca je bila povod za izstop ZDA iz Kjotskega protokola. Udeleženci so se strinjali tudi, da je treba nadaljevati z zmanjšanjem emisij ogljika, hkrati je EU sklenila, da bo kaznovala tiste prestopnike, ki se ne trudijo, da bi zmanjšali emisije teh plinov in si ne prizadevajo k večji porabi obnovljivih virov. (Mlinar 2014, 192–193)

Leta 2001 so se pogajanja nadaljevala v Nemčiji. Od pogajanj so odstopile ZDA, Japonska in Avstralija, kar je pomenilo, da Kjotski protokol ni mogel biti sprejet. Na konferenci je bilo sklenjeno, da bodo tiste države, ki niso mogle doseči predpisanega zmanjšanja emisij, obvezane zmanjšati izpuste za dodatne tri tone. (Mlinar 2014, 194)

- Sedma konferenca članic UNFCCC oziroma COP-7 v Marakešu (Marakeški dogovori) (2001)

Končna pravila Kjotskega protokola so bila sprejeta šele leta 2001 v Marakešu. Ta pravila so urejala skladiščenje vodika v gozdovih in prepovedala prenašanje kreditov trgovanja z izpusti. Težave jim je povzročala Rusija, ki ni želela podpisati protokola brez obljube pomoči EU pri vstopu Rusije v STO. (Mlinar 2014, 194–195)

- Prvo srečanje podpisnic Kjotskega protokola in srečanje (MOP-1) ter enajsta konferenca članic UNFCCC (COP-11) v Montrealu (2005)

V okviru konference je bila ustanovljena delovna skupina in sprejet načrt dela, imenovan Nairobški načrt. Omenimo, da je bilo za sprejetje protokola potrebno kar sedem let. (Mlinar 2014, 195)

- Delovno srečanje v Nairobiju (2006)

Na srečanju v Nairobiju leta 2006 je bila ustanovljena nadzorna Skupina za znanstveno in tehnološko svetovanje, ki naj bi pomagala pri izvajanju Kjotskega protokola. Metode Kjotskega protokola na žalost niso delovale po pričakovanjih, merila, ki so bila postavljena v okviru le-tega so bile zmožne izvajati le Francija (atomska energija), Nemčija zaradi unifikacije, Švedska zaradi velike porabe vode kot energetskega vira in Velika Britanija. Kot primer države, ki se ji ni uspelo držati Kjotskega sporazuma, omenimo

Kanado, ki je povečala izpuste med leti 1990 in 2004 kar za 26 % (Mlinar 2014, 195–196)

Na žalost je bilo iz prej omenjenega jasno, da metode Kjotskega protokola niso delovale po pričakovanjih, zaradi česar je Kjotski protokol trajal dlje kot do leta 2012) (Mlinar 2014, 196–197)

- Trinajsta konferenca članic UNFCCC oz. COP- 13 na Baliu (2007)
V okviru te konference je bil sprejet dokument Zemljevid z Balijskega (angl. Bali road map), ki je vseboval dolgoročne načrte za delovanje na področju podnebnih sprememb, v okviru katerega so ustanovili sklad za pomoč pri prilagajanju na podnebne spremembe. (Mlinar 2014, 197–198)
- Štirinajsta Konferenca članic UNFCCC oz. COP-14 v Poznani (2008)
V okviru te konference je bilo ugotovljeno, da je Kitajska v izpušnih toplogrednih plinov prekosila ZDA. ZDA so po tej konferenci priznale, da obstaja težava podnebnih sprememb in začele spodbujati k pridružitvi Kjotskemu protokolu še neodločene države. (Mlinar 2014, 198–199)
- Petnajsta konferenca članic UNFCCC oziroma COP-15 in peto srečanje podpisnic Kjotskega protokola oziroma MOP-5 v Kopenhagenu (2009)
Dokument te konference je bil neobvezujoč in pravzaprav ni vseboval nobenih natančnih načrtov za izboljšanje podnebnih razmer do leta 2020. (Mlinar 2014, 199)
- Sedemnajsta konferenca članic UNFCCC oziroma COP-17 in sedmo srečanje podpisnic Kjotskega protokola oziroma MOP-7 v Durbanu (2011)
V okviru konference je bilo odločeno, da se morajo najkasneje do leta 2015 izpolniti zakonsko predpisane norme omejevanja izpustov. (Mlinar 2014, 200)
- Osemnajsta konferenca članic UNFCCC oziroma COP-18 in osmo srečanje podpisnic Kjotskega protokola oziroma MOP-8 v Dohi (2010)
Naslednje leto se je odvijala konferenca v Dohi, ki je prinesla izdajo poročila o škodi, ki je bila storjena na področju biodiverzitete. Ta konferenca je bila posebna, saj je v njej sodelovalo tudi 22 mednarodnih teles, ki so ugotavljala, kaj je bilo do tedaj narejeno v smeri zmanjševanja podnebnih sprememb. (Mlinar 2014, 200)
- Konferenca ZN o okoljskih spremembah v Varšavi (2013)

Ta konferenca je potekala v okviru devetnajste konference članic UNFCCC in je poudarila potrebnost pomoči državam v razvoju v primeru nesreč zaradi podnebnih sprememb in jim pomagala tudi pri zmanjšanju emisij toplogrednih plinov, ki je posledica pretirane sečnje. (ZN 2013, 1–4)

– Perujska konferenca v Limi (2014)

V okviru te konference so nadaljevali pogovore o možnosti dodatnega financiranja boja proti podnebnim spremembam, poskušali so spodbuditi čim več držav nečlanic za pristopu h Kjotskemu protokolu, zmanjšanju emisij toplogrednih plinov zaradi pretirane sečnje gozdov s pomočjo Iniciative za zmanjšanje emisij zaradi pretirane sečnje in degradacije gozdov (angl. Reduced Emissions from Deforestation and Forest Degradation oz. (REDD+), hkrati so sprejeli tudi okvirne točke za kasnejši Pariški sporazum. (ZN 2014)

– Konferenca Združenih narodov o trajnostnem razvoju v New Yorku leta 2015

Na tej konferenci je bila sprejeta Agenda 2030, katere vsebina je za sodobno razumevanje trajnostnega razvoja izrednega pomena in jo bomo natančneje predstavili v nadaljevanju. (ZN 2015a)

– Pariška konferenca (2015)

V okviru te konference je bil podpisan Pariški sporazum. V okviru sporazuma je bilo načrtovano, da se bodo do leta 2050 izpusti toplogrednih plinov zmanjšali do stopnje oziroma za toliko, da jih bodo lahko predelali gozdovi. Članice se morajo o svojem zmanjšanju emisij opredeliti v dokumentu, imenovanem Nacionalno določeni prispevki. Sporazum hkrati obvezuje razvite države tudi k pomoči nerazvitim državam pri prilagajanju podnebnim spremembam in k delovanju proti dvigu povprečne temperature. V sporazumu je poudarjena tudi potreba po vzajemnem sodelovanju pri zmanjšanju emisij med državami, podjetji itd. Za preverjanje doseganja ciljev Pariški sporazum predpisuje srečanja podpisnic vsakih pet let. (Klavs 2017)

– Konferenca o oceanih v New Yorku (2017)

Leta 2017 je nato potekala Konferenca o oceanih, cilji katere so bili poudariti in raziskati pomen zdravstvenega stanja oceana na naše vsakodnevno življenje. Določeno je bilo tudi, naj si članice delijo izobraževalne prakse, znanje in se bolje seznanijo s pomenom oceana. (ZN 2017)

- Druga visoka konferenca ZN o sodelovanju jug-jug v Buenos Airesu (angl. Second High-level United Nations Conference on South-South Cooperation Buenos Aires (2019)
2. točka dokumenta A/CONF.235/3* obvezuje k doseganju ciljev, zastavljenih v Agendi 2030 (ZN 2019b, tč. 2) in v naslednjih točkah tudi k upoštevanju dokumentov iz Havane, Pariškega dogovora itd. (ZN 2019b, tč. 3)
- Enaintrideseta posebna seja Generalne skupščine Združenih narodov o Koronavirusni bolezni (Covid-19) (angl. 31st Special Session of the General Assembly on Coronavirus Disease (COVID-19) (2020)
- Namenjena je bila razpravljanju, kako se izkoptati iz krize, ki jo je povzročila pandemija koronavirusne bolezni Covid- 19. Države so se zavezale k hitremu, koordiniranemu in celovitemu odzivu na to globalno krizo. (ZN 2020)

3.3 Cilji na področju trajnostnega razvoja v prihodnosti oziroma Agenda 2030

Cilje trajnostnega razvoja v prihodnosti oziroma Agenda za trajnostni razvoj do leta 2030: Spremenimo svet (v nadaljevanju: Agenda 2030) je septembra 2015 soglasno sprejelo 193 držav članic Organizacije združenih narodov. Njihov osnovni namen je ščitenje okolja, spodbujanje gospodarske rasti in socialne vključenosti ljudi, hkrati tudi spodbujanje sodelovanja med organizacijami civilne družbe, akademiki, zasebnim sektorjem in med državami. Glavnih tem teh ciljev je pet, kot so zapisali Hylton, Guo ter Zhai in Chang: partnerstvo, napredek, mir, planet in ljudje. (Mensah 2019, 11)

Do leta 2030 so si države postavile sedemnajst splošnih ciljev, ki so naslednji:

- »Cilj 1: Odpraviti vse oblike revščine povsod po svetu
- Cilj 2: Odpraviti lakoto, zagotoviti prehransko varnost in boljšo prehrano ter spodbujati trajnostno kmetijstvo
- Cilj 3: Poskrbeti za zdravo življenje in spodbujati splošno dobro počutje v vseh življenjskih obdobjih

- Cilj 4: Vsem enakopravno zagotoviti kakovostno izobrazbo ter spodbujati možnost vseživljenjskega učenja za vsakogar
- Cilj 5: Doseči enakost spolov ter krepiti vlogo žensk in deklie
- Cilj 6: Vsem zagotoviti dostop do vode in sanitarne ureditve ter poskrbeti za trajnostno gospodarjenje z vodnimi viri
- Cilj 7: Vsem zagotoviti dostop do cenovno sprejemljivih, zanesljivih trajnostnih in sodobnih virov energije
- Cilj 8: Spodbujati trajnostno, vključujočo in vzdržno gospodarsko rast, polno in produktivno zaposlenost ter dostojno delo za vse
- Cilj 9: Zgraditi vzdržljivo infrastrukturo, spodbujati vključujočo in trajnostno industrializacijo ter pospeševati inovacije
- Cilj 10: Zmanjšati neenakost znotraj držav in med njimi
- Cilj 11: Poskrbeti za odprta, varna, vzdržljiva in trajnostna mesta in naselja
- Cilj 12: Zagotoviti trajnostne načine proizvodnje in predelave
- Cilj 13: Sprejeti nujne ukrepe za boj proti podnebnim spremembam in njihovim posledicam
- Cilj 14: Ohranjati in vzdržno uporabljati oceane, morja in morske vire za trajnostni razvoj
- Cilj 15: Varovati in obnoviti kopenske ekosisteme ter spodbujati njihovo trajnostno rabo, trajnostno gospodariti z gozdovi, boriti se proti širjenju puščav, preprečiti degradacijo zemljišč in obrniti ta pojav ter preprečiti izgubo biotske raznovrstnosti
- Cilj 16: Spodbujati miroljubne in vključujoče družbe za trajnostni razvoj, vsem omogočiti dostop do pravnega varstva ter oblikovati učinkovite, odgovorne in odprte ustanove na vseh ravneh
- Cilj 17: Okrepiti načine in sredstva za izvajanje ciljev ter oživiti globalno partnerstvo za trajnostni razvoj« (Justinek et al. 2015, 39)

Zavedati se je treba, da so vsi ti cilji med seboj povezani. Kot primer lahko vzamemo trditev LeBlanca, da lahko rešitev problematike podnebnih sprememb koristi tudi zdravju ljudi, ohranjanju biodiverzitete in zaščiti oceanov. (Mensah 2019, 12)

3.3.1 Načini doseganja ciljev

Za uresničevanje ciljev iz Agende 2030 so potrebna različna orodja.

V okviru Agende 2030 je določeno, da doseganje zastavljenih ciljev omogoča prenovljeno partnerstvo za trajnostni razvoj, v okviru katerega se bodo s pomočjo sredstev za izvajanje reševala sistemska vprašanja, urejalo se bo mednarodno razvojno sodelovanje, vzdržnost zadolževanja itd. (ZN 2015b, tč. 62) Agenda 2030 prepušča državam odločanje o nacionalnih politikah trajnostnega razvoja in poudarja, da morajo države same skrbeti za napredek v trajnostnem razvoju. (ZN 2015b, tč. 63) Osnova Agende 2030 za doseganje ciljev sta uskladitev nacionalnih strategij za trajnostni razvoj in podpora ustreznim akcijskim programom in ustrezne strategije na področju trajnostnega razvoja. (ZN 2015b, tč. 63)

Na področju gospodarstva Agenda 2030 obvezuje k spodbujanju gospodarstva, ki je v skladu z mednarodnimi standardi na področju okolja in dela. Medtem v okviru mednarodne trgovine spodbuja enakopraven, pregleden in urejen trgovinski sistem, ki je v skladu z merili STO. Veliko truda je namenjenega tudi liberalizaciji trgovine v državah v razvoju. (ZN 2015b, tč. 68)

Na področju tehnologije je Agenda 2030 uvedla mehanizem za podporo tehnologije, katere del bo večstranski forum o znanosti, tehnologiji in inovacijah za uresničevanje ciljev trajnostnega razvoja, sestavljen iz dvodnevni zasedanj, ki bodo temeljili na medsebojnem sodelovanju pri ugotavljanju pomanjkljivosti tehnologije na tem področju. Ustanovili so tudi spletno platformo za obveščanje o trajnostnem razvoju in tudi Medinstitucionalno delovno skupino OZN. (ZN 2015b, tč. 68)

3.3.2 Nadzor izvajanja ciljev trajnostnega razvoja (68.–91. točka)

Pregledi imajo za cilj krepitve podatkovnih sistemov manj razvitih držav, ki morajo upoštevati človekove pravice, hkrati morajo temeljiti na potrjenih in preverljivih postopkih (dokazi) in morajo delovati dolgoročno. (ZN 2015b, tč. 74)

Medtem se nadzor izvajanja ciljev Agende 2030 izvaja na državni, regionalni in svetovni ravni (ZN 2015b, tč. 73):

– Državna raven

Na državni ravni so države obvezane k temu, da uresničujejo točke programa in sprejmejo daljnosežne ukrepe za doseg ciljev trajnostnega razvoja. (ZN 2015b, tč. 78) Na notranji ravni in državni ravni so države obvezane izvajati splošne in redne preglede, v okviru katerih morajo upoštevati mnenja zasebnega sektorja, domorodnih ljudstev in civilne družbe. Pri njih morajo upoštevati tudi prednostne cilje na področju trajnostnega razvoja in politike na tem področju. (ZN 2015b, tč. 79)

– Regionalna raven

Na regionalni ravni pri izvajanju nadzora predpisano sodelovanje pri izvajanju in nadzorovanju izvajanja ciljev regionalnih in podregionalnih organizacij. Procesi doseganja ciljev so osnovani na pregledih na državni ravni, ki bodo koristni tudi pri pregledih na svetovni ravni. (ZN 2015b, tč. 80)

– Svetovna raven

Na svetovni ravni ima pri nadzoru vseh postopkov glavno vlogo Politični forum za trajnostni razvoj na visoki ravni in se pri tem usklajuje z Ekonomsko-socialnim svetom in Generalno skupščino ZN. Med naloge tega foruma spadata skrb za doslednost in usklajenost politik trajnostnega razvoja, nudi politično vodstvo in daje priporočila za ukrepanje na področju trajnostnega razvoja, ocenjuje tudi dosežke, težave in napredek držav na tem področju. (ZN 2015b, tč. 82)

Politični forum za trajnostni razvoj na visoki ravni spremlja in pregleduje izvajanje ciljev s pomočjo letnih poročil o napredku pri doseganju ciljev trajnostnega razvoja, ki temelji na regionalnih informacijah, svetovnih kazalnikih in podatkih iz državnih statističnih uradov. (ZN 2015b, tč. 83)

Redni pregledi se izvajajo v okviru Ekonomsko-socialnega sveta, medtem ko so le-ti za državo prostovoljni, kar enako velja tudi za predstavnike zasebnega sektorja in pristojne organe. Preglede vodijo države same. (ZN 2015b, tč. 84) Prej

omenjeni forum izvaja tudi tematske preglede napredka pri uresničevanju ciljev trajnostnega razvoja in vključuje vse prej omenjene deležnike, ki se dopolnjujejo s pregledi tehničnih komisij Ekonomsko-socialnega sveta. Le-ta opredeljuje težave, zagotavlja politične smernice glede izvajanja programa Agende 2030, ocenjuje napredek pri doseganju ciljev programov in zastavlja ukrepe za hitrejše izvajanje programa. (ZN 2015b, tč. 85)

3.3.3 Slovenija in Agenda 2030

V času sprejetja Agende 2030 je bil predsednik Vlade RS Miroslav Cerar, ki je v Agendi 2030 videl trdno zavezo držav k enakosti za vse in k uresničevanju še nedoseženih ciljev trajnostnega razvoja na področjih vseh stebrov trajnostnega razvoja. Zaradi teh vsebin je Slovenija Agendo 2030 označila kot konkreten, univerzalen in vizionarski načrt za prihodnost. Vendar je predsednik slovenske vlade opozoril, da je v okviru Agende 2030 na področju migracij treba upoštevati načela spoštovanja človekovih pravic in solidarnosti. Kot velik izziv za Agendo 2030 je omenil podnebne spremembe. (Justinek et al. 2015, 14–16)

Slovenija na Agendo 2030 gleda tudi kot na dokument, ki vključuje vizijo boljšega sveta za vse ljudi, saj so njeni cilji namenjeni izboljšanju življenja ljudi in stanja okolja. Slovenija je v prvem notranjem poročilu poudarila, da je Slovenija harmonizirala vse cilje Agende 2030 z Vizijo za Slovenijo do leta 2050. Uspešnost Agende 2030 je mogoča samo v primeru, da Slovenija z drugimi državami zgradi močne partnerske vezi, na temelju skupnega dela in vzajemnega učenja. Zato si Slovenija prizadeva za uspešno implementacijo Agende 2030 na globalnem parketu, zato jo Slovenija podpira ob upoštevanju najnovejših pravnih in strateških smernic za mednarodno sodelovanje na področju trajnostnega razvoja. Slovenija si torej želi v mednarodnem merilu pomembno prispevati k trajnostnemu razvoju na globalni ravni. (Vlada Republike Slovenije 2017, 3) Predsednik vlade RS Janez Janša je v drugem prostovoljnem poročilu, ki ga je Slovenija dala julija 2020, Agendo 2030 označil kot nedeljivo in univerzalno ter kot vir boljše prihodnosti, za vse ljudi. Ponovno je poudaril, da je Slovenija v Strategijo za Slovenijo smiselno vključila vse cilje Agende 2030. (Vlada Republike Slovenije 2020, 3) Izrecno

je poudarjeno, da je Agenda 2030 za Slovenijo pomemben dokument, saj so njene določbe del enega izmed njenih krovnih dokumentov na področju razvoja Slovenije, in sicer Strategije razvoja za Slovenijo 2030. (Vlada Republike Slovenije 2020, 7)

Kot izzive za Slovenijo na temelju Agende 2030 prostovoljno poročilo omenja demografske spremembe (staranje prebivalstva) in prehod na nizkoogljično krožno gospodarstvo. Slovenija verjame, da je za uspešno izvajanje Agende 2030 nujno enakovredno vključevanje vseh deležnikov ob upoštevanju človekovega dostojanstva in pravic ter vključitev marginaliziranih skupin. (Vlada Republike Slovenije 2020, 14–15)

V Sloveniji so bile določbe Agende 2030 vključene tudi v Strategijo mednarodnega sodelovanja in humanitarne pomoči Republike Slovenije do leta 2030, pri čemer sta za Slovenijo najpomembnejši vsebini enakosti spolov in ohranjanje okolja. Na tem področju ima Slovenija v pripravi tudi Akcijski načrt za postopno rast uradne razvojne pomoči Republike Slovenije do leta 2030. (Vlada Republike Slovenije 2020, 19)

V prihodnosti Slovenija v okviru Agende 2030 načrtuje še vnaprejšnje natančno nadziranje in analiziranje kazalnikov trajnostnega razvoja ter se zavezuje, da bo relevantne deležnike ažurno obveščala o napredku Slovenije v okvirju ciljev Agende 2030. (Vlada Republike Slovenije 2020, 91)

3.4 Mednarodna trgovina in njen vpliv na trajnostni razvoj

Vpliv trgovine na trajnostni razvoj je treba gledati predvsem na globalni ravni, saj je mednarodna trgovina pravzaprav ena izmed najpomembnejših olajševalcev socio-okoljskih odnosov med različnimi državami. Pomaga lahko tudi pri uvedbi učinkovite porabe omejenih virov za proizvodnjo izdelkov in storitev. (Li 2020) Mednarodna trgovina lahko vpliva tudi na splošno socialno blaginjo državljanov in posledično tudi na dohodke gospodinjstev ter v primeru gospodarske rasti pomaga pri zmanjšanju ravni revščine. Dober zgodovinski primer takega vpliva mednarodne trgovine je zmanjšanje revščine v državah Azije, ker je le-ta začela uvajati v svoje gospodarstvo strategijo izvoza. (Baker 2018, 17)

Mednarodna trgovina lahko na trajnostni razvoj deluje tudi posredno, saj lahko pomaga odpraviti lakoto, kot so poudarili Nicita, Olaregga in Porto z znižanjem oziroma odpravo carin, kvot in subvencij v agrikulturnem sektorju. Z ustvaritvijo več priložnosti zaposlitev za ženske trgovina lahko pomaga tudi pri doseganju cilja enakosti spolov (cilj 5). Brenton, Portugal - Perez in Regola menijo, da lahko k doseganju cilja spodobnega dela in gospodarske rasti trgovina prispeva k boljšemu sodelovanju zasebnega in javnega sektorja, s pomočjo izgraditve boljše delovne infrastrukture (cilj 8). Pomaga lahko tudi pri boljši integraciji srednje velikih podjetij na trge in boljših odnosih z verigami vrednosti (cilj 9) ter s prednostno obravnavo v okviru STO pomaga pri izboljšanju položaja revnih držav (cilj 10). Na koncu omenimo, da mednarodna trgovina lahko pomaga tudi pri ščitenju oceanov, in sicer z ukinitvijo subvencij za dejavnosti, ki jih ogrožajo. (Baker 2018, 19–20)

Mednarodna trgovina lahko na trajnostni razvoj deluje tudi na negativne načine, če vpliva na primer na izgubo biodiverzitete, krčenje gozdov in na izpuste toplogrednih plinov. (Li 2020) Povzroči lahko tudi slabši socialni položaj prebivalstva z uvedbo carin in necarinskih ovir ter lahko negativno vpliva na prodajo medicinskih instrumentov in zdravil na licenco (npr. zdravila za HIV) (Baker 2018, 20) STO je na tem področju zato v okviru Sporazuma o pravicah intelektualne lastnine na področju trgovine (angl. The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights; v nadaljevanju: TRIPS) ukinila omejitve izvoza medicinskih pripomočkov in zdravil v države, ki jih ne morejo proizvesti same. (Baker 2018, 21). Na področju okolja je STO že v Marakešu leta 1994 naročil preveritev razmerja med mednarodno trgovinsko politiko in okoljskimi ureditvami ter vprašanja, ali trgovina deluje nediskriminatorno. Le-to je pripeljalo do sprejema Plurilateralnega okoljskega sporazuma o dobrinah (v angl. Environmental Goods Agreement). (Baker 2018, 21)

4. Vključevanje trajnostnega razvoja v celovite trgovinske sporazume, ki jih sklepa EU

4.1 Zgodovina vključevanja klavzul trajnostnega razvoja v politike EU

Vključevanje trajnostnega razvoja v celovite trgovinske sporazume je prvič pravno uredila Maastrichtska pogodba (1992), natančneje je to uredila Lizbonska pogodba, ki je obvezala EU, da mora za dosežek cilja odprave revščine v državah v razvoju v skladu z načeli solidarnosti in enakosti spodbujati vse vrste trajnosti. (Cuyvers 2013, 4)

Vključevanje delovnih konvencij MOD in okoljskih sporazumov je EU izvajala postopoma, saj je morala svoje partnerje najprej prepričati o pomembnosti teh vrednot. Najprej jih je začela vključevati v Splošno shemo preferenc (v angl. Generalised scheme of preferences). (Cuyvers 2013, 4) Namen le-te je, da državam v razvoju s pomočjo odstranitve uvoznih carin pomaga iz revščine, in sicer s pomočjo spodbujanja ustvarjanja novih delovnih mest, ki so v skladu s človekovimi pravicami in delavskimi standardi. (EK 2020a) Šele nato jih je začela vključevati v celovite trgovinske sporazume. (Cuyvers 2013, 4)

Klavzule trajnostnega razvoja, še posebej okoljske klavzule, so bile prvič vključene v celovite trgovinske sporazume v okviru Severnoameriškega prostotrgovinskega sporazuma (v nadaljevanju: NAFTA). Delavske klavzule je v celovite trgovinske sporazume EU začela vključevati v devetdesetih letih prejšnjega stoletja. (Raess et al. 2018, 7) Prvič so bile klavzule namreč v celovite trgovinske sporazume vključene v Sporazumu o trgovini, razvoju in sodelovanju z Afriko (angl. Trade, Development and Cooperation Agreement with Africa) iz leta 1999. To je spodbudilo, da je EU po njenem vzoru te klavzule začela vključevati tudi v nadaljnje celovite trgovinske sporazume. (Baker 2018, 23)

Okoljske klavzule so po vključitvi v sporazum NAFTA postale enakovredne s trgovinskimi klavzulami in so bile zato naknadno dodane tudi v že obstoječe celovite

trgovinske sporazume, med katere spada tudi sporazum Skupnega južnega trga oziroma Mercosur. Campling in drugi sicer poudarjajo, da je EU začela redno vključevati klavzule o trajnostnem razvoju šele v celovite trgovinske sporazume »nove generacije« po sprejetju EUKFTA. (Baker 2018, 23)

4.2 Vključevanje jedrnih klavzul trajnostnega razvoja

Pred začetkom kakršnih koli pogajanj o sprejemu celovitega trgovinskega sporazuma je treba s pomočjo orodja Okvir za preučitev socialnih vplivov (angl. Social Impact Assessment Framework, SIA) preučiti ekonomske (vpliv povečanja izvoza na trgovino), socialne (vpliv na zaposlenost) in okoljske vplive sprejetja le-tega. (Baker 2018, 43) Po tej preverbi se v celovite trgovinske sporazume vključujejo klavzule trajnostnega razvoja, ki urejajo sodelovanje med pogodbenicama, nudenje tehnološke pomoči, delavske klavzule, okoljske klavzule in klavzule, ki urejajo človekove pravice. Strogost klavzul trajnostnega razvoja se od sporazuma do sporazuma razlikuje, saj se tudi razvitost in interesi držav na področju trajnostnega razvoja razlikujejo. (Baker 2018, 10)

Vendar Draper, Khamalo in Tigere poudarjajo, da v nekatere celovite trgovinske sporazume te klavzule sploh niso vključene, saj države, kot je denimo Avstralija, verjamejo, da je treba trajnostni razvoj urejati v ločenih sporazumih. (Baker 2018, 23–24) Enako stališče imajo tudi azijske države, ki za urejanje trajnostnega razvoja raje kot celovite trgovinske sporazume uporabljajo regionalne sporazume. (Baker 2018, 35–36)

Za delavske in okoljske klavzule je značilno, da so pravno urejene na temelju ureditev, kot so konvencije MOD, Montrealskega protokola itd. (Baker 2018, 35–36) Klavzule človeških pravic v celovitih trgovinskih sporazumih črpajo svojo zakonitost iz Splošne deklaracije o človekovih pravicah (angl. Universal Declaration of Human Rights) in Dunajske konvencije o pravu mednarodnih pogodb (angl. Vienna Convention on the law of treaties). (Zamfir 2019, 2) Nesprejetje mednarodnih pogodb s področja človekovih pravic ne pomeni, da se trgovinski sporazum ne more sprejeti, ampak je v njem lahko določeno, da se le-ta začne polno izvajati, ko jih pogodbenica sprejme (primer Vietnama). (Zamfir 2019, 5)

Za trajnostno razvojne klavzule so pomembne tudi ureditve sporazuma GATT, saj s pomočjo svojih ureditev skrbijo za splošno blaginjo. Znotraj celovitih trgovinskih sporazumov so tudi ureditve za preprečitev nepravilnih regulacij trgovine, kot so dumping in subvencije. Ti sporazumi zavezujejo pogodbenice k sodelovanju na področju razvoja tehnologij in zaščite intelektualne lastnine. (Baker 2018, 24–25)

4.2.1 Problematika nadzora izvajanja klavzul trajnostnega razvoja

Ena izmed težav pri vključevanju trajnostnega razvoja v celovite trgovinske sporazume je po mnenju Taubaua, da celoviti trgovinski sporazumi nimajo ustrezno sestavljenega sistema reševanja sporov. (Baker 2018, 23–24) Le-to lahko sklepamo iz spodaj preučevanih sporazumov, v katerih je urejeno, da se za reševanje teh sporov ne sme uporabljati, kot lahko razberemo iz člena 13.16(1) EVFTA, ki ureja v celovitem trgovinskem sporazumu, reševanje sporov, kar pomeni, da mediacija in arbitražna nista možni sredstva reševanja tovrstnih sporov med pogodbenicami. (EU 2020, čl. 13.16(1))

Spori se tako rešujejo po Anuradhi na tri načine: institucionalnem načinu (pogovori med pogodbenicami), obvezovalnem načinu (zahteva po kompenzaciji, ukinitve ugodnosti) in z rešitvijo spora s pomočjo svetovanja Odbora za trgovino in razvoj. (Baker 2018, 36) Pri implementacijah teh klavzul je težava tudi ta, kot meni Anuradha, da države k njej pristopajo na različne načine, saj jim je dana avtonomnost odločanja o strogosti ureditev v njihovem nacionalnem pravu. Medtem se implementacija ureja le s pomočjo sodelovanja in medsebojnimi obvezujočimi dolžnostmi. (Baker 2018, 33) V primeru azijskih držav je težava učinkovite implementacije teh klavzul v sporazumih z EU tudi velika razlika v stopnji razvoja držav. (Cuyvers 2013, 4)

EU po Bartelsu pristopa k implementaciji trajnostnega razvoja v celovitih trgovinskih sporazumih na dva načina, in sicer na mehki in trdi način. Mehki način je osnovan na mehanizmu sodelovanja med pogodbenicami in se uporablja takrat, ko gre za reševanje tem, kot so okoljevarstvene in delavske klavzule. Trdi način se uporablja v primeru težav vključevanja klavzul, ki so osnovane na človekovih pravicah in pravnih načelih. Kršitve

le-teh bi EU lahko kaznovala s prenehanjem veljave celotnega sporazuma. (Baker 2018, 34)

4.3 Vključevanje delavskih ureditev oziroma klavzul v celovite trgovinske sporazume

Kot smo že omenili, je EU začela delavske klavzule v celovite trgovinske sporazume vključevati v 90-ih letih prejšnjega stoletja. Delavske standarde je STO prvič uredil leta 1996 in določil MOD kot edino odgovorno telo za njihovo uresničitev. (Baker 2018, 21–22) Učinkovitost implementacije teh klavzul se meri bodisi z modelom institucionaliziranega sodelovanja, ki v preverbo vključuje domače svetovalne skupine, socialne partnerje, skupino strokovnjakov itd., bodisi se uporablja tudi model, ki je osnovan na sankcijah in mehanizmu reševanja sporov. (Raess et al. 2018, 8)

Vključitev delavskih klavzul v celovite trgovinske sporazume ima tako pozitivne kot negativne vplive na upoštevanje pravic delavcev na ravni držav. Pozitivni izid je, da se z implementacijo teh klavzul prepreči znižanje obstoječih standardov pogodbenic na tem področju. Negativni izid implementacije teh klavzul je, da, kot je zapisano v študiji MOD iz leta 2016, pravzaprav kaj dosti ne izboljšajo delavskih razmer. (Raess et al. 2018, 10–11) Najpomembnejši normativni mednarodni dokumenti, ki vsebinsko urejajo področje delavskih in socialnih pravic, ki se nanašajo na vidike trajnostnega razvoja v celovitih trgovinskih sporazumih, so bili sprejeti v okviru GATT, STO, predvsem v okviru MOD. Ti mednarodni dokumenti so naslednji:

- Sporazum iz Havane (angl. Havana charter)
Socialne določbe so v pogodbi iz Havane zapisane v sedmem členu, le-ta med drugim obvezuje članice k sodelovanju z MOD. (STO 1948, čl. 7)
- XX. člen sporazuma GATT
Z vidika delavskih pravic sta pomembni alineji (a) varovanje javne morale in (e) prepoved trgovanja z izdelki zaporniškega dela. (STO 1994a, čl. 20)
- Deklaracija o temeljnih načelih in pravicah s strani MOD iz leta 1998 (angl. ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work and its Follow-up)

Določa, da se delavske pravice ne smejo uporabljati za namene protekcionistične trgovine. (MOD 1998, odst. 5)

- Konvencija MOD št. 29 Konvencija o prisilnem delu (angl. Forced Labour Convention) (v nadaljevanju: MOD št. 29)

V členu 2(1) konvencija ureja, da velja za prisilno delo vsako delo, za katerega se oseba ne javi sama ali jo vanj prisilijo s pomočjo groženj. (MOD 1930, čl. 2(1)) MOD št. 29 določa v členu 2(2) konvencije, da delo, ki se opravlja v okviru služenja v vojski, ni prisilno delo. (MOD 1930, čl. 2(2))

- Konvencija MOD št. 87: Konvencija o svobodi združevanja in varstvu pravice do organiziranja (angl. Freedom of Association and Protection of the Right to Organise Convention) (v nadaljevanju: MOD št. 87)

MOD št. 87 v svojem 3. členu določa, da je združenjem delodajalcev in delavcev dopuščeno, da sami določajo svoja pravila in določajo svoje predstavnike, pri tem se država v to ne sme vmešavati. (MOD 1948, čl. 3) V 4. členu določa tudi, da delavskih in delodajalskih organizacij ne smejo ukiniti država. (MOD 1948, čl. 4) V 7. členu nadalje določa, da ne sme biti diskriminacije pri pridobitvi statusa pravne osebe tem organizacijam. (MOD 1948, čl. 7) 8. člen MOD št. 87 ureja, da morajo te organizacije upoštevati pravna določila države, v kateri delujejo. (MOD 1948, čl. 8)

- Konvencija MOD št. 98: Konvencija o pravici do organiziranja in do kolektivne pogodbe (angl. Right to Organise and Collective Bargaining Convention) (v nadaljevanju: MOD št. 98)

V 1(1). členu določa, da mora biti delavcem zagotovljena zaščita pred diskriminacijo zaradi njihovega dela ali zaradi članstva v določenem sindikatu. (MOD 1949, čl. 1(1))

- Konvencija MOD št. 100: Konvencija o enakopravnem sistemu nagrajevanja (angl. Equal Remuneration Convention) (v nadaljevanju: MOD. Št. 100)

V členu 1(2) določa, da morajo ženske in moški, ki delajo na enakovrednih delovnih mestih, imeti enake pogoje nagrajevanja. (MOD 1951, čl. 1(2)) V členu 2(1) obvezuje vsako članico, da se mora omogočati enakost nagrajevanja vsem delavcem, ne glede na spol za isti obseg dela. (MOD 1951, čl. 2(1))

- Konvencija MOD št. 105 o ukinitvi prisilnega dela (angl. Abolition of Forced Labour Convention) (v nadaljevanju MOD št. 105)

V svojem 1. členu obvezuje vsako članico, da mora preprečiti obstoj prisilnega dela. (MOD 1957, čl. 1) V členu 3(2) obvezuje vsako državo članico, ki je konvencijo ratificirala, da takoj začne delati proti doseg, popolne ukinitev kakršne koli oblike prisilnega dela. (MOD 1957, čl. 3(2))

- Konvencija MOD št. 111: Konvencija o diskriminaciji na področju zaposlovanja in na delovnem mestu (angl. Discrimination (Employment and Occupation Convention)) (v nadaljevanju: MOD št. 111)

V 1(1). členu ureja opredelitev diskriminacije, kot je vsako drugačno ravnanje, kot je zapisano v alineji (a) glede rase, spola in etnične pripadnosti itd. (MOD 1958, čl. 1(1)) Člen 1(2) ureja, kdaj neko neenako ravnanje v okviru konvencije ni diskriminacija (zaposlitev je odvisna od neke zahtevane sposobnosti). (MOD 1958, čl. 1(2))

- Konvencija MOD št. 138: Konvencija o minimalni starosti (angl. Minimum Age Convention) (v nadaljevanju: MOD št. 138)

V členu 2(3) za najnižjo dopustno starost za otroško delo določa starost 15 let. (MOD 1973, čl. 2(3))

- Konvencija MOD št. 182: Konvencija o najhujših vrstah otroškega dela (angl. Worst Forms of Child Labour Convention) (v nadaljevanju: MOD št. 182)

V 3. členu ureja, katere so najhujše oblike otroškega dela, ki so predvsem suženjstvo, trgovina z belim blagom, odplačevanje dolga uporabljanje otrok kot vojakov, prodajanje otrok v prostitucijo itd. (MOD 1999, čl. 3)

4.4 Vključevanje naravovarstvenih ureditev/klavzul v celovite trgovinske sporazume

Okoljske klavzule v celovitih trgovinskih sporazumih področja, kot so varovanje gozdov, ribolov, ščitijo ogrožene tako rastlinske kot živalske vrste itd. V skoraj polovici izmed do

sedaj sprejetih sporazumov lahko najdemo klavzule, ki ščitijo rastlinstvo in živalstvo ter urejajo prodajo okoljskih dobrin. (Raess et al. 2018, 12)

Poudariti je treba, da je iz različnih raziskav razvidno, da uvedba teh klavzul v celovite trgovinske sporazume deluje tako pozitivno (manjše onesnaženje) kot negativno, saj lahko povzročijo večanje prenosa onesnaženja med podpisnicami teh sporazumov. (Raess et al. 2018, 12)

Vsebinsko gledano normativni okvir okoljskih klavzul v celovitih trgovinskih sporazumih predstavljajo določbe naslednjih mednarodnih dokumentov, ki so sprejeti bodisi v okviru STO ali kot multilateralni okoljski sporazumi (angl. Multilateral Environmental Greements, MEA):

- Doški krog pogajanj STO oziroma Ministrska deklaracija STO iz Dohe (angl. Doha Round of the WTO)

Ta deklaracija v svojem 19. odstavku predpisuje odnos med TRIPS-som in drugimi novimi določbami in določbami, kot je Konvencija o biodiverziteti. (STO 2001, odst. 19)

Medtem ko 28. odstavek pričakuje delovanje pogodbenic proti izboljšanju razumevanja sistema subvencij, 6. člen GATT 1994 (STO 2001, odst. 28) 31. odstavek ureja, da se bodo na področjih, kot je znižanje carin na področju okoljskih izdelkov, pogajali brez prej ustvarjenih predpostavk. (STO 2001, odst. 31) 51. odstavek te deklaracije poudarja, da Odbor za trgovino in trajnostni razvoj ter Odbor za trgovino in okolje sodelujeta pri dosegu cilja trajnostnega razvoja. (STO 2001, odst. 51)

- Montrealski protokol o snoveh, ki tanjšajo ozonski plašč (angl. Montreal Protocol on Substances that deplete the ozone layer)

V 2. členu ta protokol predstavlja merila ravnanja z različnimi nadzorovanimi substancami. (ZN 1987, čl. 2) Člen 4(1) in vsi njegovi drugi odstavki obvezuje članice, da morajo prepovedati uvoz snovi iz aneksov A do C iz tretjih držav. (ZN 1987, čl. 4(1)) V okviru člena 4(6) protokol članice obvezuje, da ne bodo spodbujale izvoza substanc v tretje države. (ZN 1987, čl. 4(6)) Člen 4A nadalje obvezuje članice, da smejo omejene substance proizvajati le, če je nujno. (ZN 1987, čl. 4A)

- Konvencija o mednarodni trgovini z ogroženimi vrstami favne in flore (angl. Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) (v nadaljevanju CITES)

Člen 2(1) določa prek dodatka I tiste vrste, ki jim grozi iztrebljenje zaradi trgovine. To pomeni, da se je pri trgovanju z njimi treba držati strogih pravil, medtem ko je trgovina z njimi dovoljena le izjemoma. (CITES 1973, čl. 2(1)) V okviru člena 2(2) je vključen še dodatek II, ki obsega tiste vrste, ki jim lahko v primeru, da se njihova prodaja ne bi regulirala, lahko grozi iztrebljenje. (CITES 1973, čl. 2(2))

V členu 2(3) je določeno, da v dodatek III spadajo tiste vrste, za katere katera koli izmed članic presodi, da bi morala biti njihova prodaja regulirana. (CITES 1973, čl. 2(3)) V okviru člena 2(4) se vse članice obvezujejo, da razen če prodaja ogroženih vrst iz prej omenjenih dodatkov ustreza ureditvi te konvencije, le-teh vrst ne bodo prodajale. (CITES 1973, čl. 2(4))

- Baselska konvencija o nadzoru čezmejnega gibanja nevarnih odpadkov in ravnanja z njimi (angl. Basel Convention on the Control of Transboundary Movement of Hazardous Wastes and Their Disposal)

Konvencija v svojem 1. členu opredeljuje različne vrste odpadkov v Aneксе I, II in III. (ZN 1989, čl. 1) Medtem v okviru 4. člena določa, kakšne dolžnosti imajo države pri učinkovitem in pravilnem ravnanju s temi odpadki. (ZN 1989, čl. 4) Malo nas lahko zmoti ureditev 4. člena, saj določa, da je prepovedano izvažati nevarne odpadke v države v razvoju, zaradi strahu, da ne bodo pravilno obravnavani. (ZN 1989, čl. 4) Ta določba se zdi namreč malo zastarela, saj tudi države v razvoju sedaj proizvajajo nevarne odpadke. (Cuyvers 2013, 16)

- Stockholmska konvencija o obstojnih organskih onesnaževalih (angl. Stockholm Convention on Persistent Organic Pollutants)

Cilj te konvencije je, kot je zapisano v njenem 1. členu, zaščititi zdravje ljudi in okolje pred obstojnimi organskimi onesnaževalci. (ZN 2001, čl. 1) Medtem 3. člen določa, da vsaka pogodbenica prepove oziroma sprejme potrebne zakonske in upravne ukrepe za odpravo kemikalij, ki jih določajo aneksi A, B, C in D. (ZN 2001, čl. 3) 6. člen določa ukrepe za zmanjšanje ali odpravo izpustov iz zalog in odpadkov. (ZN 2001, čl. 6)

- XX. člen GATT

V okviru 20. člena GATT ureja, da se mora preprečevati sprejem meril na tem področju, ki bi lahko ogrozil zdravje rastlin živali in ljudi, ureditev carin, patentov itd. ter zaščito neobnovljivih virov. (STO 1994a, čl. 20)

- Splošni sporazum o trgovini in storitvah (GATS) (angl. General Agreement on Trade in Services. 1994.) (v nadaljevanju: GATS)

V členu XIV je urejeno, da med državami članicami ne sme biti nepravilne diskriminacije in prekritega omejevanja trgovine drugi državi. V alineji (b) je omenjeno, da se uvedejo merila, ki so nujna predvsem za zaščito tako življenja rastlin, živali kot tudi človeka. (STO 1994b, čl. 14)

- Sporazum STO o uvedbi sanitarnih in fitosanitarnih ukrepov (angl. WTO Agreement on Application of Sanitary and Phytosanitary Measures) (v nadaljevanju: SPS)

V 1. členu ureja tista fitosanitarne in sanitarne ukrepe, ki bi lahko na mednarodno trgovino delovali bodisi posredno bodisi neposredno. (STO 1995a, čl. 1)

Vendar SPS dopušča v členu 2(2) stroge ukrepe na tem področju le do take meje, ki je še nujna za potrebe zaščite zdravja rastlin, živali in ljudi. (STO 1995a, čl. 2(2))

- STO sporazum o tehničnih ovirah v trgovini (angl. WTO Agreement on Technical Barriers to Trade) (v nadaljevanju: TBT)

1. člen tega sporazum v svojem tretjem odstavku ureja, da se ureditev sporazuma nanaša na vse izdelke, tako kmetijske kot tudi tiste, ki so produkt proizvodnje, ko gre za ne prehranske izdelke (STO 1995b, čl. 1)

Medtem v členu 2(2) tudi predpisuje, da države članice ne smejo diskriminirati izdelkov samo zato, ker so uvoženi iz neke države. (STO 1995b, čl. 2(2)) To preprečuje, da bi države uvedle ovire trgovanja s prej omenjenimi izdelki. (Cuyvers 2013, 13)

4.5 Merjenje učinkovitosti trajnostno razvojnih klavzul v okviru celovitih sporazumov

Učinkovitost klavzul trajnostnega razvoja se meri, kot poudarja De Lomberde, zato da bi se ugotovilo, ali se določbe celovitih trgovinskih sporazumov uspešno implementirajo. (Baker 2018, 59)

Sistemi nadzora učinkovitosti morajo upoštevati multidimenzionalnost, pomembnost podatkov in so lahko učinkoviti le v primeru, da so sistematsko pravilno grajeni, vsebujejo individualne kazalnike (na primer: kmetijstvo) in družbene kazalnike ter s pomočjo uporabe agregacije omogočajo končni rezultat analiz. (Baker 2018, 60–61)

Namen prej omenjenih sistemov je, da ugotovijo tako zunanji kot tudi notranji regionalni vpliv trgovine na trajnostni razvoj v določeni regiji. Zaradi tega sta nastali naslednji orodji (Baker 2018, 59):

- Vključitveni indeks (angl. Inclusiveness Index), ki je bil ustvarjen s strani, kot poudarjajo De Lombearde in drugi, Inštituta Hass in Svetovnega gospodarskega Foruma (WEF), le-ta analizira področja, kot so neenakost zaslužka, imigracijske politike, nasilje itd. (Baker 2018, 59)
- Orodje Benchmarking Framework on inclusive Growth and Development, ki ga je ustvaril Svetovni ekonomski forum in preučuje sedem področij ureditev, in sicer: davčne transferje, zaposlenost, nagrajevanje, izobrazbo in zmožnosti, osnovne investicije, korupcijo in najemnine, vire in podjetništvo, finance in realne investicije. (Baker 2018, 59)

4.6 Sistem reševanja sporov in sankcioniranje kršitev v okviru klavzul trajnostnega razvoja

Nadzor upoštevanja klavzul trajnostnega razvoja je urejen v samostojnih poglavjih o trajnostnem razvoju. Znotraj le-teh je praviloma predpisana ustvaritev domače svetovalne skupine in nadzornega odbora. (Lowe 2019, 1) Domače svetovalne skupine se ustanovijo tako v EU kot tudi državi partnerici (drugi državi pogodbenici). Njihova naloga je svetovanje o tem, kako implementirati klavzule trajnostnega razvoja. Le-te so sestavljene iz: trgovinskih sindikatov, okoljskih organizacij in podjetniških organizacij. Srečajo se enkrat letno in razpravljajo o težavah z implementacijo poglavja Trgovina in trajnostni

razvoj. Hkrati se sestanejo tudi v okviru Skupnega odprtega srečanja, ki je odprto tudi za civilno družbo. (EK 2020c)

Nadzorni odbor oziroma Odbor za trgovino in trajnostni razvoj morata ustanoviti obe izmed pogodbenic in pomaga pri nadzoru izvajanja klavzul poglavja o Trgovini in trajnostnem razvoju, kar lahko razberemo iz člena 12.15 (2) EUSFTA. (EU 2019, čl. 12.15(2)) Prej omenjena odbora pomagata pri pogajanju med »sprtima« pogodbenicama, če pa jima, to ne uspe, prevzame odgovornost Skupina strokovnjakov. (Lowe 2019, 1) Iz člena 12.16 EUSFTA je razvidno, da reševanje sporov glede vprašanj trajnostnega razvoja ni urejeno v poglavju Reševanje sporov. (EU 2019, čl. 12.16) Le-to povzroča, da za to poglavje pravzaprav ni jasnih sankcij za primer neupoštevanja določb klavzul trajnostnega razvoja. (Lowe 2019, 2)

Bronckers in Gruni poudarjata, da se EU boji, da bi z vpeljavo sistema sankcij uničila sodelovalni način reševanja sporov na tem področju. (Bronckers in Gruni 2021, 37–38) Omenimo, da EU tega sistema sankcij ne želi uveljaviti zato, ker ni dokazano, da odrejanje sankcij kršiteljem sploh deluje. Zato se je EU odločila, da bo raje izboljšala transparentnost in postala dejavnejša znotraj obstoječega načina reševanja sporov. (Lowe 2019, 2–3) V primeru, če bi EU uvedla sankcije, bi bilo dobro, da bi bile le-te mešanica med ciljnim sankcijami (odvzem ugodnosti le na področju prekrška) in finančnimi sankcijami. (Bronckers in Gruni 2021, 45–49)

4.7 Razvoj trajnostno razvojne politike EU v zvezi z azijskimi državami

EU in ASEAN sta najprej začeli sodelovati v okviru splošne sheme preferenc (GSP), ki je bila ustanovljena skoraj pred 50 leti v okviru Konference Združenih narodov o trgovini in razvoju (UNCTAD) in je za nekaj držav aktualna še danes. (Cuyvers 2013, 17) Pomembno je omeniti, da je EU Singapur leta 1995 spodbudila, naj zaradi svoje razvitosti izstopi iz GSP. Takoj po njegovem izstopu ga je začela nagovarjati k sprejetju celovitega trgovinskega sporazuma. (Cuyvers 2013, 20–21) Trgovinska politika med EU in azijskimi državami, še posebej na področju trajnostnega razvoja, je bila natančneje urejena na temelju Svetovne Evropske strategije (2006). V okviru le-te je namreč

predpisano, kot je zapisal Malmstrom, da morajo biti del celovitih trgovinskih sporazumov klavzule: transparentnosti, etične trgovine, človekovih pravic in klavzule trajnostnega razvoja. (Bungenberg in Hazarika 2019, 204–205)

Pogajanja med EU in ASEAN za sprejem sporazuma EU-ASEAN so se začela leta 2007 (Cuyvers 2013, 20–21) Vendar je pri tem EU naletela na težavo velike razlike v razvitosti med azijskimi državami. (Cuyvers 2013, 20–21) Problematična za sprejem takšnega sporazuma je bila in še vedno je sestava organizacije ASEAN, ki se glede na naravo organizacije tudi ni bila zmožna uradno pogajati o celovitih trgovinskih sporazumih. Le-to je posledica tega, da ASEAN nima centraliziranega vodstva, kar pomeni, da podpira suverenost svojih držav članic. To je povsem nasprotno z naravo EU, ki deluje kot (naddržavna) skupnost držav, na katero države članice prenesejo del svojih suverenih pravic. Zadnja razlika v organizaciji ASEAN-a in EU je tudi ta, da odločitve organov ASEANA v nasprotju z odločitvami organov EU niso pravno zavezujoče. (Varrall 2021)

EU se je zaradi pravkar omenjenih razlogov odločila, da sklepa trgovinske sporazume s posameznimi državami ASEAN oziroma Azije. To je smiselno, po mnenju Khadekarja in Camerona, zato ker je EU ena izmed pomembnejših trgovinskih partneric azijskih držav, kot so Republika Koreja, Kitajska, Indija in Japonska. (Bungenberg in Hazarika 2019, 203–204)

Pomembna težava pri napredovanju odnosa med azijskimi državami in EU povzroča nezmožnost EU, da bi v tem odnosu uresničila svoje cilje na področju trajnostno razvojne politike na področjih, kot so zmanjšanje revščine, okoljske politike in podnebne spremembe. Zato EU te politike tudi vključuje v celovite trgovinske sporazume z azijskimi državami. EU se pri sprejemanju celovitih trgovinskih sporazumov z azijskimi državami spoprijema tudi s problematiko pomanjkanja politične volje le-teh do sprejema konvencij MOD in mednarodnih pogodb glede človekovih pravic. (Bungenberg in Hazarika 2019, 205–206) Do sedaj so bili zaradi tega sprejeti le štiri sporazumi med EU in azijskimi državami, in sicer: EUKFTA, EUSFTA, EUJEPa in EVFTA. Podrobnejša ureditev glede odnosov Azije in EU v okviru celovitih trgovinskih sporazumov bo predstavljena v naslednjem poglavju.

5. Klavzule trajnostnega razvoja v celovitih trgovinskih sporazumih med Evropsko unijo in Azijskimi državami

5.1 Zgodovina in prihodnost sporazumov ter trajnostnega razvoja med EU in azijskimi državami

Klavzule trajnostnega razvoja se v celovite trgovinske sporazume redno vključujejo od sprejetja EUKFTA (2010) in so tako tudi del vseh celovitih sporazumov, ki jih je do sedaj z azijskimi državami sklenila EU. (Lowe 2019, 1) Vendar se je želja EU po sklepanju sporazumov z državami ASEAN-a oziroma azijskimi državami izrazila že leta 2006, in sicer z interesom za sklepanje skupnega sporazuma z državami ASEAN. Vendar je EU do leta 2009 ugotovila, da tak sporazum ne bo mogel biti sprejet zaradi velikih razlik v ideologiji, razvitosti in interesih azijskih držav. Zato se je EU, kot smo že omenili, odločila, da bo začela sklepati individualne celovite trgovinske sporazume s temi državami (Cuyvers 2013, 26)

Težava pri sprejemih celovitih trgovinskih sporazumov med EU in azijskimi državami je, da se EU in posamezne azijske države ne strinjajo na področjih trajnostnega razvoja, kot so delavske in človekove pravice. Pogajanja v okviru klavzul trajnostnega razvoja so v primeru azijskih držav še posebej težka, saj azijski pogajalci vidijo željo EU po pogovorih o tej temi kot poskus odvzeta njihove suverenosti in narodne zavednosti, če ideje EU nasprotujejo njihovim. (Cuyvers 2013, 23–24)

Kljub temu je EU uspelo leta 2012 skleniti EUSFTA, ki je bil hkrati prvi sporazum z azijsko državo, tj. Singapurjem. Znotraj tega sporazuma so bile določene obveze, ki so urejale področja, kot so nezakonita sečnja, pravila ravnanja z nevarnimi odpadki in preprečevanje nelegalnega ribolova. Kot smo tudi že omenili, sta bila uspešno sprejeta še sporazuma EUJEPa in EVFTA. Vendar se je skozi zgodovino o možnosti sprejema celovitih trgovinskih sporazumov EU neuspešno pogajala z Malezijo, saj se pogodbenici nista strinjali o temi trajnostne pridelave palmovega olja. Omenimo tudi, da se EU še

vedno dejavno pogaja v okviru sprejema celovitih trgovinskih sporazumov z Indonezijo, Tajsko, Filipini itd. (Cuyvers 2013, 24–26)

V prihodnosti bo pomembno, da EU izboljša – kot poudarja Barichella – na področju trajnostnega razvoja odnose tako z Indijo kot s Kitajsko, kar bo povečalo verjetnost za uspešno sklenitev celovitih trgovinskih sporazumov z njimi (jasna strategija). Ravno tako mora EU izboljšati sodelovanje z državami srednje Azije (Afganistan, Kazahstan itd.) in z Zalivskimi državami (Bahrain, Oman, Katar itd.) na področju trajnostnega razvoja ter oživiti tudi pogajanja s Svetom zalivskega sodelovanja (angl. Gulf Cooperation Council). (Bungernberg in Hazarika 2019, 209–211)

Iz tega lahko zaključimo, da bo v prihodnosti verjetno morala EU Aziji, če bo želela uspešneje sprejemati nove celovite sporazume z azijskimi državami na področju trajnostnega razvoja, pokazati voljo do tesnega sodelovanja na tem področju. (Cuyvers 2013, 26)

5.2 Ratifikacije mednarodnih pogodb, ki vključujejo standarde trajnostnega razvoja s strani držav ASEAN-a

Ker celoviti trgovinski sporazumi obvezujejo pogodbenice k sprejetju konvencij MOD in mednarodnih okoljskih sporazumov, bomo v nadaljevanju predstavili, katere ključne mednarodne dokumente so sprejele države ASEANA⁶ ter Koreja in Japonska.

5.2.1 Ratifikacije MOD standardov

Stanje ratifikacij držav ASEAN, Koreje in Japonske je glede ključnih mednarodnih pogodb s področja delavskih pravic naslednje:

- MOD št. 29: ratificirale vse naštetе države razen Republike Koreje (MOD 2021a);

⁶ Članice ASEANA: Singapur, Brunej, Malezija, Tajsko, Indonezija, Filipini, Vietnam, Laos, Kambodža, Mjanmar (Cuyvers 2013, 10)

- MOD št. 87: Japonska, Mjanmar, Indonezija, Filipini in Kambodža (MOD 2021b)
- MOD št. 98: Japonska, Singapur, Malezija, Indonezija, Filipini, Vietnam, Kambodža (MOD 2021c);
- MOD št. 100: Singapur, Malezija, Tajska, Indonezija, Filipini, Japonska, Vietnam, Laos, Kambodža, Republika Koreja (MOD 2021d);
- MOD št. 105: Tajska, Indonezija, Filipini, Vietnam in Kambodža (MOD 2021e);
- MOD št. 111: Tajska, Indonezija, Filipini, Vietnam, Laos, Kambodža, Republika Koreja (MOD 2021f);
- MOD št. 138: ratificirale vse naštete države (MOD 2021g);
- MOD št. 182: ratificirale vse naštete države (MOD 2021h).

5.2.2 Ratifikacije pomembnejših mednarodnih okoljskih sporazumov

Stanje ključnih mednarodnih okoljskih sporazumov pri državah ASEAN, Koreji in Japonski je naslednje:

- CITES: vse države ASEAN-a ter tudi Japonska in Republika Koreja (CITES 2021);
- Montrealski protokol: vse države ASEAN-a ter tudi Japonska in Republika Koreja (Australian Government 2021, 1–15);
- Baselska konvencija: vse države ASEAN-a ter tudi Japonska in Republika Koreja (ZN 2011);
- Stockholmska Konvencija: vse prej omenjene države, razen Bruneja in Malezije. (ZN 2019a)

5.3 Primeri zagotavljanja trajnostnega razvoja v celovitih sporazumih med EU in njenimi članicami na eni strani ter posameznimi azijskimi državami na drugi strani

V tem razdelku bomo predstavili, kako so v EVFTA, EUSFTA, EUKFTA in EUJEPa vključene klavzule trajnostnega razvoja. V teh sporazumih bomo pregledali, kako so

vanje vključene delavske in okoljske klavzule, implementacije klavzul, kako se rešujejo spori v okviru poglavja trajnostnega razvoja in kako je povezana trgovina s trajnostnim razvojem v vsakem izmed naštetih sporazumov.

5.3.1 Zagotavljanje trajnostnega razvoja v okviru celovitega trgovinskega sporazuma med Evropsko unijo in njenimi državami članicami ter Vietnamom (EVFTA)

Interes za sprejem EVFTA je izviral iz želje EU po dosegu nizkih stroškov dela, lažjem sklepanju investicij z Vietnamom in ker bi le-ta omogočil gospodarstvu EU dostop do jugovzhodnega azijskega trga. (Russel, 2018, 3) Pogodbenci sta že pred sprejemom celovitega trgovinskega sporazuma sodelovali na področju trgovine, in to sodelovanje tudi uradno uredili v Sporazumu o sodelovanju (Navasartian 2020, 562), leta 2012 sta EU in Vietnam podpisala še Sporazum o partnerstvu in medsebojnem sodelovanju (angl. Partnership and Cooperation Agreement) (v nadaljevanju: PCA). (Russel 2018, 4) EVFTA je drugi sporazum, ki je bil sklenjen med EU in katero izmed držav ASEAN. (EK 2021a)

Sprejem EVFTA se ni zgodil po preprosti poti, saj so se pogajanja začela že leta 2015, vendar se je zataknilo pri tam, kdo v EU ima pristojnost za sprejem sporazuma. To so leta 2017 rešili tako, da so investicijske klavzule, ki niso v izključni pristojnosti EU, predstavili v Sporazum o zaščiti investicij. (Russel 2018, 1) Prvi osnutek EVFTA je nato bil sestavljen 17. novembra 2018. (Ha Thu in Schwishellm 2020, 17) Zaradi zapletov, povezanih s pristojnostmi med EU in državami članicami znotraj EU, je EVFTA začel veljati šele 1. avgusta 2020. (EK 2021a)

Dolga pogajalska doba je bila verjetno posledica tudi tega, da je Vietnam tudi med pogajanja še vedno neprenehoma grobo kršil človeške pravice in svoboščine. (Ha Thu in Schweissshelm 2020, 19)

V EVFTA je trajnostni razvoj urejen v členih od 13.1. do 13.17. (EU 2020, čl. 13.1–13.17)

– Delavske klavzule

Težava pri sprejetju EVFTA je na tem področju nastala, zato ker EU pred začetkom pogajanj ni podrobneje preučila stanja delavske politike v Vietnamu. To je povzročilo, da so spregledali, da Vietnam še vedno ni dovolil ustanavljanja sindikatov in da je svoboda medijev slaba. (Russel 2018, 3) Če bi EU situacijo bolje preučila, bi se odgovorni zavedali tudi, da je v Vietnamu še vedno prisotna praksa prisilnega dela. (Navasartian 2020, 562) Vendar Komisija trdi, da preverba prej omenjenega ni bila potrebna, saj je problematiko človekovih pravic na področju Vietnoma uredila že pred pogajanja (v PCA). Sporazum tudi določa, da lahko EU v primeru kršitve človekovih pravic ukine EVFTA. (Russel 2018, 7)

Vsebinsko gledano delavske klavzule znotraj EVFTA ureja 13.4 člen, v okviru katerega pogodbenici potrjujeta sprejem konvencij MOD, prizadevanje še neratificiranih konvencij in da se zavedata, da kršitev konvencij MOD druge države ne sme uporabljati za pridobitev konkurenčne prednosti. Hkrati razumeta tudi pomen polne in produktivne zaposlenosti za vse, pri čemer poudarja ženske in mlade. (EU 2020, čl. 13.4)

EVFTA se od drugih celovitih trgovinskih sporazumov, ki jih sklepa EU, na žalost razlikuje po tem, da so standardi na področju delavskih klavzul nižji od tistih v drugih, kar je razvidno iz tega, da se obvezujejo le k temu, da se bodo »neprestano« trudili za sprejem MOD-konvencij. (Navasartian 2020, 5)

Korak naprej je Vietnam naredil na področju delavskih politik pod vplivom pogajanj za EVFTA leta 2019, ko je sprejel nov Delavski zakon. Ta je namreč omogočil ustanavljanje sindikatov. (Ha Thu in Schweishelm 2020, 22–23) Le-to je verjetno prispevalo k temu, da je Vietnam do leta 2021 ratificiral vse obvezne konvencije MOD.

– Okoljske klavzule

EU in Vietnam sta o zaščiti okolja začela sodelovati že v okviru Sporazuma o sodelovanju, medtem ko je še bolj razširil njuno sodelovanje PCA, in sicer tako, da sta EU in Vietnam sodelovala na področjih, kot so: podnebne spremembe, energetska učinkovitost, ravnanje z odpadki itd. (EK 2016, 13)

V okviru EVFTA sta pogodbenici obvezani, da morata sprejeti konvencije ZN, ki urejajo zaščito biodiverzitete in podnebne razmere. (Russel 2018, 6) Pogodbenici sta se obvezali sprejeti tudi standarde Pariške pogodbe in druge okoljske sporazume ter se obvezujeta, da bosta stremela k trajnostni ureditvi ribištva, ravnanja z divjimi živalmi in preprečevali pretirano sečnjo. (EK 2018b) Okoljske klavzule v EVFTA so urejene v členu 13.5, ki pogodbenici obvezuje, da je za reševanje okoljskih vprašanj nujno sodelovanje v okviru Odbora za trgovino in trajnostni razvoj. Pogodbenici sta se obvezali, da ne bosta izkoriščali okoljskih klavzul za pridobitev konkurenčne prednosti nad drugo pogodbenico. Ta člen je pogodbenici zavezal tudi k učinkovitemu izvajanju MEA, in sicer v okviru nacionalnih ureditev. (EU 2020, čl. 13.5)

EVFTA v svojem 13.6 členu ureja področje podnebnih sprememb. V njegovem okviru EVFTA pogodbenici obvezuje k sprejetju MEA-jev, spodbujanju sistema trgovanja na področju ogljika in ju obvezuje tudi k stremljenju k energetski učinkovitosti. (EU 2020, čl. 13.6)

V EVFTA je v okviru členu 13.7 urejeno področje biološke raznovrstnosti. V okviru le-tega EVFTA obvezuje pogodbenici k izmenjevanju informacij, sprejemanju in izvajanju primernih ukrepov na tem področju, ki so v skladu z MEA-ji. EVFTA pogodbenici obvezuje tudi k ohranjanju biotske raznovrstnosti. (EU 2020, čl. 13.7)

Trajnostno gospodarjenje z gozdovi EVFTA ureja v členu 13.8. (EU 2020, čl. 13.8) V okviru tega področja predpisuje, da morata pogodbenici sodelovati pri pregonu tistih, ki so odgovorni za nelegalno sečnjo, spodbujati morata zakonito trgovino z lesom in sprejemati zakone, ki so v skladu z mednarodnimi pogodbami na tem področju. Hkrati EVFTA pogodbenici obvezuje, da morata sprejemati za potrebe omejevanja nezakonite sečnje ustrezne ukrepe, ki so v skladu z MEA-ji. (EU 2020, čl. 13.8)

V členu 13.9 EVFTA ureja področje trgovine z živimi morskimi viri in tudi trajnostno upravljanje z izdelki morske akvakulture. V okviru tega člena EVFTA obvezuje pogodbenici k sprejemu mednarodnih pogodb na tem področju, k boju proti zakonsko neurejenemu, neprijavljenemu in nezakonskemu ribolovu ter ju hkrati obvezuje tudi k sodelovanju s pooblaščenimi organizacijami pri urejanju

ribolova. Hkrati EVFTA obvezuje pogodbenici tudi k izmenjavi informacij s področja upravljanja morskih virov in uredbe akvakulture. (EU 2020, čl. 13.9)

– Implementacija klavzul

Implementacija klavzul trajnostnega razvoja v okviru EVFTA je zapletena, saj jo opravljajo poleg domačih svetovalnih skupin tudi trgovinska združenja. Implementacija teh klavzul je v primeru Vietnama malo bolj zapletena, in sicer zaradi političnega stanja v njem. Splošna konfederacija za delo (angl. The Vietnam General Confederation of Labour) (v nadaljevanju: VGCL) (edina zakonita delavska organizacija), ki bi lahko olajšala implementacijo predvsem delavskih klavzul trajnostnega razvoja, je namreč pod nadvlado Vietnamske komunistične partije (angl. Communist Party of Vietnam) (v nadaljevanju: CPV) ter ovira ratifikacijo in implementacijo še neratificiranih konvencij, zato ker bi sprejem le-teh pomenil izgubo monopola, ki ga ima ta organizacija nad delavsko politiko. (Ha Thu in Schweisshelm 2020, 5–6)

CPV ovira tudi implementacijo trajnostno razvojnih klavzul (posebej delavskih), predvsem zaradi tega, ker ne želi, da bi imela civilna družba večji vpliv na spreminjanje delavske politike. Učinkovita implementacija teh klavzul bo torej možna v primeru Vietnama le, če bo EU v prihodnosti morala natančno nadzorovati pravilnost implementacije delavskih klavzul v tej državi. (Ha Thu in Schweisshelm 2020, 5–6)

V okviru pogajanj in med implementacijo EVFTA je imela civilna družba v Vietnamu, zaradi vsega prej omenjenega, zelo omejeno vlogo, kot trdi March, saj ni bila vključena v pogovore med EU in vietnamsko vlado. (Ha Thu in Schweisshelm 2020, 18)

Implementacijo delavskih in okoljskih klavzul EVFTA ureja v členu 13.15, v katerem je določeno, kakšen je postopek pogajanj oziroma način sodelovanja pogodbenic pri implementaciji, kjer je pomembno sodelovanje Odbora za trgovino in razvoj ter da mora vsaka pogodbenica ustvariti svojo stično točko (EU 2020, čl. 13.15). Kot smo že omenili, mora vsaka pogodbenica imeti svojo domačo svetovalno skupino. Le-te se srečajo v okviru Skupnega foruma oziroma Forumu civilne družbe, katerega sklepi morajo biti javno objavljeni. (Ha Thu in Schweisshelm 2020, 18)

– Reševanje sporov

Težavo EVFTA predstavlja tudi slabo urejen način reševanja sporov glede določb trajnostnega razvoja, ki je pravzaprav ločen od 17. poglavja EVFTA, ki ureja reševanje sporov na splošno. (Navasartian 2020, 569) V členu 13.16 namreč EVFTA določa, da se mehanizem mediacije ne uporablja, medtem ko je reševanje sporov prepuščeno Skupini strokovnjakov in posvetovanju na vladni ravni. (EU 2020, čl. 13.16) To pomeni, da v nasprotju s 17. poglavjem na področju trajnostnega razvoja pritožbe posameznikov in drugih deležnikov niso mogoče. (Navasartian 2020, 569) 13.16 člen EVFTA tudi ne dovoljuje možnosti reševanja spora z arbitražo in tako preprečuje obstoj sankcij v primeru kršitev. (EU 2020, čl. 13.16) Domače svetovalne skupine so v svojem delovanju v okviru reševanja sporov v okviru EVFTA zelo omejene, saj jim le-ta ne omogoča, da bi pristopile in svetovale pogodbenicam, medtem ko Odboru za trgovino in trajnostni razvoj ni treba upoštevati njihovih nasvetov. Velika pomanjkljivost EVFTA je tudi, da dovoljuje, da se pogodbenici za potrebe reševanja sporov preveč zanašata na sistem posvetovanja na vladni ravni. (Navasartian 2020, 569–570)

Stanje na področju reševanja sporov v okviru EVFTA bi se v prihodnosti lahko popravilo pod pogojem vzpostavitve primerne sistema sankcij za prestopnike, z uvedbo obveznih ponavljajočih se pregledov učinkovitosti implementacije klavzul trajnostnega razvoja in z ustanovitvijo neodvisnega nadzornega organa, s pomočjo katerega bi lahko različni deležniki vlagali pritožbe glede kršitev klavzul trajnostnega razvoja. (Navasartian 2020, 567)

– Spodbujanje trajnostnega razvoja prek trgovine

Pogodbenici sta obvezani v okviru člena 13.10 EVFTA k spodbujanju trgovine, ki je v skladu z ureditvami le-tega. Pogodbenici EVFTA obvezuje tudi k spodbujanju usklajenosti trgovinskih politik s trgom dela. Ta člen ju obvezuje tudi k spodbujanju visoke ravni okoljskih in delavskih zaščit v skladu z nacionalnimi zakoni. EVFTA pogodbenici zavezuje tudi k dolžnosti preprečevanja, nepravičnega omejevanja trgovine in diskriminacije druge pogodbenice ter k spodbujanju družbene odgovornosti podjetij. (EU 2020, čl. 13.10)

5.3.2 Zagotavljanje trajnostnega razvoja v okviru celovitega trgovinskega sporazuma med Evropsko unijo in njenimi državami članicami ter Singapurjem

Povod za sporazum s Singapurjem je bila želja EU po spletu trdnejših vezi z državami ASEAN-a. Singapur je tudi peti največji gospodarski partner EU, katerega gospodarstvo sloni predvsem na ponudbi storitev. (EK 2019) Velik vzrok za sklenitev EUSFTA je bil, da je EU verjela, da bo v primeru sklenitve le-tega povečala možnosti za dosego cilja sklenitve celovitega trgovinskega sporazuma EU–ASEAN. EUSFTA je bil podpisan 19. oktobra 2018 in je začel veljati 21. novembra 2019. (EK 2021b)

EUSFTA ureja vsebine trajnostnega razvoja v členih 12.1–12.17. (EU 2019, čl. 12.1–12.17)

– Delavske klavzule

EUSFTA obe pogodbenici obvezuje, da morata svoje nacionalne delavske politike prilagoditi mednarodnim standardom, ki veljajo na tem področju. Vendar pogodbenic ne obvezuje, da bi pred sprejemom EUSFTA omenjene standarde morali povsem harmonizirati s svojimi nacionalnimi ureditvami. (Chambers et al. 2018, 31) Le-to je urejeno v okviru člena 12.2 EUSFTA. (EU 2019, čl. 12.2)

Obveza upoštevanja delavskih standardov je urejena v členu 12.3 EUSFTA. V tem členu EUSFTA pogodbenici obvezuje k spodbujanju tako trgovine, ki omogoča dostojno delo za vse, kot k spoštovanju temeljnih pravic dela (MOD). Pogodbenicama EUSFTA prepoveduje uporabo delavskih klavzul za potrebe dosege konkurenčne prednosti. Ta člen obvezuje pogodbenici tudi k potrditvi zavez, danih v 12.1(1). členu glede spoštovanja mednarodnih standardov, kot so na primer: Johannesburški načrt, Ministrska deklaracija Ekonomsko-socialnega sveta ZN o ustvarjanju polne produktivne zaposlenosti, ter dostojnega dela za vse itd. EUSFTA pogodbenici v tem členu zavezuje tudi k trajnemu in stalnemu prizadevanju za učinkovito izvajanje konvencij MOD. (EU 2019, čl. 12.3)

V okviru člena 12.4 EUSFTA obvezuje pogodbenici k sodelovanju na področju dela in k izmenjavanju mnenj o ratifikacijah konvencij, ki bi bile v interesu obeh

strani. Hkrati EUSFTA pogodbenici v tem členu obvezuje tudi k izmenjavanju stališč o: vplivih EUSFTA na delavske ureditve, vplivih trgovine na norme, standarde in predpise na tem področju itd. (EU 2019, čl. 12.4)

– Okoljske klavzule

Na področju okoljskih klavzul EUSFTA obvezuje pogodbenici k ustvaritvi nacionalnih ureditev, ki so v skladu z mednarodnimi naravovarstvenimi sporazumi in standardi, med katere spada tudi Pariška pogodba. (Chambers et al. 2018, 30–31) To ureja člen 12.6 EUSFTA. V okviru le-tega sta pogodbenici zavezani k posvetovanju na tem področju. EUSFTA ju obvezuje tudi k učinkovitemu izvajanju MEA-jev. Še posebej v okviru EUSFTA pogodbenici potrjujeta zavezo Okvirni konvenciji ZN o podnebnih spremembah in Kjotskemu protokolu. EUSFTA daje pogodbenicama v tem členu tudi pravico, da po svoji presoji MEA-je vključujeta v nacionalne ureditve. (EU 2019, čl. 12.6)

Poudarimo, da EUSFTA v členu 12.7 ureja trgovino z lesom in lesnimi izdelki. V okviru le-tega pogodbenici obvezuje k spodbujanju in upoštevanju konvencije CITES in druge globalne zakonodaje na tem področju. EUSFTA pogodbenici obvezuje tudi k izvajanju ukrepov proti nezakoniti trgovini z lesom in k izmenjavi informacij o najboljših pristopih k spodbujanju zakonite trajnostne trgovine z lesom. (EU 2019, čl. 12.7)

Medtem se pogodbenici EUSFTA v 12.8 členu (Trgovina z ribiškimi proizvodi) obvezujeta k ukrepanju proti zakonsko neurejenemu, nezakonitemu in neprijavljenemu ribolovu ter k sprejemanju učinkovitih ohranitvenih ukrepov. Zavezuje ju tudi k spoštovanju MEA-jev na tem področju, med katere spadajo tudi načela Organizacije združenih narodov za prehrano in kmetijstvo. (EU 2019, čl. 12.8)

– Implementacija klavzul

Za potrebe nadzora in implementacijo tega poglavja EUSFTA predpisuje potrebnost delovnih skupin za potrebe sodelovanja med pogodbenicama, obstoj različnih odborov in predpisuje tudi potrebo po vključitvi civilne družbe v odločanje (delodajalci, okoljevarstvene skupine itd.) (Chambers et al. 2018, 31), in sicer zato, ker je mogoče ugotavljati učinkovitost implementacije le, če se v preverjanje le-teh vključijo skupnosti civilne družbe, nacionalne vlade, neodvisni odbor strokovnjakov in MOD. (EK 2018a, 31)

Kako deluje implementacija tega poglavja, je urejeno v členu 12.15 EUSFTA, ki določa, da mora vsaka pogodbenica ustanoviti kontaktno točko, medtem ko sta obvezani ustanoviti tudi Odbor za trgovino in trajnostni razvoj (nadzoruje izvajanje poglavja). V okvir vsakega sestanka tega odbora morata članici vključiti tudi interesne skupine (organizacije delodajalcev, organizacije z okoljskimi interesi) in se z njimi posvetovati o izvajanju poglavja trajnostnega razvoja. (EU 2019, čl. 12.15)

EUSFTA je pozitivno vplivala na Singapur v okviru implementacije trajnostnega razvoja, saj je Singapur uvedel na področju delavske politike: zaporne in denarne kazni za tiste delodajalce, ki se ne bodo držali zaposlitvenega zakonika in določil, ter odvzem licenc tistim delodajalcem, ki ne upoštevajo standardov glede zaposlovanja tujih delavcev. (Chambers et al. 2018, 65–66)

– Reševanje sporov

Sistem reševanja sporov v okviru tega poglavja je v EUSFTA urejen v okviru člena 12.16, ki ureja, da se v primeru spora na področju trajnostnega razvoja lahko uporabljajo le posvetovanja na medvladni ravni in s pomočjo Skupine strokovnjakov. Ta člen določa tudi, da se morata pogodbenici najprej med seboj posvetovati. EUSFTA v tem členu določa, da v primeru, da med posvetovanji pogodbenici ne dosežeta zadovoljive rešitve spora, lahko le-tega predstavitva Odboru za trajnostni razvoj, ki jima svetuje o rešitvi te problematike. Poudarimo tudi, da EUSFTA v tem členu, za potrebe reševanja sporov, ne dovoli uporabe mehanizmov reševanja sporov, kot je mediacija. (EU 2019, čl. 12.16) V primeru, da rešitev spora v okviru medvladnih posvetovanj spodleti, EUSFTA predpisuje v svojem 12.17 členu, da reševanja le-tega prevzame skupina strokovnjakov, ki na temelju posvetovanja z različnimi organizacijami izda priporočila za učinkovito rešitev spora. (EU 2019, čl. 12.17)

– Spodbujanje trajnostnega razvoja prek trgovine

EUSFTA v členu 12.11 pogodbenici obvezuje k spodbujanju etične trgovine ter k večjemu trgovanju z okoljskim blagom in naložbami. Hkrati pogodbenicama nalaga, da morata omogočati čim lažje trgovanje s trajnostno proizvedenim blagom. Na tem področju EUSFTA pogodbenici obvezuje tudi k temu, da poskrbita za razvoj podpornih sistemov fosilnih goriv. EUSFTA v tem členu ureja

tudi družbeno odgovornost podjetij s predstavitvijo smernic, načel in standardov. (EU 2019, čl. 12.11)

5.3.3 Zagotavljanje trajnostnega razvoja v okviru celovitega trgovinskega sporazuma med Evropsko unijo in njenimi državami članicami ter Republiko Korejo

Želja po sklenitvi sporazuma EUKFTA je bila izražena na strani EU leta 2006, in sicer zato, ker je bila trgovina med pogodbenicama že takrat cvetoča. Pogajanja za sprejem EUKFTA so se tako začela leta 2007, sporazum je bil nato podpisan oktobra 2010, začasno se je začel uporabljati julija 2011, medtem ko je začel veljati 13. decembra 2015, ko je bil formalno ratificiran. To je tudi prvi sporazum o prosti trgovini, ki ga je EU sklenila z državami ASEAN. (Alleweldt et al. 2018, 28) EUKFTA je pomemben za trgovinsko politiko EU prav zato, ker je prvi celoviti trgovinski sporazum »nove generacije«, ki ga je EU sprejela. (Alleweldt et al. 2018, 37)

Vendar se je gospodarski odnos med pogodbenicama EUKFTA začel že leta 1963, medtem ko se je resnično razcvetel leta 1996, ko sta pogodbenici podpisali Okvir za trgovino in sodelovanje (angl. Framework for Trade and Cooperation) ter naslednje leto sprejeli še Sporazum o medsebojni pomoči pri upravljanju in carinskih zadevah (angl. Agreement on Cooperation and Mutual Administrative Assistance in Customs Matters). Njun gospodarski odnos je postal še tesnejši s sprejemom naslednjih uredb: Sporazum o sodelovanju pri preprečevanju protikonkurenčnih dejavnosti (angl. Cooperation Agreement Concerning Cooperation on Anti-competitive Activities) (2009) in s sprejetjem Okvirnega sporazuma o trgovini in sodelovanju. (angl. Framework Agreement on Trade and Cooperation (Alleweldt et al. 2018, 38–39)

Za EUKFTA je značilno, da je bil na področju trajnostnega razvoja prvi sporazum, ki je poudaril, da imajo človekova dejanja na področju trgovine vpliv tako na okoljske kot tudi na socialne razmere. (Alleweldt et al. 2018, 28–30) Trajnostni razvoj je v EUKFTA urejen v členih od 13.1 do 13.16. (EU 2011, čl. 13.1–13.16)

– Delavske klavzule

Delavske klavzule v EUKFTA so pravno urejene v 13.1. členu, ki obvezuje pogodbenici k upoštevanju ureditve na tem področju, kot sta na primer Agenda 21 in Johannesburški načrt itd. (EU 2011, čl. 13.1) V glavnem so delavske klavzule urejene v členu 13.4, EUKFTA, ki pogodbenici zavezuje k medsebojnemu sodelovanju na tem področju. Zavezuje ju tudi k spodbujanju vključitev temeljnih konvencij MOD v svoj pravni red. Hkrati EUKFTA v tem členu pogodbenici obvezuje k učinkovitemu izvajanju in stalnemu prizadevanju k sprejetju še nesprejetih konvencij ter ju zavezuje tudi k upoštevanju Deklaracije Ekonomsko-socialnega sveta ZN o polni zaposlenosti in dostojnem delu. Poseben poudarek daje EUKFTA temu, da ta konvencija zajema ureditve o dostojnem delu za mlade, ženske in moške. (EU 2011, čl. 13.4) V členu 13.7 EUKFTA določa, da se delavske klavzule ne smejo uporabljati za pridobitev konkurenčne prednosti nad drugo pogodbenico in da morata pogodbenici zakone s tega področja učinkovito izvajati v svojih nacionalnih pravnih ureditvah. (EU 2011, čl. 13.7)

Na žalost moramo poudariti, da je Republika Koreja, kot poudarja Ryu, v času veljave EUKFTA zagrešila hude dodatne kršitve delavskih pravic. Omejila je namreč svoboščine učiteljev in zaprla člane trgovinskih sindikatov. (Ha Thu in Schweisshelm 2020, 13)

– Okoljske klavzule

EUKFTA ureja okoljske klavzule v členu 13.5, s katerim sta pogodbenici obvezani k učinkovitemu izvajanju podpisanih MEA-jev v okviru nacionalnih zakonov. EUKFTA v tem členu določa tudi, da morata pogodbenici sodelovati pri reševanju vprašanj na tem področju. Pri vsem tem morata upoštevati ureditve Okvirne konvencije Združenih narodov o podnebnih spremembah. (EU 2011, čl. 13.5) Za EUKFTA je značilno, da v nasprotju z drugimi sporazumi, omenjenimi v tej magistrski nalogi, ne deli ureditev te klavzule na posamezne teme, kot je to značilno za druge sporazume.

Pozitiven vpliv EUKFTA na tem področju je razviden iz dejstva, da je Republika Koreja v času veljave le-tega uspela za odtenek zmanjšati emisije toplogrednih plinov. (Alleweldt et al. 2018, 375)

– Implementacija klavzul

Znotraj EUKFTA je implementacija klavzul urejena v členu 13.12, v katerem je določeno, da mora za potrebe dialoga vsaka pogodbenica ustanoviti kontaktne točke in domačo svetovalno skupino, hkrati morata pogodbenici skupaj ustanoviti tudi Odbor za trgovino in trajnostni razvoj (EU 2011, čl. 13.12). Člen 13.13 EUKFTA ureja, da se domače svetovalne skupine sestanejo v okviru foruma civilne družbe, ki bo nato lahko dajal nasvete domačim svetovalnim skupinam (EU 2011, čl. 13.13)

Da ima EUKFTA težave z učinkovito implementacijo predvsem delavskih klavzul trajnostnega razvoja, je razvidno iz tega, da od sprejetja sporazuma Republika Koreja ni uspela narediti veliko na področju vključevanju civilne družbe v odločanje. Kot poudarja Van den Putte, v Republiki Koreji niso izboljšali niti obstoječega stanja delavskih pravic. (Ha Thu in Schweisshelm 2020, 11) Težava slabe implementacije klavzul je posledica tega, da Republika Koreja zahteva članstvo domače svetovalne skupine EU v Forumu civilne družbe znotraj Republike Koreje. Sistem sprejemanja odločitev znotraj domačih svetovalnih skupin v okviru tega foruma je nekoliko nejasen, medtem ko se v primeru civilne družbe pritožuje, da znotraj domačih skupin ni jasno, kdo odloča o čem. (Ha Thu in Schweisshelm 2020, 11–13)

– Reševanje sporov

Reševanje sporov je urejeno v členu 13.14, ki predpisuje, da morata obe državi ustanoviti kontaktne točke, se posvetovati med seboj v primeru nestrinjanja na področju trajnostnega razvoja z organizacijami, kot je MOD. Če se pogodbenici ne moreta o sporu zadovoljivo dogovoriti sami, se obrneta na Odbor za trgovino in trajnostni razvoj. Pri pogajanjih se lahko države posvetujejo tako s prej omenjenim odborom kot tudi z domačimi svetovalnimi skupinami. (EU 2011, čl. 13.14) Če pogodbenici spora še vedno ne moreta rešiti, reševanje spora prevzame, kot določa 13.15. člen, Skupina strokovnjakov. (EU 2011, čl. 13.15)

– Spodbujanje trajnostnega razvoja prek trgovine

Le-to je urejeno v členu 13.6, ki obvezuje pogodbenici k uskladitvi politik zaposlovanja s trgovinskimi politikami. Obvezuje ju tudi k lažšanju in spodbujanju trajnostne trgovine na področjih, kot so označevanje blaga z ekološko označbo,

razvoj ekološke tehnologije ter spodbujanje pravične in etične trgovine. (EU 2011, čl. 13.6)

5.3.4 Zagotavljanje trajnostnega razvoja v okviru sporazuma o gospodarskem partnerstvu med Evropsko unijo in njenimi državami članicami ter Japonsko

EUJEPA je uradno začel veljati 1. februarja 2019, čeprav so se pogajanja zanj začela že 25. marca 2013. (EK 2021c) Vzrok za željo po sklenitvi EUJEPA je izviral iz želje po izboljšanju možnosti sklepanja partnerstev podjetij EU na področju Azije, zato da bi investitorji lažje vlagali na japonskem investicijskem trgu in tudi zaradi želje po lažjem trgovanju med pogodbenicama. (Chowdhry et al. 2018, 7).

EUJEPA ureja trajnostni razvoj v členih od 16.1 do 16.19. (EU 2018, čl. 16.1–16.19)

– Delavske klavzule

EUJEPA delavske klavzule ureja v členu 16.3, v katerem obvezuje pogodbenici k upoštevanju pomembnosti potrebe po podpori polne in produktivne zaposlenosti in dostojnem delu. Pogodbenici morata spodbujati tako trgovino, ki omogoča leto. Obvezani sta tudi, da se na sestankih Odbora za trgovino in trajnostni razvoj izmenjujejo mnenja o težavah na tem področju. EUJEPA pogodbenici obvezuje tudi k upoštevanju določb MOD ter tudi k trajnemu in nenehnemu prizadevanju k ratifikaciji še neratificiranih konvencij MOD. Ta člen pogodbenicama tudi prepoveduje, da bi ureditve tega poglavja uporabile za dosežek neke konkurenčne prednosti. (EU 2018, čl. 16.3)

Poudarimo, da Japonska ni sprejela zadnjih dveh še nesprejetih konvencij MOD, in sicer zaradi zgodovinskih težav. Konvencijo MOD št. 105 bo Japonska namreč težko sprejela, ker ima še vedno težave s tem, da je med drugo svetovno vojno uvedla prisilno delo, katerega posledice še vedno zahtevajo reparacije. Pri konvenciji MOD št. 111 je težava medvojno izkoriščanje deklet za spolno suženjstvo. (Tyc 2020, 24–25)

Kot poudarjata, Benz in Yelcin, je pozitiven vpliv veljavnosti EUJEPE do sedaj razviden le v minimalnem povečanju zaposlenosti in minimalnem povišanju realne plače za srednje in bolje izobražene delavce. (Chowdhry et al. 2018, 32)

– Okoljske klavzule

Na področju okoljevarstvenih klavzul sta se obe pogodbenici, tako kot v okviru delavskih klavzul, obvezali, da svojih standardov na tem področju za potrebe povečanja investicij oziroma trgovine ne bosta zniževali oziroma ne bosta tolerirali neupoštevanja le-teh. (EK 2018c) EUJEPA obvezuje pogodbenici k upoštevanju Okvirne konvencije ZN o spremembah podnebja, Pariškega sporazuma o podnebnih spremembah in drugih sprejetih mednarodnih okoljevarstvenih sporazumov. Le-to je urejeno v členu 16.4 EUJEPA, ki obvezuje pogodbenici k izmenjevanju informacij na področju okolja in k spodbujanju okolju prijazne trgovine. Pogodbenici sta hkrati v okviru EUJEPA zavezani k učinkovitemu izvajanju MEA-jev ter izmenjevanju informacij o sprejetju in spremembah v prej omenjenih sporazumih. V tem členu EUJEPA pogodbenicama prepoveduje, da bi okoljske ureditve uporabili za bodisi omejevanje trgovine bodisi za diskriminativno delovanje proti drugi pogodbenici. (EU 2018, čl. 16.4) EUJEPA v členu 16.6 ureja biološko raznovrstnost, v okviru katere obvezuje pogodbenici k podpisu in upoštevanju Konvencije o biološki raznovrstnosti ter Konvencije o mednarodni trgovini z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami (CITES). Pogodbenici EUJEPA obvezuje v tem členu tudi k izvajanju določb prej omenjenih MEA-jev. Pogodbenici sta v tem členu obvezani tudi k boju proti nezakoniti trgovini z vrstami, omenjenimi v CITES. (EU 2018, čl. 16.6) EUJEPA pogodbenici v tem členu obvezuje tudi k posvetovanju in izmenjevanju informacij na področjih, kot so: genski viri, ocenjevanje ekosistemov itd. (EU 2018, čl. 16.6)

EUJEPA obvezuje obe pogodbenici tudi k preprečevanju nezakonite sečnje gozdov. Le-to naj bi se doseglo s pomočjo učinkovitega nadzora nad uvozom lesa in certificiranjem le-tega za potrebe preprečitve nelegalnega trgovanja z lesom. (EK 2018c) Le-to ureja EUJEPA v členu 16.7, ki ureja trajnostno gospodarjenje z gozdovi. (EU 2018, čl. 16.7)

EUJEPA na področju okoljskih klavzul ureja tudi trgovino z ribolovnimi viri in njihovo trajnostno rabo ter spodbuja trajnostno akvakulturo, kar je urejeno v 16.8

členu. V okviru tega člena sta pogodbenici obvezani k ureditvam, ki urejajo področje ribištva, med katere spada tudi Konvencija Združenih narodov o pomorskem mednarodnem pravu (UNCLOS). Hkrati sta pogodbenici v okviru tega člena obvezani k spodbujanju akvakulture, in sicer ob upoštevanja vseh treh vidikov trajnostnega razvoja. EUJEPa v tem členu obvezuje pogodbenici tudi k boju proti nereguliranemu, neprijavljenemu in nezakonitemu ribolovu ter razumeta, da bo boj proti le-temu lažji, če si izmenjujeta informacije. (EU 2018, čl. 16.8)

Posebnost tega dela poglavja trajnostnega razvoja je, da ureja težavo japonskega kitolova (ki ni izrecno omenjen v sporazumu), ki je pod določbami CITES in Mednarodne komisije za kitolov prepovedan. (EK 2018c)

– Implementacija klavzul

Implementacijo klavzul EUJEPa ureja v členu 16.13, kjer ureja naloge Odbora za trgovino in trajnostni razvoj, medtem ko si pogodbenici morata prizadevati, da sodelujeta pri dejavnosti znotraj MEA-jev in konvencij MOD, komunicirata s civilno družbo in pregledujeta način izvajanja implementacije teh klavzul. (EU 2018, čl. 16.13)

EUJEPa predpisuje v členu 16.14, da morata obe pogodbenici ustanoviti kontaktne točke. (EU 2018, čl. 16.14)

Naloge domače svetovalne skupine določa členu 16.15, v okviru katerega jima dovoljuje, da imata lahko le-ti v okviru pogajanj drugačna mnenja od pogodbenice, iz katere prihajata. EUJEPa v tem členu hkrati pogodbenici obvezuje k sklicevanju sestankov teh skupin v primeru vprašanj na področju trajnostnega razvoja. (EU 2018, čl. 16.15)

EUJEPa v 16.16. členu pogodbenici obvezuje, da morata v okviru skupnega dialoga s civilno družbo po prvem letu veljavnosti sporazuma sklicati Skupni dialog. V okviru le-tega morata spodbujati tudi uravnoteženo članstvo neodvisnih organizacij in zainteresiranih strani. Svoje ugotovitve o učinkovitosti implementacije tega poglavja lahko predstavita Odboru za trgovino in razvoj. (EU 2018, čl. 16.16)

– Mehanizem reševanja sporov

V členu 16.17 EUJEPa je določeno, da se spori rešujejo s pomočjo medvladnih pogovorov, v okviru katerih lahko vsaka pogodbenica zahteva posvetovanje z

drugo pogodbenico, in sicer v primeru, da potrebuje razlago poglavja trajnostnega razvoja. V okviru pogajanj morata pogodbenici upoštevati ureditve pooblaščenih mednarodnih organizacij, kot je MOD, in jih prositi za njihovo mnenje. Pogodbenici se na temelju mnenja le-teh dogovorita za potrebne ukrepe. (EU 2018, čl. 16.17)

Če pogodbenici ne dosežeta zadovoljive rešitve, prepustita reševanje spora Skupini strokovnjakov, kot je določeno v členu 16.18 EUJEPa. Le-ta predloži vmesno in pogodbenicama končno poročilo. Usmeritve morata pogodbenici pri izvedbi rešitev predloženega problema po uredbi tega člena upoštevati. (EU 2018, čl. 16.18)

EUJEPa v okviru tega člena ureja tudi sestavo Skupine strokovnjakov, ki je sestavljena iz treh strokovnjakov, ki morajo imeti izkušnje na področjih trajnostnega razvoja in morajo delovati neodvisno od interesov pogodbenic. Nadzor nad izvajanjem nadaljnjih ukrepov je v okviru EUJEPa dan Odboru za trgovino in trajnostni razvoj. (EU 2018, čl. 16.18)

– Spodbujanje trajnostnega razvoja prek trgovine

Vpliv trgovine na trajnostni razvoj je v EUJEPa urejen v členu 16.5. EUJEPa. V okviru tega člena sta pogodbenici obvezani k olajševanju naložb in trgovanja z blagom in storitvami, ki bi lahko pomagali k zmanjšanju posledic podnebnih sprememb. Pogodbenici sta obvezani tudi k spodbujanju takšne trgovine, ki prispeva k okolju prijaznim praksam in boljšim socialnim pogojem v družbi. Pri vsem tem morata upoštevati temeljne vrednote svobode, temeljne pravice pri delu, prepoved diskriminacije itd. (EU 2018, čl. 16.5)

Obe pogodbenici sta obvezani izboljšati tudi socialno odgovornost podjetij, kar lahko pomaga pri razvoju trajnostnega razvoja. (EK 2018c). Le-to je urejeno v členu 16.5 EUJEPa, ki obvezuje pogodbenici tudi k izmenjavi mnenj pogodbenic na forumih ter v okviru Odbora za trgovino in trajnostni razvoj. EUJEPa daje tudi priznanje pomenu upoštevanja mednarodnih smernic in načel na področju socialne odgovornosti podjetij, med katere prištevamo smernice OECD za večnacionalna podjetja. (EU 2018, čl. 16.5)

5.4 Primerjava določb o trajnostnem razvoju v štirih sklenjenih sporazumih med EU in azijskimi državami

V naslednjem poglavju bomo primerjali določbe trajnostnega razvoja sporazumov: EVFTA, EUSFTA, EUKFTA in EUJEPA.

5.4.1 Cilji in nameni

V okviru ciljev in namenov vsi sporazumi urejajo, katere mednarodne pogodbe morajo za cilj trajnostnega razvoja sprejeti pogodbenici. Le-ti se razlikujejo od pogodbenice do pogodbenice. Ravno tako vsi štirje sporazumi poudarjajo, kaj so sestavni deli trajnostnega razvoja.⁷ H kreptvi medsebojnega sodelovanja in gospodarskih odnosov pogodbenice obvezujejo vsi naštetih sporazumi razen EVFTA. (EU 2020, čl. 13.1) Ravno tako pa vsi naštetih sporazumi razen EVFTA obvezujejo pogodbenice k temu, da ne smejo poskušati usklajevati standardov trajnostnega razvoja. (EU 2020, čl. 13.1) Ko gre za spodbujanje trgovine, ki spodbuja trajnostni razvoj, je značilno, da le EVFTA spodbuja trgovino in naložbe na tem področju. (EU 2020, čl. 13.1) Medtem EUJEPA spodbuja le trgovino, ki deluje v skladu s trajnostnim razvojem. (EU 2018, čl. 16.1) EUSFTA svojima pogodbenicama edina izmed obravnavanih sporazumov predpisuje, da je prepovedano spodbujati trgovine in naložb na tem področju za potrebe konkurenčne prednosti. (EU 2019, čl. 12.1) Zanimivo je, da sodelovalni pristop na področju trajnostnega razvoja predpisuje le EVFTA. (EU 2020, čl. 13.1)

5.4.2 Delavske klavzule

K spodbujanju polne zaposlenosti in dostojnega dela za vse, ki temeljita na Ministrski deklaraciji Ekonomsko-socialnega sveta ZN o polni zaposlenosti in dostojnem delu, zavezujejo vsi sporazumi. Vendar EVFTA posebej poudarja pomembnost te določbe za ženske in mlade. (EU 2020, čl. 13.4). V okviru vseh sporazumov je predpisano tudi, da

⁷ Deli trajnostnega razvoja so: varstvo okolja, gospodarski in socialni razvoj. (EU 2011, čl. 13.1)

morajo upoštevati konvencije MOD, jih učinkovito izvajati in se truditi, da sprejmejo še preostale še neratificirane konvencije MOD. Vsi sporazumi vsebujejo določbo, da se kršitev delavskih določb s strani neke pogodbenice ne sme uporabljati za pridobitev konkurenčne prednosti nad drugo pogodbenico. Vsi sporazumi predpisujejo tudi, da morata pogodbenici razpravljati o vprašanjih na tem področju. Vendar je EUJEPa edini izmed sporazumov, ki predpisuje, da se vprašanja na tem področju rešujejo v okviru Odbora za trgovino in trajnostni razvoj. (EU 2018, čl. 16.3)

5.4.3 Okoljske klavzule

- Večstranski okoljski sporazumi

Vsi sporazumi obvezujejo, da morata pogodbenici reševati vprašanja na področju okoljskih MEA-jev. Sporazuma EVFTA in EUJEPa edina izmed štirih sporazumov predpisujeta, reševanje vprašanj na tem področju v okviru Odbora za trgovino in trajnostni razvoj. (EU 2020, čl. 13.5; EU 2018, čl. 16.4) K učinkovitemu izvajanju MEA-jev v nacionalnih pravnih ureditvah obvezujejo vsi zadevni sporazumi, razen EVFTA. (EU 2020, čl. 13.5) Vsak sporazum obvezuje pogodbenice k upoštevanju drugačnega nabora MEA-jev na tem področju. Vendar poudarimo, da je EUKFTA edini sporazum, ki predpisuje, da morata pogodbenici sprejeti načrt z Balijskega. (EU 2011, čl. 13.5) Prepoved uporabe MEA-jev za prikrito omejevanje trgovine in neupravičeno diskriminacijo druge pogodbenice je poudarjena v vseh sporazumih, razen v EUKFTA. (EU 2011, čl. 13.5)

Omenimo tudi, da EUKFTA vsebuje določbe okoljskih klavzul le v okviru člena 13.5, ki ureja večstranske okoljske sporazume. (EU 2011, čl. 13.5) Zaradi tega bomo v nadaljevanju primerjali le določbe na tem področju med EVFTA, EUSFTA in EUJEPa.

- Podnebne spremembe

EVFTA je edini izmed sporazumov, ki izrecno ureja to področje trajnostnega razvoja. (EU 2020, čl. 13.6) V svojem okviru obvezuje pogodbenice k upoštevanju MEA-jev in ju pri tem obvezuje tudi, da morata v svojem okviru sodelovati pri prehodu na gospodarstvo, odporno na podnebne spremembe. (EU

2020, čl. 13.6 (1)) EVFTA pogodbenici obvezuje tudi, da se morata odzvati na podnebne spremembe v skladu z ureditvami UNFCCC. (EU 2020, čl. 13.6 (2))

– Biološka raznovrstnost

Določbe glede biološke raznovrstnosti vsebujeta izmed štirih omenjenih sporazumov le dva sporazuma, in sicer EVFTA in EUJEPA. Da je treba ohranjati biološko raznovrstnost v skladu z sprejetimi MEA-ji, določata oba sporazuma, vendar na zelo drugačen način. Posledično se razlikujejo tudi sezname MEA-jev, ki jih morata pogodbenici upoštevati. EVFTA v okviru te določbe obvezuje pogodbenici, da morata razumeti pomen trajnostne rabe in ohranjanja biološke raznovrstnosti v skladu z MEA-ji, ki so v tem členu določeni. (EU 2020, čl. 13.7) Medtem EUJEPA obvezuje pogodbenici k priznavanju vloge pri trajnostni porabi in ohranjanju biološke raznovrstnosti v skladu z MEA-ji na področju naložb in trgovine. (EU 2018, čl. 16.6)

K upoštevanju suverenih pravic držav nad naravnimi viri v skladu s 15. členom Konvencije o biološki raznovrstnosti in da sta za dostop do genskih virov pogodbenic pooblaščen le vladi (v skladu z nacionalnim pravom), ureja le EVFTA. (EU 2020, čl. 13.7) Ureja tudi, da je dostop do genskih virov predmet predhodnega soglasja lastnice genskih virov v drugi pogodbenici. EVFTA pogodbenici spodbuja tudi k trgovini s takimi izdelki, ki bi v skladu z domačimi predpisi in zakoni potencialno lahko prispevali k ohranjanju in trajnostni rabi biotske raznovrstnosti. (EU 2020, čl. 13.7) V nasprotju s prej omenjenim sporazumom EUJEPA spodbuja pogodbenice k uporabi izdelkov na tem področju. (EU 2018, čl. 16.6) Medtem trajnostno rabo, ohranjanje biološke raznovrstnosti in dostop do genskih virov ureja le EVFTA. (EU 2020, čl. 13.7)

Oba sporazuma na področju zmanjševanja nezakonite trgovine s prostoživečimi vrstami obvezujeta pogodbenici k izvajanju učinkovitih ukrepov na tem področju. V EVFTA je določeno, da morata na tem področju pogodbenici ukrepati v skladu z MEA-ji in CITES-om. (EU 2020, čl. 13.7) V nasprotju s prej omenjenim sporazumom EUJEPA na tem področju predpisuje pogodbenicama izvajanje ukrepov le v skladu s CITES-om. (EU 2018, čl. 16.6)

Izmenjave informacij med pogodbenicama v okviru tega področja se med sporazumoma močno razlikujejo. EVFTA namreč predpisuje izmenjevanje informacij med pogodbenicama s ciljem zmanjšanja pritiskov na biološko

raznoverstnost in ustavitve izgube le-te. (EU 2020, čl. 13.7) Medtem EUJEPa obvezuje pogodbenici k izmenjevanju informacij na področjih, kot sta vrednotenje in ocenjevanje ekosistemov, ter na področju pravične delitve genskih virov itd. (EU 2018, čl. 16.6)

Samo EVFTA na tem področju pogodbenicama predpisuje sodelovanje pri trajnostni rabi in spodbujanju ohranjanja biološke raznoverstnosti v kmetijskih ali naravnih ekosistemih. (EU 2020, čl. 13.7)

- Trajnostno gospodarjenje z gozdovi in trgovina z gozdarskimi izdelki
Sporazumi pomen obravnavanja trajnostnega gospodarjenja z gozdovi in njihovega ohranjanja urejajo vsak na drugačen način. EVFTA pomen trajnostnega gospodarjenja z gozdovi in ohranjanja le-teh vidi kot prispevek pogodbenic k ciljem pogodbenic, kot so družbeni, gospodarski in okoljski cilji. (EU 2020, čl. 13.8) Medtem EUJEPa določa, da imajo na prej omenjeno področje velik vpliv tako naložbe kot tudi trgovina. (EU 2018, čl. 16.7) EUSFTA edini poudarja globalni pomen trajnostnega upravljanja in ohranitve gozdov. (EU 2019, čl. 12.7) Vsi sporazumi urejajo, kako naj bi se spodbujala trgovina, ki temelji na lesu in lesnih izdelkih, ki izhajajo iz gozdov, ki so trajnostno gospodarjeni. EVFTA obvezuje svoji pogodbenici k spodbujanju trgovine z gozdarskimi izdelki, ki izhajajo iz sečnje in ki je izvajana v skladu z zakonodajo države, v kateri se sečnja opravlja. Pogodbenici hkrati obvezuje na področju nezakonite sečnje in ohranjanja gozdnih virov k sprejemanju ukrepov, ki so v skladu z mednarodnimi pogodbami in tudi domačimi zakoni. (EU 2020, čl. 13.8) Medtem EUJEPa spodbuja pogodbenici k trgovini z lesom in lesnimi izdelki, ki je v skladu s predpisi in zakoni države sečnje, ter hkrati tudi spodbuja k trajnostnemu gospodarjenju z gozdovi in njihovem ohranjanju. (EU 2018, čl. 16.7) EUSFTA je edini izmed sporazumov, ki ureja to področje le na temelju globalne zakonodaje. (EU 2019, čl. 12.7)

Ti sporazumi obvezujejo pogodbenici k deljenju informacij oziroma sodelovanju na tem področju na različne načine. EVFTA namreč poudarja, da bosta lahko pogodbenici izključili iz trgovinskih tokov nezakonito pridobljen les le, če bosta medsebojno podpirali medsebojne politike na tem področju. (EU 2020, čl. 13.8) V nasprotju s prejšnjim sporazumom pogodbenici EUJEPa obvezuje k izmenjevanju informacij za spodbujanje trgovine z lesom in lesnimi izdelki, ki so

izšli iz zakonite sečnje, in k izmenjevanju informacij, ki bi lahko pomagale pri boju proti nezakoniti sečnji, ter pri spodbujanju trajnostnega gospodarjenja in ohranjanja gozdov. (EU 2018, čl. 16.7) EUSFTA predpisuje na tem področju izmenjavo informacij med pogodbenicama o tem, kako spodbujati potrošnjo in trgovino z lesom in lesnimi izdelki, ki izhajajo iz trajnostno upravljanjih gozdov. (EU 2019, čl. 12.7).

Za potrebe spodbujanja trajnostnega gospodarjenja z gozdovi in ohranjanja le-teh na globalni ravni in regionalni ravni sta k medsebojnemu sodelovanju na tem področju obvezani le pogodbenici v okviru EVFTA. (EU 2020, čl. 13.8) Omenimo tudi, da je na tem področju EUSFTA edini izmed sporazumov, ki spodbuja pogodbenici k temu, da učinkovito uporabljata določbe CITES na področju lesnih vrst. (EU 2019, čl. 12.7)

– Trgovina z ribolovnimi viri in njihova trajnostna raba

Poudarimo, da se razumevanje pomena trajnostnega upravljanja morskih sistemov in živih morskih virov ter njihovega ohranjanja, v nekaterih izmed sporazumov, a tudi pomena spodbujanja trajnostne in odgovorne akvakulture, močno razlikuje od sporazuma do sporazuma. EVFTA v tej določbi obvezuje pogodbenici k priznanju pomena spodbujanja trajnostne in odgovorne akvakulture ter tudi k zagotavljanju trajnostnega upravljanja živih morskih virov in tudi zagotavljanju ohranjanja le-teh. (EU 2020, čl. 13.9) Pomen spodbujanja trajnostne in odgovorne akvakulture ureja tudi EUJEPa, le da ta zavezuje pogodbenici k zavedanju, da so naložbe in trgovina tiste, ki imajo neko vlogo pri zagotovitvi ohranitve morskih ekosistemov in trajnostne rabe ribolovnih virov ter hkrati tudi ohranjanja ribolovnih virov. (EU 2018, čl. 16.8) V okviru EUSFTA je v nasprotju z obema prej omenjenima sporazumoma predpisano, da je pomembno, da se na trajnostni način upravljata stalež rib in ohranitev le-tega. (EU 2019, čl. 12.8)

Vsi omenjeni sporazumi, ki vsebujejo določbe s tega področja, predpisujejo, da morajo biti ukrepi na tem področju v skladu z mednarodnimi ureditvami na tem področju, vendar predpisi znotraj le-teh niso enaki. Najbolj izstopa EUSFTA, ki pogodbenicama predpisuje, da morata pri sestavi ukrepov upoštevati le ustrezne instrumente OZN ter načela Organizacije združenih narodov za prehrano in kmetijstvo. (EU 2019, čl. 12.8)

Sodelovanje bodisi z drugo pogodbenico bodisi z regionalnimi organizacijami za upravljanje ribištva je urejeno v vseh sporazumih, ki vsebujejo to določbo v okviru obravnavanega področja, vendar se določbe na tem področju od sporazuma do sporazuma nekoliko razlikujejo. EVFTA obvezuje pogodbenici, da morata na tem področju sodelovati tako s prej omenjenimi organizacijami kot tudi z drugo pogodbenico in morata učinkovito uporabljati njihove sisteme nadzora, kontrole in spremljanja ter tudi primerno izvajati predpisane sisteme dokumentacije itd. (EU 2020, čl. 13.9) Medtem EUJEPA predpisuje, da morata za doseg trajnostne rabe in ohranjanja ribolovnih virov sodelovati z ustreznimi mednarodnimi organi in organizacijami na tem področju. Pri tem morata upoštevati predvsem sisteme dokumentiranja, spremljanja itd. (EU 2018, čl. 16.8) V nasprotju z obema drugima sporazumoma je EUSFTA edini, ki predpisuje sodelovanje pogodbenic z mednarodnimi organizacijami, le za potrebe boja proti zakonsko neurejenemu, nezakonitemu in neprijavljenemu ribolovu ter morata zato sodelovati z regionalnimi organizacijami za upravljanje ribištva in pri tem upoštevati njihove sisteme dokumentacije itd. (EU 2019, čl. 12.8)

Ureditev boja proti zakonsko neurejenemu, nezakonitemu in neprijavljenemu ribolovu je prisotna v vseh sporazumih, ki vsebujejo določbe v okviru tega področja, vendar vsak sporazum to ureja malo na drugačen način. EVFTA namreč predpisuje, da mora tako vrsto ribolova vsaka izmed pogodbenic dejavno zatirati s pomočjo preglednih, učinkovitih ukrepov in celovitih ukrepov na tem področju, hkrati morata izvajati ukrepe in politike za potrebe izključitve izdelkov, ki izidejo iz tako pridobljenih ribolovnih izdelkov. Sporazum zavezuje pogodbenici tudi k izmenjavi informacij med pogodbenicama za potrebe boja proti zakonsko neurejenemu ribolovu, nezakonitemu in neprijavljenemu ribolovu. (EU 2020, čl. 13.9) Medtem EUJEPA, ureja, da je za učinkovit boj proti zakonsko neurejenemu, nezakonitemu in neprijavljenemu ribolovu pomembno, da pogodbenici med seboj v okviru tega področja izmenjujeta informacije o taki vrsti ribolova in hkrati stremita k izvajanju učinkovitih instrumentov (tudi pravni instrumenti) za boj proti zakonsko neurejenemu ribolovu, nezakonitemu in neprijavljenemu ribolovu. EUJEPA hkrati poudarja tudi, da se ne sme prezreti vloge članov regionalnih organizacij za upravljanje ribištva za potrebe spodbujanja trajnostne rabe ribolovnih virov. (EU 2018, čl. 16.8) Medtem EUSFTA, kot smo že omenili,

predpisuje sodelovanje pogodbenic z mednarodnimi organizacijami le za potrebe boja proti zakonsko neurejenemu, nezakonitemu in neprijavljenemu ribolovu. Hkrati tudi ureja, da morata pogodbenici olajšati odstranitev izdelkov, pridobljenih s prej omenjeno vrsto ribolova s trga. (EU 2019, čl. 12.8)

Tovrstne ureditve spodbujanja razvoja odgovorne in trajnostne akvakulture, ki je osnovana na temelju obveze upoštevanja njenih okoljskih, gospodarskih in socialnih vidikov, so prisotne v dveh izmed sporazumov, ki vsebujejo to določbe v okviru tega področja. Prvi, ki jih vsebuje, je EVFTA (EU 2020, čl. 13.9) in drugi EUJEPa. (EU 2018, čl. 16.8)

Poudarimo tudi, da je EVFTA edini sporazum, v okviru katerega si pogodbenici informacije o novo nastalih ukrepih na tem področju delijo v okviru Odbora za trgovino za trajnostni razvoj. (EU 2020, čl. 13.9) Medtem je EUSFTA edini izmed sporazumov, ki vsebujejo določbe v okviru tega področja, ki predpisuje pogodbenicam, da morata sprejemati učinkovite ukrepe nadzora in spremljanja za potrebe zagotovitve skladnosti le-teh v skladu z ohranitvenimi ukrepi na tem področju. (EU 2019, čl. 12.8)

6. Zaključek

V okviru magistrske naloge smo raziskovali, kako je zagotavljan trajnostni razvoj v okviru celovitih trgovinskih sporazumov »nove generacije« med Evropsko unijo in njenimi državami članicami ter azijskimi državami. S pomočjo raziskave razvoja celovitih trgovinskih sporazumov smo ugotovili, da je EU trajnostni razvoj začela deloma vključevati v celovite trgovinske sporazume že v 90-ih letih prejšnjega stoletja, medtem ko je stalno samostojno poglavje v celovitih trgovinskih sporazumih postal po sprejemu EUKFTA, ki je bil sprejet leta 2010. To je že bila posledica nove ureditve iz Lizbonske pogodbe, ki je prek določitve izključne in deljene pristojnosti po posameznih področjih, ki zadevajo mednarodno trgovino, pravzaprav povzročila sklepanje celovitih prostotrgovinskih sporazumov »nove generacije. Trajnostni razvoj je bil vanje vključen v skladu s stebri trajnosti, načeli trajnosti in sedemnajstimi cilji trajnostnega razvoja, določenimi v Agendi 2030, na katere s svojimi dejanji, kot je vpeljava carin, nesporno močno vpliva tudi mednarodna trgovina. V celovitih trgovinskih sporazumih je trajnostni razvoj vključen v obliki delavskih, okoljskih klavzul in tudi klavzul človekovih pravic. Ti standardi se vključujejo v te sporazume v skladu z mednarodnimi standardi na področju delavskih klavzul (sprejetih predvsem v okviru MOD) in v skladu z ureditvami znotraj mednarodnih okoljskih sporazumov (npr. CITES, Stockholmska konvencija). Vendar je učinkovita implementacija klavzul trajnostnega razvoja okrnjena zaradi različnih ideologij, interesov in razvitosti pogodbenic ter ureditve reševanja sporov na tem področju, ki ne dovoljuje uporabe sredstev reševanja sporov, kot sta mediacija in arbitraž. Prav to je razvidno tudi iz sporazumov EVFTA, EUSFTA, EUKFTA in EUJEPA. Ugotovili smo tudi, da uspešno implementacijo klavzul trajnostnega razvoja iz celovitih trgovinskih sporazumov preprečuje tudi neobstoje sistema sankcij za kršitelje določb celovitih trgovinskih sporazumov. To je razvidno iz tega, da se kljub obstoju prej omenjenih sporazumov še vedno brez posledic dogajajo sistemske kršitve človekovih in delavskih pravic. Kot že poudarjeno, so bile v sporazume med EU in azijskimi državami klavzule trajnostnega razvoja prvič v okviru EUKFTA, vendar je EU azijske države spodbujala k implementaciji le-teh že v okviru sistema GSP. EU je sicer pri sprejemanju celovitih trgovinskih sporazumov z azijskimi državami zelo neuspešna, kar je razvidno iz tega, da ji je do sedaj uspelo skleniti s temi državami le omenjene štiri sporazume.

Pri primerjanju obravnavanih štirih trgovinskih sporazumov EU z azijskimi državami smo odkrili, da so si ureditve na področju klavzul trajnostnega razvoja podobne, čeprav se med sabo tudi razlikujejo. EU torej nima enotne klavzule, ampak določbe glede trajnostnega razvoja v pogajanjih prilagaja glede na interese druge pogodbenice. Klavzule se razlikujejo po tem, katere ureditve znotraj njih so pogodbenice obvezane upoštevati, katera področja trajnostnega razvoja urejajo (podnebje, biodiverziteteta itd.) in po tem, kako stroge so te ureditve. Skoraj identični sta ureditev implementacije klavzul trajnostnega razvoja in reševanja sporov v zvezi z njihovo razlago ali uporabo.

Na temelju ugotovitev, ki smo jih pridobili med raziskavo, ki je temeljila na v uvodu postavljenimi cilji, lahko sedaj potrdimo oziroma ovržemo zastavljene hipoteze:

H1: Trajnostni razvoj se je v celovite trgovinske sporazume, ki jih sklepajo EU in njene države članice s tretjimi državami, začel implementirati oziroma vključevati v času pojava sekundarnih celovitih trgovinskih sporazumov, tj. v trgovinskih sporazumih druge generacije, sklenjenih po letu 2006.

Iz raziskave te magistrske naloge je razvidno, da je EU trajnostni razvoj oziroma vsaj elemente trajnostnega razvoja začela vključevati v celovite trgovinske sporazume že v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, in sicer je bil na strani EU trajnostni razvoj prvič vključen v Sporazum o trgovini, razvoju in sodelovanju z Afriko že leta 1999. V sporazume nove generacije je bil prvič vključen v okviru EUKFTA leta 2010 (Baker 2018, 23), nato je EU te klavzule začela redno vključevati v trgovinske sporazume. Iz zapisanega sledi, da so se določene klavzule trajnostnega razvoja začele implementirati oziroma vključevati v celovite trgovinske sporazume že pred letom 2006. Na temelju predstavljenih ugotovitev to hipotezo zavračamo.

H2: Klavzule trajnostnega razvoja so vključene v vse izmed ratificiranih celovitih trgovinskih sporazumov med EU in njenimi državami članicami ter azijskimi državami.

Ob preučitvi sprejetih celovitih trgovinskih sporazumov EU in njenih držav članic na eni strani ter azijskimi državami na drugi strani – to so sporazumi EVFTA, EUSFTA, EUKFTA in EUJEPa – smo ugotovili, da vsi vsebujejo člene, ki urejajo delavske

klavzule, okoljske klavzule, ureditve implementacije le-teh in tudi ureditev reševanja sporov na področju trajnostnega razvoja, kar je razvidno iz razdelkov 5.3 in 5.4. EUKFTA kot najstarejši tovrstni sporazum obravnava trajnostni razvoj le osnovno, medtem ko drugi sporazumi na področju okoljskih klavzul vsebujejo člene, ki konkretnije urejajo vsebine, kot so podnebne spremembe, biološka raznovrstnost, trajnostno gospodarjenje z gozdovi ter trajnostno upravljanje ribolova in akvakulture. Na temelju poudarjenega lahko to hipotezo potrdimo.

H3: Klavzule trajnostnega razvoja v trgovinskih sporazumih spodbujajo države k izboljšanju trajnostnega razvoja znotraj držav pogodbenic samih in v trgovanju med pogodbenicami.

S pomočjo preučitve sprejetih celovitih trgovinskih sporazumov EU in njenih držav članic ter azijskimi državami (EVFTA, EUSFTA, EUKFTA in EUJEPa) smo ugotovili, da ti sporazumi v svojih besedilih spodbujajo pogodbenice k naslednjemu:

- učinkovitemu reševanju vprašanj, ki se pojavijo na področju trajnostnega razvoja,
- obvezujejo k razvoju akvakulture,
- spodbujajo k ohranjanju naravnih virov,
- spodbujajo trgovino, ki omogoča ljudem boljši socialni položaj,
- spodbujajo trgovino z izdelki, ki so prijazni podnebnju,
- spodbujajo zakonito trgovino z lesnimi in ribiškimi izdelki,
- spodbujajo ohranjanje biološke raznovrstnosti,
- spodbujajo pogodbenici oziroma pogodbenice k prepovedi trgovine z ogroženimi vrstami itd.

Da je sprejem teh sporazumov tudi spodbujanje k izboljšanju trajnostnega razvoja in trgovine med pogodbenice, vidimo na primeru Republike Koreje, ki je od sprejema EUKFTA nekoliko zmanjšala emisije toplogrednih plinov. (Alleweldt et al. 2018, 375) Na temelju zapisanega podano hipotezo potrjujemo.

Rezultati hipotez so nas v določeni meri presenetili, saj smo ob njihovi postavitvi predpostavljali, da bomo vse hipoteze lahko potrdili. Ovrženje prve hipoteze nas je namreč v določeni meri presenetilo. Vendar je kljub poglobljeni raziskavi, kako EU

sankcionira tiste, ki ne implementirajo učinkovito klavzul trajnostnega razvoja, ostalo v določeni meri nerešeno, saj v sporazumih ni konkretnih orodij ali postopkov za sankcioniranje tistih, ki kršijo določbe – skrajno sredstvo, ki je odstop od sporazuma, je glede na vse prednosti, ki jih celoviti sporazumi prinašajo, le malo verjetna poteza EU. Menimo, da bi bile smiselne nadaljnje raziskave o tem, kako bi deloval urejen sistem sankcij na področju implementacije trajnostno razvojnih klavzul na odnose EU s tretjimi državami.

7. Reference

- Ahtik, Meta; Mencinger, Jože. 2012. *Ekonomika evropske integracije*. Ljubljana: GV založba.
- Alleweldt, Frank; Cook, Athene; Best, Kris; Salinier Camille; Braml, Martin; Felbermayr, Gabriel; Larch, Mario, Woon Nam, Chang; Steininger, Marina; Yotov, Yoto. 2018. *Evaluation of the Implementation of the Free Trade Agreement between the EU and its Member States and the Republic of Korea: Final Report: Main Report*. European Commission, maj. https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2019/march/tradoc_157716.pdf (pridobljeno 14. 7. 2021).
- Amadeo, Kimberly. 2021a. *Free Trade Agreements: Their Impact, Types, and Examples*. *The Balance*, 29. maj. <https://www.thebalance.com/free-trade-agreement-types-and-examples-3305897> (pridobljeno 4. 6. 2021).
- Amadeo, Kimberly. 2021b. *Mercantilism and Its Modern Significance: Is Mercantilism Back in Vogue?*. *The Balance*, 20. maj. <https://www.thebalance.com/mercantilism-definition-examples-significance-today-4163347> (pridobljeno 4. 6. 2021).
- Australian Government. 2021. – *Register of the status of ratification of the Montreal Protocol and its Amendments (as of 8 April 2021)*. Environment.gov, 8. april. <https://environment.gov.au/system/files/pages/f9484636-05a6-4e11-b520-589871c3cbf2/files/register-page-amendments-table1.pdf> (pridobljeno 24. 6. 2021).
- Baker, Paul. R. 2018. *Handbook on Negotiating Sustainable Development Provisions in Preferential Trade Agreements*. ARTNet, avgust. https://www.unescap.org/sites/default/files/Handbook%20SD-PTA_final.pdf (pridobljeno 4. 2. 2021).
- Barone, Adam. 2020. *Free Trade Agreement (FTA)*. Investopedia, 29. januar. <https://www.investopedia.com/terms/f/free-trade.asp> (pridobljeno 17. 10. 2020).
- Bertoncelj, Andrej; Bervar, Mitja; Meško, Maja; Naraločnik, Andrej; Nastav, Bojan; Roblek, Vasja; Trnavčević, Anita. 2015. *Trajnostni razvoj: ekonomski, družbeni in okoljski vidiki*. Ljubljana: IUS Software, GV Založba.
- Blewitt, John. 2008. *Understanding Sustainable Development*. London: Earthscan Publications Ltd.
- Bronckers, Marco; Gruni, Giovanni. 2021. *Retooling the Sustainability Standards in EU Free Trade Agreements*. *Journal of International Economic Law* 24, št. 1: 25–51. Oxford

Academic, marec. <https://academic.oup.com/jiel/article/24/1/25/6146679> (pridobljeno 20. 6. 2021).

Bungenberg, Marc; Hazarika, Angshuman. 2019. EU trade and development policy in Asia: Promoting core EU values. V: Perspectives on the Soft Power of EU Trade Policy values, 203–217. Ur. San Bilal, Bernard Hoekman. Washington: CEPR Press. VOX EU Centre for Economic Policy Research, 31. julij. <https://voxeu.org/content/perspectives-soft-power-eu-trade-policy> (pridobljeno 4. 2. 2021).

Chambers, Glyn; Debono, Melanie; Frangeskides, Costas; Gallagher Jody; Holmes, Peter; Kelly, Jeremy; Roussou, Eirini; Stevenson, Cliff; Woolich, Anthony. 2018. Free trade agreement between EU and Republic of Singapore – Analysis. European Parliament Think Tank 16. marec. [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EXPO_STU\(2018\)603864](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EXPO_STU(2018)603864) (pridobljeno 20. 2. 2021).

Chowdhry Sonali; Curie, Marie; Sapir, André; Terzi, Alessio. 2018. The EU – Japan Economic Partnership Agreement. Bruegel, september. https://www.bruegel.org/wp-content/uploads/2018/10/EXPO_STU2018603880_EN.pdf (pridobljeno 20. 2. 2021).

CITES. 2021. CITES: List of Contracting Parties. CITES, 10. avgust. <https://cites.org/eng/disc/parties/chronolo.php> (pridobljeno 10. 8. 2021).

Cuyvers, Ludo. 2013. The Sustainable Development Clauses in Free Trade Agreements: An EU Perspective for ASEAN?. United Nations University UNU-CRIS Institute on Comparative Regional Integration Studies, oktober. <https://cris.unu.edu/sustainable-development-clauses-free-trade-agreements-eu-perspective-asean> (pridobljeno 1. 12. 2020).

D'Erman, Valerie J. 2020. Mixed competences and 'second generation' trade agreements: a consideration of EU disintegration. Political Research Exchange 2 št. 1. Taylor & Francis Online (tandfonline), 12. avgust. <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/2474736X.2020.1806003?needAccess=true> (pridobljeno 4. 2. 2021).

EK. 2016. Commission Staff Working Document: Human Rights and Sustainable Development in the EU-Vietnam Relations with specific regard to the EU- Vietnam Free Trade Agreement. European Commission, 26. januar. https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/january/tradoc_154189.pdf (pridobljeno 13. 7. 2021).

EK. 2018a. Guide to the EU-Singapore Free Trade Agreement and Investment Protection Agreement. European Commission, april http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2018/may/tradoc_156885.pdf (pridobljeno 15. 2. 2021).

EK. 2018b. EU-Vietnam Trade Agreement – MEMO: Creating economic opportunities – defending values. European Commission, 17. oktober. <https://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1922> (pridobljeno 15. 2. 2021).

EK. 2018c. Key elements of the EU-Japan Economic Partnership Agreement. European Commission, 12. december. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_18_6784 (pridobljeno 20. 2. 2021).

EK. 2019. The EU-Singapore agreements explained. European Commission, 25. februar. <https://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/eu-singapore-agreement/agreement-explained/> (pridobljeno 20. 2. 2021).

EK. 2020a. Generalised Scheme of Preferences (GSP). European Commission, 29. maj. <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/development/generalised-scheme-of-preferences/> (pridobljeno 1. 12. 2020).

EK. 2020b. EU-Canada: Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA). European Commission, 8. december. <https://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ceta/> (pridobljeno 7. 6. 2021).

EK. 2020c. Implementation of the Trade and sustainable development (TSD) chapter in trade agreements - TSD committees and civil society meetings. European Commission, 26. november. <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1870> (pridobljeno 3. 7. 2021).

EK. 2021a. Countries and regions: Vietnam. European Commission, 23. februar. <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/vietnam/> (pridobljeno 24. 2. 2021).

EK. 2021b. Countries and regions: Singapore. European Commission, 3. junij. <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/singapore/> (pridobljeno 13. 7. 2021).

EK. 2021c. Countries and regions: Japan. European Commission, 26. april. <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/japan/> (pridobljeno 20. 6. 2021).

Erbach, Gregor; Kotandis, Silvia; Ragonnaud, Guillaume; Stamegna, Carla; Stanicek, Branislav; Voronova, Sofija. 2021. The six policy priorities of the von de Leyen Commission: State of play in spring 2021. European Parliament, 3. maj. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2021/690584/EPRS_IDA\(2021\)690584_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2021/690584/EPRS_IDA(2021)690584_EN.pdf) (pridobljeno 7. 6. 2021).

Euroactiv. 2009. 2004-2009: An evaluation of the Barroso Commission. Euroactiv, 1. september. <https://www.euractiv.com/section/development-policy/linksdossier/2004-2009-an-evaluation-of-the-barroso-commission/> (pridobljeno 9. 6. 2021).

Gardner, Andrew. 2014. Barroso's legacy part IV: foreign policy and trade Barroso II's : record on trade is significant and his presidency ended with a foreign policy success, in the form of a gas deal with Russia and Ukraine. Politico, 8. november. <https://www.politico.eu/article/barrosos-legacy-part-4-foreign-policy-and-trade/> (pridobljeno 9. 6. 2021).

Ha Thu, Mai; Schweishelm, Erwin. 2020. Labour Rights and Civil Society Empowerment in the EU-Vietnam Free Trade Agreement Working Paper, No.135/2020. ipe-berlin, marec. https://www.ipe-berlin.org/fileadmin/institut-ipe/Dokumente/Working_Papers/ipe_working_paper_135.pdf (pridobljeno 23. 6. 2021).

Hojnik, Janja. 2010. Prosti pretok blaga v EU. Ljubljana: GV Založba.

Iyer, Kavitha. 2020. Types of Legal Research. Legodesk, ni datuma. <https://legodesk.com/legopedia/types-of-legal-research/> (pridobljeno 1. 12. 2020).

Johnston, Mettthew. 2019. A Brief History of International Trade Agreements. Investopedia, 22. avgust. <https://www.investopedia.com/articles/investing/011916/brief-history-international-trade-agreements.asp> (pridobljeno 1. 12. 2020).

Justinek, Gorazd; Novalija, Alen; Šekoranja, Dubravka; Štrukelj, Mitja. 2015. Spremenimo svet: Agenda za trajnostni razvoj do leta 2030. Prev. Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije in Center za evropsko prihodnost. Ljubljana: Center za evropsko prihodnost= Center for European Perspective, 2015.

Keating, Dave. 2014. The Barroso II legacy – an appraisal: Part I – The achievements and failures of Barrossos second term on Climate, energy, transport, environment. Politico, 1. november. <https://www.politico.eu/article/the-barroso-ii-legacy-an-appraisal-part-i/> (pridobljeno, 9. 6. 2021).

Klavs, Mateja. 2017. Pariški podnebni sporazum: vse, kar morate vedeti. 24ur.com, 1. marec. <https://www.24ur.com/kaj-je-pariski-podnebni-sporazum.html?focus=1> (pridobljeno 21. 6. 2021).

Kovač, Tatjana; Merkač Skok, Marjana; Snoj, Boris; Goltnik Urnaut, Anita; Pesjak Damjan; Dolinšek, Tatjana; Nareks, Andreja; Domadenik, Vesna; Petrušič, Božena; Špegelj, Katja; Škornik, Mateja; Vovk Škerl, Petra. 2016. Priročnik za pisanje znanstvenih in strokovnih del na fakulteti za komercialne in poslovne vede. Celje:

Fakulteta za komercialne in poslovne vede. Fakulteta za komercialne in poslovne vede, september. <http://www.fkpv.si/wp-content/uploads/2017/10/prirocnik-za-pisanje-znanstvenih-in-strokovnih-del-na-fkpv.pdf> (pridobljeno 20. 2. 2021).

Li, Yingjie. 2020. Impacts of international trade on global sustainable development. Sustainability Community, 13. julij. <https://sustainabilitycommunity.springernature.com/posts/trade-and-sdgs> (pridobljeno 21. 6. 2021).

Lowe, Sam. 2019. The EU should reconsider its approach to trade and sustainable development. Centre for European Reform, 31. oktober. <https://www.cer.eu/insights/eu-should-reconsider-its-approach-trade-and-sustainable-development> (pridobljeno 10. 1. 2021).

Mensah, Justice. 2019. Sustainable Development: Meaning, history principles, pillars, and implications for human action: Literature review. Cogent Social Sciences 5, št. 1: 1653531. Taylor&Francis Online, 8. september. <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/23311886.2019.1653531?needAccess=true> (pridobljeno 14. 6. 2021).

Mlinar, Anton. 2014. Okoljska etika in trajnostni razvoj. Koper: Univerzitetna založba Annales.

MOD. 2021a. Ratifications of C029 - Forced Labour Convention, 1930 (No. 29). International Labour Organization, 10. avgust. https://ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:11300:0::NO::P11300_INSTRUMENT_ID:312174 (pridobljeno 10. 8. 2021).

MOD. 2021b. Ratifications of C087 - Freedom of Association and Protection of the Right to Organise Convention, 1948 (No. 87). International Labour Organization, 10. avgust. https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:11300:0::NO:11300:P11300_INSTRUMENT_ID:312232:NO (pridobljeno 10. 8. 2021).

MOD. 2021c. Ratifications of C098 - Right to Organise and Collective Bargaining Convention, 1949 (No. 98). International Labour Organization, 10. avgust. https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:11300:0::NO:11300:P11300_INSTRUMENT_ID:312243:NO (pridobljeno 10. 8. 2021).

MOD. 2021d. Ratifications of C100 - Equal Remuneration Convention, 1951 (No. 100). International Labour Organization, 10. avgust. https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:11300:0::NO:11300:P11300_INSTRUMENT_ID:312245:NO (pridobljeno 10. 8. 2021).

MOD. 2021e. Ratifications of C105 - Abolition of Forced Labour Convention, 1957 (No. 105). International Labour Organization, 10. avgust. https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:11300:0::NO:11300:P11300_INSTRUMENT_ID:312250:NO (pridobljeno 10. 8. 2021).

MOD. 2021f. Ratifications of C111 - Discrimination (Employment and Occupation) Convention, 1958 (No. 111). International Labour Organization, 10. avgust. https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:11300:0::NO:11300:P11300_INSTRUMENT_ID:312256:NO (pridobljeno 10. 8. 2021).

MOD. 2021g. Ratifications of C138 - Minimum Age Convention, 1973 (No. 138). International Labour Organization, 10. avgust. https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:11300:0::NO:11300:P11300_INSTRUMENT_ID:312283:NO (pridobljeno 10. 8. 2021).

MOD. 2021h. Ratifications of C182 - Worst Forms of Child Labour Convention, 1999 (No. 182). International Labour Organization, 10. avgust. https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:11300:0::NO:11300:P11300_INSTRUMENT_ID:312327:NO (pridobljeno 10. 8. 2021).

Navasartian, Areg. 2020. EU-Vietnam Free Trade Agreement: Insights on the Substantial and Procedural Guarantees for Labour Protection in Vietnam. *European Papers* 5, št. 1: 561–571. [Europeanpapers.eu](https://www.europeanpapers.eu/en/system/files/pdf_version/EP_EF_2020_I_008_Areg_Navasartian_00344.pdf), 27. marec. https://www.europeanpapers.eu/en/system/files/pdf_version/EP_EF_2020_I_008_Areg_Navasartian_00344.pdf (pridobljeno 20. 2. 2021).

Pavy, Eeva. 2021. The Treaty of Lisbon. European Parliament, april. https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/en/FTU_1.1.5.pdf (pridobljeno 7. 6. 2021).

Pucher, Jürgen; Martinos, Harris; Pazos-Vidal Serafin; Haider, Jasmin. 2019. Research for REGI Committee- Cohesion policy: The European Parliament's role since Treaty of Lisbon. European Parliament, julij. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/629195/IPOL_STU\(2019\)629195_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/629195/IPOL_STU(2019)629195_EN.pdf) (pridobljeno 7. 6. 2021).

Raess, Damian; Schmiege, Evita; Voituriez, Trancrède. 2018. The future of sustainable development chapters in EU free trade agreements. Publications Office of the European Union, 30. avgust. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/bbe8c273-af83-11e8-99ee-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF> (pridobljeno 1. 12. 2020).

Russel, Martin. 2018. International Agreements in Progress: EU-Vietnam Free Trade Agreement. European Parliament, 4. oktober. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/628248/EPRS_BRI\(2018\)628248_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/628248/EPRS_BRI(2018)628248_EN.pdf) (pridobljeno 20. 2. 2021).

Svetličič, Andrej. 2016. Mednarodne pogodbe, ki jih Republika Slovenija sklepa v okviru članstva v Evropski uniji: Priročnik. V: Sklepanje mednarodnih pogodb in drugih mednarodnih aktov, 91–112 Ur. Irena Jager Agius. Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije. Gov.si, junij. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateral/mednarodno-pravo/e8a6613412/Sklepanje_mednarodnih_pogodb_prirocnik.pdf (pridobljeno 30. 6. 2021).

Štěrbová, Ludmila. 2010. Impacts of the Lisbon Treaty on the EU Trade Policy. ResearchGate, junij. https://www.researchgate.net/publication/273445021_Impacts_of_the_Lisbon_Treaty_on_the_EU_Trade_Policy (pridobljeno 7. 6. 2021).

Tyc, Aneta. 2020. The European Union and Japan’s Economic Partnership Agreement: labour provisions under the ‘Trade and Sustainable Development’ Chapter. Juridical Tribune (Tribuna Juridica) 10, Special Issue: 20–31. Tribunajuridica.eu, oktober. <http://www.tribunajuridica.eu/arhiva/An10vs/2.%20Aneta%20Tyc.pdf> (pridobljeno 15. 7. 2021).

Varrall, Merriden. 2021. ASEAN’s Way to Sustainable Development. Asia Society, ni datuma. <https://disruptiveasia.asiasociety.org/aseans-way-to-sustainable-development> (pridobljeno 24. 6. 2021).

Van der Loo, Guillaume, Hahn, Michael. 2020. EU Trade and Investment Policy since the Treaty of Lisbon: Achievements and future priorities. CEPS, oktober. https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2020/10/RR2020-04_EU-Trade-and-Investment-Policy.pdf (pridobljeno 20. 2. 2021).

Vlada Republike Slovenije. 2017. Voluntary National Review on the Implementation of the 2030 Agenda: Report to the UN High Level Political Forum 2017 on Sustainable development. Gov.si, 19. julij. https://www.gov.si/assets/vladne-sluzbe/SVRK/Agenda-2030/Slovenia_VNR_2017_-_Full_Report.pdf (pridobljeno 2. 7. 2021).

Vlada Republike Slovenije. 2020. Implementacija ciljev trajnostnega razvoja: Drugi prostovoljni nacionalni pregled, Slovenija 2020. Slovenia2030.si, 10. julij. https://slovenia2030.si/files/VNR2_020_Slovenia-SI.pdf (pridobljeno 2. 7. 2021).

Zamfir, Ionel. 2019. Human rights in EU trade agreements: The human rights clause and its application. European Parliament, 8. julij. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/637975/EPRS_BRI\(2019\)637975_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/637975/EPRS_BRI(2019)637975_EN.pdf) (pridobljeno 9. 8. 2021).

ZN. 2011. Parties to the Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal. Basel.int. ni datuma <http://www.basel.int/Countries/StatusofRatifications/PartiesSignatories/tabid/4499/Default.aspx> (pridobljeno 24. 6. 2021).

ZN. 2013. Press Release: UN Climate Change Conference in Warsaw keeps governments on a track towards 2015 climate agreement. UN environment programme, 23. november. <https://www.unep.org/news-and-stories/press-release/un-climate-change-conference-warsaw-keeps-governments-track-towards> (pridobljeno 21. 6. 2021).

ZN. 2014. UN Climate Press Release / 14 dec, 2014 Lima Call for Climate Action Puts World on Track to Paris 2015. United Nations Climate Change, 14. december. <https://newsroom.unfccc.int/news/lima-call-for-climate-action-puts-world-on-track-to-paris-2015> (pridobljeno: 21. 6. 2021).

ZN. 2015a. United Nations Summit on Sustainable Development, 25-27 September 2015, New York. United Nations, 27. september. <https://www.un.org/en/conferences/environment/newyork2015> (Pridobljeno, 21. 6. 2021).

ZN. 2017. Bližajoča konferenca ZN o oceanih navdihuje globalne zaveze k oceansko pismeni družbi. Združeni narodi (poznavalec), 8. maj. <https://www.poznavalec.si/svet/blizajoca-konferenca-zn-o-oceanih-navdihuje-globalne-zaveze-k-oceansko-pismeni-druzbi/> (pridobljeno 21. 6. 2021).

ZN. 2019a. Status of ratification. Stockholm Convention. <http://chm.pops.int/Countries/StatusofRatifications/PartiesandSignatoires/tabid/4500/Default.aspx> (pridobljeno 24. 6. 2021).

ZN. 2020. 31st United Nations General Assembly Special Session on the Coronavirus Disease (COVID-19) Pandemic: Statement by H.E. Volkan Bozkir, President of the 75th Session of the United Nations General Assembly 3 December 2020. United Nations, 3. december. <https://www.un.org/pga/75/2020/12/03/31st-united-nations-general-assembly-special-session-on-the-coronavirus-disease-covid-19-pandemic/> (pridobljeno 21. 6. 2021).

Pravni viri:

CITES – Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora. 1973. Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora, sprejeta 3. marca 1973. <https://cites.org/sites/default/files/eng/disc/CITES-Convention-EN.pdf> (pridobljeno 20. 2. 2021).

EU – Evropska unija. 2011. Sporazum o prosti trgovini med Evropsko unijo in njenimi državami članicami na eni strani ter Republiko Korejo na drugi strani UL L 127, 14. 5. 2011, 1–1426 [*Free trade Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and the Republic of Korea, of the other part*]. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2011:127:FULL&from=EN> (pridobljeno 28. 11. 2020).

EU – Evropska unija. 2012. Prečiščena različica pogodbe o delovanju Evropske unije UL C 326, 26. 10. 2012, 47–390 [*Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union*]. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN> (pridobljeno 28. 11. 2020).

EU – Evropska unija. 2018. Sporazum o gospodarskem partnerstvu med Evropsko unijo in Japonsko UL L 330, 27. 12. 2018, 3–899 [*Agreement between the European Union and Japan for an Economic Partnership*]. http://publications.europa.eu/resource/cellar/d40c8f20-09a4-11e9-81b4-01aa75ed71a1.0021.01/DOC_1 (pridobljeno 28. 11. 2020).

EU – Evropska unija. 2019. Sporazum o prosti trgovini med Evropsko unijo in Republiko Singapur UL L 294, 14. 11. 2019, 3–755 [*Free Trade Agreement between the European Union and the Republic of Singapore*]. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:22019A1114\(01\)&from=SL](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:22019A1114(01)&from=SL) (pridobljeno 28. 11. 2020).

EU – Evropska unija. 2020. Sporazum o prosti trgovini med Evropsko unijo in Socialistično republiko Vietnam UL L 186, 12. 6. 2020, 3–1400 [*Free Trade Agreement between the European Union and the Socialist Republic of Viet Nam*]. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2020:186:FULL&from=EN> (pridobljeno 28. 11. 2020).

MOD – Mednarodna organizacija dela. 1930. Forced Labour Convention, C29, sprejeta dne 28. junija. 1930. https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C029 (pridobljeno 20. 2. 2021).

MOD – Mednarodna organizacija dela. 1948. Freedom of Association and Protection of the Right to Organise Convention, C87, Sprejeta dne 9. julija 1948. https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::p12100_instrument_id:312232 (pridobljeno 20. 2. 2021).

MOD – Mednarodna organizacija dela. 1949. Right to Organise and Collective Bargaining Convention, C98, sprejeta dne 1. julija. 1949. https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C098 (pridobljeno 20. 2. 2021).

MOD – Mednarodna organizacija dela. 1951. Equal Remuneration Convention, C100, Sprejeta dne 29. junija 1951. https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C100 (pridobljeno 20. 2. 2021).

MOD – Mednarodna organizacija dela. 1957. Abolition of Forced Labour Convention, C105, sprejeta dne 25. junija. 1957 https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:55:0::55:P55_TYPE,P55_LANG,P55_DOCUMENT,P55_NODE:CON,en,C105,/Document (pridobljeno 20. 2. 2021).

MOD – Mednarodna organizacija dela. 1958. Discrimination (Employment and Occupation) Convention, C111, sprejeta dne 25. junija 1958. https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C111 (pridobljeno 20. 2. 2021).

MOD – Mednarodna organizacija dela. 1973. Minimum Age Convention, C138, sprejeta, dne 26. junija 1973. https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C138 (pridobljeno 20. 2. 2021).

MOD – Mednarodna organizacija dela. 1998. ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work and its Follow-up. Sprejeta s strani International Labour Conference na njihovi 86. seji v Ženevi dne 18. junija 1998. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/normativeinstrument/wcms_716594.pdf (pridobljeno 20. 2. 2021).

MOD – Mednarodna organizacija dela. 1999. Worst Forms of Child Labour Convention, C182, sprejeta dne 7. junija 1999. https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C182 (pridobljeno 20. 2. 2021).

SEU – Sodišče Evropske unije. 2017. Mnenje 2/15 sodišča (občna seja) z dne 16. maja 2017. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=190727&doclang=SL> (pridobljeno 7. 6. 2021).

SEU – Sodišče Evropske unije. 2019. Mnenje 1/17 z dne 29. januarja 2019. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX:62017CC0001\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX:62017CC0001(01)) (pridobljeno 7. 6. 2019).

STO – Svetovna trgovinska organizacija. 1948. United Nations Conference on Trade and Employment, held in Havana, Cuba: Final act and Related documents, sprejet dne 24. marca 1948. https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/havana_e.pdf (pridobljeno 20. 2. 2021).

STO – Svetovna trgovinska organizacija. 1994a. GATT (1994) - General Agreement on Tariffs and Trade 1994 (1994), Apr. 15, 1994, Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization, Annex 1A, 1867 U.N.T.S. 187, 33 I.L.M. 1153 (1994) sprejet dne 15. aprila 1994. [https://www.investorstatelawguide.com/documents/documents/OTI-0019%20-%20\(GATT%201994\).pdf](https://www.investorstatelawguide.com/documents/documents/OTI-0019%20-%20(GATT%201994).pdf) (pridobljeno 28. 11. 2020).

STO – Svetovna trgovinska organizacija. 1994b. GATS - General Agreement on Trade in Services. 1994. Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization, Annex 1B, 1869 U.N.T.S. 183, 33 I.L.M. 1167 (1994). Sprejet dne 15. aprila. 1994. https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/26-gats.pdf (pridobljeno 20. 2. 2021).

STO – Svetovna trgovinska organizacija. 1995a. The WTO Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures (SPS Agreement), sprejet v okviru Urugvajskega kroga pogajanj dne 1. januarja 1995. https://www.wto.org/english/tratop_e/sps_e/spsagr_e.htm (pridobljeno 20. 2. 2021).

STO – Svetovna trgovinska organizacija. 1995b. Agreement on Technical Barriers to Trade (TBT), sprejet v okviru Urugvajskega kroga pogajanj dne 1. januarja 1995. https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/17-tbt_e.htm (pridobljeno 20. 2. 2021).

STO – Svetovna trgovinska organizacija. 2001. Ministerial declaration WT/MIN(01)/DEC/1, sprejeta 14. novembra 2001. http://tripsagreement.net/documents/bDohaDocs/The_Ministerial_Declaration_E_E.pdf (pridobljeno 20. 2. 2021).

ZN – Združeni narodi. 1987. The Montreal Protocol on Substances that Deplete Ozone Layer, sprejet dne 16. septembra 1987. <https://ozone.unep.org/treaties/montreal-protocol/montreal-protocol-substances-deplete-ozone-layer> (pridobljeno 20. 2. 2021).

ZN – Združeni narodi. 1989. Basel Convention on Control of Transboundary movements of Hazardous Wastes and their Disposal, Sprejeta dne 22. marca 1989. <https://www.basel.int/portals/4/basel%20convention/docs/text/baselconventiontext-e.pdf> (pridobljeno 20. 2. 2021).

ZN – Združeni narodi. 2001. 15. Stockholm Convention on Persistent Organic Pollutants, sprejeta dne 22. maja 2001. http://chm.pops.int/Portals/0/Repository/convention_text/UNEP-POPS-COP-CONVTEXT-FULL.English.PDF (pridobljeno 20. 2. 2021).

ZN – Združeni narodi. 2015b. UN General Assembly, Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, sprejeta dne 21. oktobra 2015, v okviru resolucije A/RES/70/1. https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E (pridobljeno 23. 8. 2021).

ZN – Združeni narodi. 2019b. Buenos Aires outcome document of the second High-level United Nations Conference on South-South Cooperation A/CONF.235/3*. Sprejet dne 11. marca. 2019. <https://undocs.org/en/A/CONF.235/3> (pridobljeno 23. 8. 2021).

8. Povzetek

Zagotavljanje trajnostnega razvoja v celovitih trgovinskih sporazumih »nove generacije« med Evropsko unijo in njenimi državami članicami ter azijskimi državami

Učinkovito vključevanje trajnostno razvojnih klavzul v celovite trgovinske sporazume med EU in njenimi državami članicami ter azijskimi državami je pomembno zato, ker so azijske države, s katerimi je EU sklenila celovite trgovinske sporazume: Vietnam, Singapur, Japonska in Republika Koreja, pomembne gospodarske partnerice EU.

Med raziskavo smo uporabljali metode raziskovanja, kot so dedukcija, deskripcija, komparacija in normativno-dogmatsko metodo.

Za potrebe razumevanja, kako se vključujejo klavzule trajnostnega razvoja v celovite trgovinske sporazume med EU ter njenimi državami članicam in azijskimi državami, smo med magistrsko nalogo preučevali celovite trgovinske sporazume in spreminjanje njihove pravne ureditve skozi zgodovino. Prav tako smo raziskali pojem trajnostnega razvoja ter kako se delavske in okoljske klavzule vključujejo v celovite trgovinske sporazume, saj v tej magistrski nalogi raziskujemo vključitev klavzul trajnostnega razvoja v prej omenjene celovite trgovinske sporazume med EU in Azijo.

Med raziskavo smo ugotovili, da so EU in azijske države začele gospodarsko sodelovati že v okviru GSP-ja, pri čemer je EU začela tudi s spodbujanjem vključevanja vrednot trajnostnega razvoja. Le-te je EU nato v obliki klavzul prenesla v okvir celovitih trgovinskih sporazumov. Ugotovili smo tudi, da je sklepanje sporazumov z azijskimi državami za EU dokaj težko zaradi velikih razlik med stopnjami v razvitosti azijskih držav. Le-to je namreč povzročilo in še povzroča, da mora EU ureditve trajnostnega razvoja znotraj celovitih trgovinskih sporazumov z azijskimi državami prilagoditi vsaki azijski državi, s katero želi skleniti le-te, posebej. To je razvidno iz primerjave sestave členov delavskih klavzul in okoljskih klavzul EVFTA, EUSFTA, EUKFTA in EUJEPa, ki kažejo, da vsak sporazum malo drugače ureja določbe glede trajnostnega razvoja. To

je še najbolj razvidno pri delavskih klavzulah in tudi po številu področij, ki jih sporazumi urejajo v okviru okoljskih klavzul.

Med raziskavo smo prav tako zaključili, da EU nima učinkovitega sistema nadzora implementacije klavzul trajnostnega razvoja in reševanja sporov tako v celovitih trgovinskih sporazumih kot na splošno v sporazumih EU z azijskimi državami. Nadzor nad implementacijo teh klavzul namreč poteka le s pomočjo uporabe domačih svetovalnih skupin ter pogovorov in pogajanj v okviru Odbora za trgovino in trajnostni razvoj. Ravno tako ni učinkovit tudi sistem reševanja sporov na področju trajnostnega razvoja, saj EU ne dopušča reševanja sporov s pomočjo mediacije ali arbitraže in v primeru, da neka pogodbenica ne upošteva ureditev klavzul trajnostnega razvoja, ne dopušča uporabe sistema sankcij.

Ključne besede: celovit trgovinski sporazum, trajnostni razvoj, konvencije MOD, mednarodni okoljski sporazumi, okoljske klavzule, delovne klavzule, pravo EU, mednarodno pravo

9. Summary

Ensuring sustainable development in »new generation« Free Trade Agreements between the European Union and its member States, of the one part, and Asian countries of the other part

The effective integration of sustainable development clauses into comprehensive trade agreements between the EU and its Member States and Asian countries is important because the Asian countries with which the EU has concluded comprehensive trade agreements (Vietnam, Singapore, Japan and the Republic of Korea) are important EU economic partners.

During the research, we used research methods such as deduction, description, comparison and normative-dogmatic method.

In order to understand how sustainable development clauses are included in comprehensive trade agreements between the EU and its Member States and Asian countries, we studied comprehensive trade agreements and the changes in their legal regulation throughout history. We also explored the concept of sustainable development and how labor and environmental clauses are included in comprehensive trade agreements, as this master's thesis explores the inclusion of sustainable development clauses in the aforementioned comprehensive trade agreements between the EU and Asia.

In the course of the research, we found that the EU and Asian countries have already started to cooperate economically within the framework of the GSP, where the EU has also started to promote the integration of sustainable development values. These were then transposed by the EU into comprehensive trade agreements in the form of clauses. However, we also found that concluding agreements with Asian countries is quite difficult for the EU due to the large differences between the levels of development of Asian countries. Due to this, the EU must adapt its sustainable development arrangements

within comprehensive trade agreements with Asian countries separately to each Asian country with which it wishes to conclude them. We can see from the comparison of the articles of the labor clauses and environmental clauses of EVFTA, EUSFTA, EUKFTA and EUJEPA that each of the agreements regulates sustainable development clauses a little differently. This is most evident from the distinction between the wording of the provisions of the labor clauses and from the fact that the aforementioned agreements differ in the number of areas governed by the environmental clauses.

In the research, we have also concluded that the EU does not have an effective system for monitoring the implementation of sustainable development and dispute settlement clauses in comprehensive trade agreements, and in general in EU agreements with Asian countries. Namely, their implementation is monitored only through the use of domestic advisory groups, and talks and negotiations within the Committee on Trade and Sustainable Development. Nor is the system for resolving disputes in the field of sustainable development effective, as the EU does not allow the settlement of disputes such as mediation or arbitration, and does not allow the application of a system of sanctions in the event that a party does not comply with the regulation of sustainable development clauses.

Keywords: comprehensive trade agreement, sustainable development, ILO conventions, international environmental agreements, environmental clauses, labor clauses, EU law, international law